

Opoademia

GUIA D'ESTUDI COMPLETA

Cos tècnic d'especialistes, grup de serveis penitenciaris

Departament de Justícia, Drets i Memòria

Grup C1 · 23 temes amb apunts explicats

2300 preguntes d'examen disponibles

Material original, redactat per Opoademia

opoademia.com

Acadèmia d'oposicions en català · Tests, simulacres i tutor IA

AVÍS LEGAL

Drets d'autor i condicions d'ús

© 2026 Opoademia. Tots els drets reservats.

Aquest document i tot el seu contingut (textos, estructura, esquemes, exemples i disseny) són propietat exclusiva d'Opoademia (opoademia.com) i estan protegits per la legislació espanyola i internacional sobre propietat intel·lectual, en particular pel Reial decret legislatiu 1/1996, de 12 d'abril, pel qual s'aprova el Text refós de la Llei de propietat intel·lectual.

Queda **rigorosament prohibida**, sense l'autorització escrita i expressa d'Opoademia, qualsevol forma de **reproducció, còpia, distribució, comunicació pública, transformació, lloguer, préstec, posada a disposició, revenda o explotació comercial**, total o parcial, d'aquest document, per qualsevol mitjà o procediment, electrònic o mecànic, inclosos la fotocòpia, l'escaneig i la publicació a internet.

Aquest material es lliura per a l'**ús personal, privat i intransferible** de la persona usuària que l'ha obtingut legítimament a través d'Opoademia. La seva cessió, difusió, compartició o venda a tercers en vulnera els drets d'autor.

L'incompliment d'aquestes condicions podrà donar lloc a les **responsabilitats civils i penals** corresponents, entre d'altres les previstes als articles 270 i següents del Codi penal.

Aquest material té finalitat exclusivament formativa i de suport a l'estudi. No és un document oficial i no substitueix les fonts oficials de cada convocatòria (DOGC, BOE i bases de la convocatòria), que sempre prevalen. Opoademia procura mantenir el contingut actualitzat, però no garanteix que estigui lliure d'errors ni que reflecteixi els darrers canvis normatius.

Per a autoritzacions, llicències o consultes: opoademia.com

CONTINGUTS

Índex

PÀG.

Part general

1.	La Constitució espanyola de 1978: estructura, principis generals i drets i deures fonamentals. Les garanties dels drets i les llibertats. La suspensió dels drets i llibertats.	4
2.	L'Estatut d'autonomia de Catalunya de 2006: estructura, contingut essencial i principis rectors. Competències de la Generalitat. Les institucions de la Generalitat.	10
3.	L'Administració de la Generalitat de Catalunya: principis d'actuació i organització. El Departament de Justícia, Drets i Memòria.	16
4.	L'Estatut bàsic de l'empleat públic i la funció pública de la Generalitat: classes de personal, adquisició i pèrdua de la condició de funcionari, drets i deures.	21
5.	El règim disciplinari dels funcionaris. Les incompatibilitats del personal al servei de les administracions públiques.	27
6.	El procediment administratiu comú: la Llei 39/2015 i la Llei 40/2015. L'acte administratiu i les fases del procediment. Els recursos administratius.	33
7.	Igualtat efectiva de dones i homes. Prevenció de la violència masclista. Drets de les persones LGBTI i no-discriminació.	40

Part específica

8.	El dret penitenciari: concepte, naturalesa i fonts. L'article 25.2 de la Constitució. La finalitat de les penes privatives de llibertat.	45
9.	La Llei orgànica general penitenciària 1/1979: estructura, principis i contingut. El Reglament penitenciari. La competència de la Generalitat en matèria penitenciària.	51
10.	L'organització dels centres penitenciaris: tipus d'establiments, òrgans col·legiats i unipersonals. Tipologia de centres a Catalunya.	57
11.	L'ingrés, la llibertat i el trasllat de les persones internes. El protocol d'ingrés. L'expedient personal i penitenciari.	64
12.	El règim penitenciari ordinari, obert i tancat. La relació jurídica penitenciària. Els drets i deures de les persones internes.	70
13.	El sistema d'individualització científica. La classificació interior. Els graus de tractament i la progressió i regressió de grau.	76
14.	El tractament penitenciari: concepte, finalitat, principis i programes. Els equips tècnics i la Junta de Tractament.	81
15.	Els permisos de sortida: ordinaris i extraordinaris. Requisits, tramitació i revocació. Les sortides programades.	88
16.	Les comunicacions i les visites de les persones internes. Comunicacions ordinàries,	94

íntimes, familiars i de convivència. Comunicacions amb advocats i autoritats.

17.	El règim disciplinari dels interns: faltes, sancions i procediment. Les recompenses. Els beneficis penitenciaris.	100
18.	El treball penitenciar, la formació, l'educació i l'activitat cultural i esportiva. L'assistència social i sanitària. L'assistència postpenitenciària.	106
19.	La seguretat als centres penitenciaris: seguretat exterior i interior. Mitjans coercitius. Els escorcolls, recomptes i requisos.	111
20.	Els incidents regimentals: evasions, motins, aldarulls, autolesions i agressions. Plans d'emergència, protocols d'actuació i prevenció de suïcidis.	117
21.	El jutge de vigilància penitenciària: funcions i competències. La relació amb l'Administració penitenciària. El control judicial de l'execució.	123
22.	Les mesures penals alternatives i l'execució penal a la comunitat. La mediació penal. L'atenció a la víctima.	129
23.	La prevenció de riscos laborals i la seguretat i salut en el treball penitenciar. La protecció de dades de caràcter personal en l'àmbit penitenciar.	134

1**TEMA**

La Constitució espanyola de 1978: estructura, principis generals i drets i deures fonamentals. Les garanties dels drets i les llibertats. La suspensió dels drets i llibertats.

Introducció: per què aquest tema obre el temari

La **Constitució espanyola (CE) de 1978** és la **norma més alta** de tot l'ordenament jurídic: tota la resta de normes -i tota actuació de l'Administració- hi estan sotmeses. En el cas del **cos tècnic d'especialistes de serveis penitenciaris** té un pes especial, perquè bona part de la teva feina afecta **drets fonamentals de les persones** (la llibertat, la integritat física, la intimitat): entendre on neixen i com es garanteixen no és només matèria d'examen, sinó base de la pràctica professional.

Aquest tema demana saber **quatre coses**: com s'**estructura** la Constitució, quins **principis generals** proclama, quin és el **catàleg de drets i deures** del Títol I, com es **garanteixen** aquests drets i en quins casos es poden **suspendre**. Al final tens un **glossari**, els **punts que cauen a l'examen**, un **resum exprés** i una **autoavaluació**.

1. Context i característiques de la Constitució

Una mica de context (la Transició)

Després de la mort de Franco (1975) es va obrir la **Transició** cap a la democràcia. La Constitució es va aprovar en **referèndum el 6 de desembre de 1978**, la va sancionar el Rei el **27 de desembre** i es va publicar al BOE el **29 de desembre de 1978**. Per això el **6 de desembre és el Dia de la Constitució**.

Característiques principals

- És la **norma suprema** de l'ordenament jurídic (art. 9.1): totes les altres hi estan sotmeses.
- És **rígida**: reformar-la és molt difícil (requereix majories molt altes i, de vegades, referèndum).
- És **consensuada** (fruit del pacte entre forces diferents) i neix de la **sobirania popular**.
- És **extensa**: té **169 articles**.

Per fixar la idea. Pensa en una piràmide: a dalt la Constitució; al mig les lleis; a baix els reglaments. Una norma inferior mai no pot contradir-ne una de superior.

2. L'estructura de la Constitució (els 10 títols)

La Constitució té un **preàmbul** (sense valor d'article), un **títol preliminar** i **deu títols**, més diverses **disposicions addicionals, transitòries, una derogatòria i una final**. No cal memoritzar tots els articles, però sí saber **de què va cada títol**:

- **Títol preliminar** (art. 1-9): principis bàsics de l'Estat.
- **Títol I** (art. 10-55): **drets i deures fonamentals**.

- **Títol II** (art. 56-65): **la Corona**.
- **Títol III** (art. 66-96): **les Corts Generals** (Congrés i Senat).
- **Títol IV** (art. 97-107): **el Govern i l'Administració**; **Títol V** (108-116): relacions Govern-Corts.
- **Títol VI** (art. 117-127): **el poder judicial**; **Títol VII** (128-136): economia i hisenda.
- **Títol VIII** (art. 137-158): **l'organització territorial de l'Estat**.
- **Títol IX** (art. 159-165): **el Tribunal Constitucional**; **Títol X** (166-169): la reforma constitucional.

Truc de memòria. El títol que més cau en aquest tema és el **I (drets i deures)**, que arriba fins a l'article **55** (la suspensió). Tingue'l sempre a punt.

3. Els principis del títol preliminar (art. 1 a 9)

Aquests articles són l'"esquelet" de tot l'Estat i cauen moltíssim a l'examen:

- **Article 1.1** - Espanya es constitueix en un **Estat social i democràtic de dret**, que propugna com a **valors superiors** del seu ordenament: la **llibertat, la justícia, la igualtat i el pluralisme polític**. (Frase clau: apren-te-la sencera.)
- **Article 1.2** - la **sobirania nacional resideix en el poble** espanyol, del qual emanen els poders de l'Estat. **Article 1.3** - la forma política és la **Monarquia parlamentària**.
- **Article 2** - es fonamenta en la **unitat de la nació espanyola** i, alhora, reconeix i garanteix el **dret a l'autonomia** de les nacionalitats i regions, i la **solidaritat** entre elles.
- **Article 3** - el **castellà** és la llengua oficial de l'Estat i tothom té el deure de conèixer-la i el dret a usar-la; les **altres llengües** també seran oficials a les comunitats autònomes segons els seus estatuts.
- **Article 5** - la capital de l'Estat és **Madrid**.
- **Article 6** - els **partits polítics** expressen el pluralisme; **article 7** - els **sindicats** i les **associacions empresarials** defensen els seus interessos.
- **Article 8** - les **Forces Armades** tenen com a missió garantir la **sobirania i la independència** d'Espanya, defensar-ne la **integritat territorial** i l'**ordenament constitucional**.
- **Article 9** - tots els ciutadans i els poders públics estan **subjectes a la Constitució**. El seu apartat **9.3** garanteix una llista de principis molt important: **legalitat, jerarquia normativa, publicitat de les normes, irretroactivitat** de les disposicions sancionadores no favorables, **seguretat jurídica, responsabilitat i interdicció de l'arbitrarietat** dels poders públics.

4. Els drets i deures (Títol I), article per article

És el títol més llarg i el cor de la Constitució. S'obre amb l'**article 10**, que proclama la **dignitat de la persona** i els drets inherents com a **fonament de l'ordre polític** i la pau social. Així s'organitza:

- **Capítol I** - els espanyols i els estrangers (la majoria d'edat als 18 anys, art. 12).
- **Capítol II - drets i llibertats**. Comença amb l'**article 14 (igualtat)** i es divideix en:
 - Secció 1a (art. 15-29): els **drets fonamentals i les llibertats públiques**, els de **màxima protecció**.
 - Secció 2a (art. 30-38): els **drets i deures** dels ciutadans.
- **Capítol III** - els **principis rectors** de la política social i econòmica (art. 39-52).
- **Capítol IV** - les **garanties** dels drets (art. 53-54); **Capítol V** - la **suspensió** (art. 55).

Els articles clau, explicats

- **Article 14 - Igualtat**. Tots els espanyols són **iguals davant la llei**, sense cap discriminació per

naixement, raça, sexe, religió, opinió o altra condició.

- **Article 15 - Vida i integritat.** Dret a la **vida** i a la **integritat física i moral**. Es prohibeixen la **tortura** i els tractes inhumans o degradants, i queda **abolida la pena de mort** (excepte el que disposin les lleis penals militars en temps de guerra). És un article especialment rellevant en l'àmbit penitenciar.

- **Article 16 - Llibertat ideològica i religiosa.** **Ningú no pot ser obligat a declarar** la seva ideologia o religió; **cap confessió tindrà caràcter estatal**.

- **Article 17 - Llibertat i seguretat.** Dret a la **llibertat**. La **detenció preventiva** no pot durar més del temps necessari i, com a màxim, **72 hores**, després de les quals s'ha d'alliberar la persona o posar-la a disposició judicial. Inclou l'assistència d'advocat i el procediment d'**habeas corpus**.

- **Article 18 - Honor i intimitat.** Dret a l'**honor**, la **intimitat** i la **pròpia imatge**, la **inviolabilitat del domicili** i el **secret de les comunicacions**.

- **Article 19 - Circulació.** Dret a triar la **residència**, a **circular** pel territori i a entrar i sortir d'Espanya.

- **Article 20 - Expressió i informació.** Llibertat d'**expressió** i d'**informació veraç**. El **segrest de publicacions** només pot acordar-se per **resolució judicial** (art. 20.5).

- **Article 21 - Reunió.** Dret de **reunió pacífica i sense armes**; les manifestacions només s'han de comunicar a l'autoritat.

- **Article 22 - Associació.** Dret d'**associació**; es prohibeixen les **secretes i les paramilitars**.

- **Article 23 - Participació.** Dret a **participar en els afers públics** i a **accedir en condicions d'igualtat a les funcions i càrrecs públics**. És la base de les oposicions.

- **Article 24 - Tutela judicial.** Dret a la **tutela judicial efectiva**, la **presumpció d'innocència** i un **jutge predeterminat per la llei**.

- **Article 25 - Legalitat penal.** Ningú no pot ser condemnat o sancionat per accions o omissions que, en el moment de produir-se, **no constituïssin delictes, falta o infracció** segons la legislació vigent. El seu apartat **25.2** és clau en l'àmbit penitenciar: les **penes privatives de llibertat** s'orienten cap a la **reeduació i la reinserció social**, i el penat conserva els drets fonamentals llevat dels limitats per la condemna.

- **Article 27 - Educació.** Dret a l'**educació**; l'**ensenyament bàsic és obligatori i gratuït**.

- **Article 28 - Sindicació i vaga.** Dret a **sindicar-se lliurement** i dret de **vaga** dels treballadors.

- **Article 29 - Petició.** Dret de **petició** individual i col·lectiva, per escrit.

Important per a oposicions. Els drets de la **Secció 1a (art. 15-29)** més la **igualtat (art. 14)** i l'**objecció de consciència (art. 30.2)** tenen la **màxima protecció**: es defensen amb el **recurs d'empara** davant el **Tribunal Constitucional**.

Els deures

El Títol I també imposa deures, com el de **defensar Espanya** (art. 30) o el de **contribuir a les despeses públiques** segons la capacitat econòmica (pagar impostos, art. 31).

5. Les garanties dels drets i les llibertats (Capítol IV, art. 53-54)

De res serveix proclamar drets si no es poden **defensar**. La Constitució estableix diversos nivells de protecció segons quin dret estigui en joc.

Garanties normatives

- **Vinculació** (art. 53.1): els drets del Capítol II **vinculen** tots els poders públics.

- **Reserva de llei**: només per **lleis** es pot regular l'exercici d'aquests drets, i la llei n'ha de **respectar el**

contingut essencial.

- Els **principis rectors** del Capítol III (art. 39-52) **no** són exigibles directament davant els tribunals; només es poden al·legar **segons les lleis** que els despleguin (art. 53.3).

Garanties jurisdiccionals

- Per als drets de l'**art. 14 i la Secció 1a (15-29)** hi ha **protecció reforçada**: es poden defensar davant els tribunals ordinaris per un procediment **preferent i sumari** (ràpid) i, si cal, mitjançant el **recurs d'empara** davant el **Tribunal Constitucional** (art. 53.2), un cop esgotades les vies ordinàries.

El Defensor del Poble (art. 54)

- És un **alt comissionat de les Corts Generals** per a la **defensa dels drets** del Títol I.
- **Supervisa l'Administració** i pot formular recomanacions, però **no** anul·la actes; la seva força és l'**autoritat** i la publicitat dels seus informes. Pot interposar **recurs d'inconstitucionalitat** i **recurs d'empara**.

No els confonguis. El **Defensor del Poble** és estatal i depèn de les Corts Generals; a Catalunya, la figura equivalent és el **Síndic de Greuges**.

6. La suspensió dels drets i llibertats (art. 55)

La Constitució permet, en situacions **excepcionals i taxades**, **suspendre** alguns drets: no suprimir-los, sinó deixar-los temporalment sense efecte. Hi ha dues vies.

Suspensió general (art. 55.1): els estats excepcionals

Quan es declaren l'**estat d'excepció** o l'**estat de setge**, es poden suspendre determinats drets (entre d'altres, els arts. 17, 18, 19, 20, 21 i el dret de vaga). Aquests estats es regulen a l'**article 116** i a la seva llei orgànica de desenvolupament:

- **Estat d'alarma** - per a catàstrofes o crisis sanitàries. El declara el **Govern** per un màxim de **15 dies**; per prorrogar-lo cal autorització del **Congrés**. No suspèn drets, només els limita.
- **Estat d'excepció** - per a alteracions greus de l'ordre públic. El declara el **Govern** amb **autorització prèvia del Congrés**, per un màxim de **30 dies** prorrogables altres 30.
- **Estat de setge** - per a una insurrecció o una agressió greu contra la sobirania o la integritat territorial. El declara el **Congrés** per majoria absoluta, a proposta del Govern.

Compte amb el parany. Només l'**estat d'excepció** i l'**estat de setge** permeten **suspendre** drets (art. 55.1); l'**estat d'alarma** només en permet la **limitació**. L'examen sol intercanviar-los.

Suspensió individual (art. 55.2)

Una llei orgànica pot determinar els casos en què, de forma **individual** i amb **intervenció judicial** i **control parlamentari**, es poden suspendre alguns drets (els terminis de detenció de l'art. 17.2 i la inviolabilitat del domicili i el secret de les comunicacions de l'art. 18) per a persones determinades **en investigacions sobre bandes armades o elements terroristes**. L'ús abusiu d'aquesta facultat genera responsabilitat penal.

7. Les institucions de garantia: una visió ràpida

Tres òrgans tanquen el sistema constitucional de drets:

- **El Tribunal Constitucional** (Títol IX): màxim intèrpret de la Constitució. Resol el **recurs i la qüestió d'inconstitucionalitat** (sobre lleis) i el **recurs d'empara** (drets fonamentals vulnerats pels poders públics).
- **El poder judicial** (Títol VI): jutges **independents, inamovibles i sotmesos només a la llei** (art. 117), primera línia de tutela.
- **El Defensor del Poble** (art. 54): supervisa l'Administració en defensa dels drets del Títol I.

Glossari de termes clau

- **Norma suprema**: la que està per damunt de totes (la Constitució).
- **Valors superiors**: llibertat, justícia, igualtat i pluralisme polític (art. 1.1).
- **Drets fonamentals**: els de màxima protecció (art. 14 i Secció 1a, 15-29), defensables per empara.
- **Principis rectors**: orientacions que guien els poders públics; no exigibles directament davant els tribunals.
- **Reserva de llei**: exigència que certes matèries només es regulin per llei.
- **Contingut essencial**: nucli mínim d'un dret que la llei no pot tocar.
- **Recurs d'empara**: via per defensar els drets fonamentals davant el Tribunal Constitucional.
- **Habeas corpus**: procediment per posar de seguida a disposició judicial qui ha estat detingut il·legalment.
- **Defensor del Poble**: alt comissionat de les Corts per defensar els drets del Títol I.

A l'examen (els punts que més cauen)

- La CE és de **1978**, té **169 articles** i defineix un **Estat social i democràtic de dret** (art. 1.1).
- Valors superiors (art. 1.1): **llibertat, justícia, igualtat i pluralisme polític**. Forma política: **Monarquia parlamentària** (art. 1.3).
- **Títol I** = drets i deures (art. 10-55); s'obre amb la **dignitat de la persona** (art. 10).
- Drets de **màxima protecció**: art. 14 i **Secció 1a (15-29)**, defensables per **empara** davant el **Tribunal Constitucional**.
- Detenció preventiva: màxim **72 hores** (art. 17). Segrest de publicacions: només per **resolució judicial** (art. 20.5).
- Fins de la pena (art. 25.2): **reeduació i reinserció social**.
- El **Defensor del Poble** (art. 54) depèn de les **Corts Generals**.
- Suspensió (art. 55): **excepció i setge** suspensen drets; l'**alarma**, no.

Resum exprés (per repassar en un minut)

- CE 1978: norma suprema, **169 articles**, preàmbul + títol preliminar + 10 títols; Estat social i democràtic de dret, sobirania popular, Monarquia parlamentària.
- Títol I: dignitat (10), igualtat (14), vida (15), detenció màx. **72 h** (17), intimitat (18), expressió (20), càrrecs públics (23), tutela judicial (24), reinserció (25.2).
- Garanties (53-54): vinculació, reserva de llei, contingut essencial, procediment preferent i sumari, **recurs d'empara, Defensor del Poble**.
- Suspensió (55): general en estats d'**excepció i setge**; individual per a terrorisme amb control judicial i parlamentari.

Posa't a prova

Abans de fer el test, intenta respondre mentalment:

- Quants articles té la Constitució i en quants títols s'organitza?
- Diques els quatre valors superiors de l'article 1.1.
- Quins drets tenen la **màxima protecció** i amb quin recurs es defensen?
- Quantes hores pot durar com a màxim una detenció preventiva?
- A quina finalitat s'orienten les penes privatives de llibertat (art. 25.2)?
- Quina diferència hi ha entre l'**estat d'alarma** i l'**estat d'excepció** pel que fa a la suspensió de drets?
- De quin òrgan depèn el **Defensor del Poble**?

Si pots respondre-les sense mirar, domines el tema. A sota tens el **text oficial complet** de la Constitució per consultar-lo quan vulguis aprofundir.

2**TEMA**

L'Estatut d'autonomia de Catalunya de 2006: estructura, contingut essencial i principis rectors. Competències de la Generalitat. Les institucions de la Generalitat.

Introducció: per què aquest tema és clau per a presons

L'Estatut d'autonomia de Catalunya és la **norma més important de Catalunya**, només per sota de la Constitució espanyola. Explica **d'on surt la Generalitat, què pot fer i com s'organitza**. Per a qui vol treballar al **cos tècnic d'especialistes de serveis penitenciaris** hi ha un motiu encara més concret: és l'Estatut el que atribueix a Catalunya la **competència en matèria penitenciària**, la gestió de les presons. Per això la teva feina existeix gràcies a aquesta norma.

Has de dominar **tres blocs**: l'**estructura i el contingut** de l'Estatut de 2006, el **sistema de competències** (qui pot fer què) i les **institucions** de la Generalitat. Al final hi trobaràs un **glossari**, els **punts que cauen a l'examen**, un **resum exprés** i una **autoavaluació**.

L'Estatut d'autonomia: què és i d'on ve

Què és un estatut d'autonomia

Un estatut d'autonomia és la **norma institucional bàsica** d'una comunitat autònoma: la norma més important de Catalunya, només per sota de la **Constitució espanyola de 1978**. La Constitució, al seu article 2, reconeix el **dret a l'autonomia** de les nacionalitats i regions, i és aquest dret el que permet que existeixi la Generalitat.

L'estatut s'aprova en forma de **lleï orgànica de l'Estat**, perquè el pacta el Parlament de Catalunya amb les Corts Generals. Forma part del que els juristes anomenen **bloc de constitucionalitat**, el conjunt de normes que serveix de referència per jutjar la resta de lleis.

Una mica d'història

Catalunya ha tingut **tres estatuts d'autonomia**:

- **1932** - l'Estatut de la Segona República, conegut com a **Estatut de Núria**.
- **1979** - l'Estatut de la democràcia, conegut com a **Estatut de Sau**.
- **2006** - l'**Estatut vigent**, que va substituir el de 1979 i és el que has d'estudiar.

L'Estatut vigent: la Llei orgànica 6/2006

Aquestes dades cauen molt a l'examen:

- És la **Llei orgànica 6/2006, de 19 de juliol**.
 - El va aprovar el **Parlament de Catalunya**, després les **Corts Generals**, i es va ratificar en **referèndum del poble de Catalunya el 18 de juny de 2006**.
 - Va entrar en **vigor el 9 d'agost de 2006**.
 - Té **223 articles**.

La Sentència del Tribunal Constitucional 31/2010

Contra l'Estatut es va presentar un **recurs d'inconstitucionalitat**, i el Tribunal Constitucional el va resoldre amb la **STC 31/2010, de 28 de juny**, que va **matissar o anul·lar diversos preceptes** de l'Estatut. L'exemple més conegut: va declarar que la paraula "**nació**" del preàmbul **no té efectes jurídics**. És una data i un número que apareixen sovint als tests.

Compte amb el parany. L'Estatut vigent és la **Llei orgànica 6/2006**, no la Llei 39/2015 ni cap altra. I la sentència que el matisa és la **STC 31/2010**. L'examen sol oferir números semblants per fer-te dubtar.

L'estructura i el contingut essencial de l'Estatut

L'Estatut té un **preàmbul** (introducció solemne, sense valor d'article), un **títol preliminar** i diversos **títols**. No cal memoritzar tots els articles, però sí saber de què va cada part. Aquests són els títols que has de situar:

- **Títol preliminar** - defineix Catalunya, els seus **símbols**, el **territori** i les **llengües**.
- **Títol I - drets, deures i principis rectors**.
- **Títol II - les institucions** de la Generalitat (Parlament, Presidència, Govern, etc.).
- **Títol III - el poder judicial** a Catalunya.
- **Títol IV - les competències** de la Generalitat.
- **Títol V - les relacions institucionals** de la Generalitat.
- **Títol VI - el finançament** de la Generalitat i dels ens locals.

El títol preliminar: territori, símbols i llengües

El títol preliminar conté definicions bàsiques que cauen sovint:

- **Territori** - el territori de Catalunya és el que correspon als **municipis de Catalunya** en el moment de l'aprovació de l'Estatut. Catalunya s'organitza territorialment en **municipis, vegueries i comarques**.
- **Símbols** - la **bandera** (els quatre pals), la **festa** (l'Onze de Setembre) i l'**himne** (Els Segadors).
- **Capital** - la capital de Catalunya és **Barcelona**.

Les llengües

Aquest és un dels punts on més gent cau, per la confusió entre "pròpia" i "oficial":

- El **català** és la **llengua pròpia** de Catalunya. Pròpia només n'hi ha **una**.
- Són **llengües oficials** el **català**, el **castellà** i l'**occità**, anomenat **aranès** a la Vall d'Aran. Oficials n'hi ha **tres**.
- Tothom té el **dret** i el **deure** de conèixer el català, i el dret a usar les dues llengües oficials.

Compte amb el parany. Llengua pròpia n'hi ha **una** (el català); llengües oficials n'hi ha **tres** (català, castellà i aranès/occità). L'examen barreja aquests dos conceptes constantment.

Els drets i els principis rectors (Títol I)

El Títol I de l'Estatut conté els **drets**, els **deures** i els **principis rectors**. L'Estatut **amplia i concreta** drets en l'àmbit català, però els drets fonamentals "forts" continuen sent els de la Constitució.

Tipus de continguts del Títol I

- **Drets i deures de l'àmbit civil i social** - relacionats amb la família, els consumidors, la salut o els serveis socials.
- **Drets lingüístics** - el dret a usar el català i el castellà davant l'Administració.
- **Drets en l'àmbit de l'Administració** - com el dret a una **bona administració** i a accedir als serveis públics.
- **Principis rectors** - orientacions que han de **guiar l'actuació dels poders públics**: cohesió social, igualtat de gènere, medi ambient, accés a l'habitatge, etc. No són drets directament exigibles davant un jutge, sinó **mandats** que orienten les polítiques públiques.

Els drets que l'Estatut reconeix **vinculen** els poders públics de Catalunya i es poden fer valer davant els tribunals.

El sistema de competències de la Generalitat (Títol IV)

Aquesta és una de les parts que **més cau a l'examen** i és clau per a presons, perquè la competència penitenciària s'entén dins d'aquest sistema. La idea de fons és **saber qui pot fer què** sobre cada matèria. L'Estatut distingeix **tres tipus de competències**.

Competències exclusives

En les competències **exclusives**, Catalunya té **tota la potestat** sobre la matèria: pot **legislar** (fer lleis), **reglamentar** (fer reglaments) i **executar** (gestionar). El dret català és el que s'aplica de manera preferent. Exemples: organització de les seves institucions, dret civil català, cultura, urbanisme o turisme.

Competències compartides

En les competències **compartides**, el repartiment és en dos nivells: l'**Estat fixa les bases** (les regles generals i mínimes comunes per a tot l'Estat) i **Catalunya les desenvolupa** i les executa amb la seva pròpia legislació. Exemples: educació, sanitat o medi ambient.

Competències executives

En les competències **executives**, la **lleí és estatal** (només l'Estat legisla), però **Catalunya només l'executa**, és a dir, la gestiona i l'aplica, i pot dictar reglaments d'organització interna.

Truc per recordar-ho. En les **exclusives** Catalunya ho fa **tot**; en les **compartides** es reparteix (Estat = bases, Catalunya = desenvolupament); en les **executives** Catalunya només **gestiona** una llei que ha fet l'Estat.

La competència en matèria penitenciària

Aquí arribem al punt que dóna sentit a la teva oposició. La **competència en matèria penitenciària** és la que permet que Catalunya **gestioni les seves pròpies presons** i el sistema d'execució penal. Com funciona:

- La **legislació penal i penitenciària bàsica** (què és delictes, quines penes hi ha, la **Llei orgànica general penitenciària**) correspon a l'Estat.
- L'**execució** d'aquesta legislació -la **gestió dels centres penitenciaris, del personal i del règim diari**- correspon a la **Generalitat**.

Per això es diu que Catalunya té la **competència executiva en matèria penitenciària**: no fa les lleis penals, però **gestiona les presons** del seu territori. Catalunya va ser la **primera comunitat autònoma** que va assumir aquesta competència (l'any 1984). És el motiu pel qual hi ha un **cos propi de serveis**

penitenciaris de la Generalitat.

A tenir clar. El Codi penal i la Llei orgànica general penitenciària són **estatals**; qui **gestiona** les presons a Catalunya és la **Generalitat**. La teva feina neix d'aquesta competència **executiva**.

Les institucions de la Generalitat (Títol II)

La **Generalitat** és el sistema institucional en què s'organitza l'**autogovern de Catalunya**. Està integrada pel **Parlament**, la **Presidència de la Generalitat**, el **Govern** i les altres institucions que estableix l'Estatut. A continuació, les peces principals.

El Parlament de Catalunya

És la institució que **representa el poble de Catalunya**. Característiques clau:

- **Funcions** - fa les lleis, aprova els pressupostos de la Generalitat, tria el president o presidenta de la Generalitat i **controla** l'acció del Govern.
- **Composició** - segons l'article 56, està format per un mínim de **100** i un màxim de **150 diputats**, escollits per un mandat de **quatre anys** mitjançant sufragi universal.
- És **inviolable** i representa el poble de Catalunya en el marc de l'Estatut.

La Presidència de la Generalitat

El **president o presidenta de la Generalitat** és la figura de més alt rang. Segons l'article 67 de l'Estatut:

- Té la **més alta representació de la Generalitat**.
- Té també la **representació ordinària de l'Estat a Catalunya**.
- **Dirigeix i coordina** l'acció del Govern.
- És **escollit pel Parlament** d'entre els seus membres.

El Govern (Consell Executiu)

El **Govern** és l'òrgan superior **col·legiat** que dirigeix la política i l'Administració de la Generalitat:

- Es compon del **president o presidenta**, el **conseller primer** o els **vicepresidents** (si n'hi ha) i els **consellers**.
- Exerceix la **funció executiva** i la **potestat reglamentària** (fer reglaments).
- Dirigeix l'Administració de la Generalitat. **El departament que gestiona les presons** (justícia) en forma part.

Les institucions de control i garantia

A més dels tres òrgans anteriors, l'Estatut crea diverses institucions de **control i garantia**. Aquestes són les que has de conèixer:

- **El Síndic de Greuges** - **defensa els drets** de les persones davant l'**Administració** de la Generalitat i dels ens locals. Actua amb **independència** i pot **supervisar** l'activitat de l'Administració, però **no dicta sancions**: emet recomanacions. És especialment rellevant en l'àmbit penitenciar, perquè vetlla pels drets de les persones internes.
- **La Sindicatura de Comptes** - és l'òrgan que **fiscalitza els comptes públics** i la gestió econòmica de la Generalitat i del sector públic local. Comprova que els diners públics s'han gastat bé i d'acord amb la llei.
- **El Consell de Garanties Estatutàries** - vetlla perquè les **normes catalanes** (lleis i projectes de llei del Parlament, decrets llei i decrets legislatius) s'**ajustin a l'Estatut i a la Constitució**. Emet **dictàmens**; en

alguns casos els seus dictàmens són **vinculants** quan afecten drets reconeguts per l'Estatut.

Truc de memòria. Associa cada controlador amb una paraula: **Síndic de Greuges = drets**; **Sindicatura de Comptes = diners**; **Consell de Garanties Estatutàries = normes**.

Com es relacionen la Constitució i l'Estatut

Recorda la **piràmide normativa**: a dalt hi ha la **Constitució**; just a sota, l'**Estatut** (part del bloc de constitucionalitat); i per sota, les **lleis del Parlament de Catalunya** i els **reglaments** del Govern. Cap norma catalana no pot contradir l'Estatut, i l'**Estatut no pot contradir la Constitució**. Quan hi ha dubtes, hi intervenen el **Consell de Garanties Estatutàries** (dins de Catalunya) i, en última instància, el **Tribunal Constitucional**.

Glossari de termes clau

- **Estatut d'autonomia**: norma institucional bàsica d'una comunitat autònoma; la més important de Catalunya després de la Constitució.
- **Llei orgànica**: llei per a matèries importants (drets fonamentals, estatuts); necessita majoria absoluta del Congrés. L'Estatut és la **LO 6/2006**.
- **Bloc de constitucionalitat**: conjunt format per la Constitució i els estatuts d'autonomia, referència per jutjar la resta de normes.
- **Competència exclusiva**: Catalunya té tota la potestat (legislar, reglamentar i executar).
- **Competència compartida**: l'Estat fixa les bases i Catalunya les desenvolupa i executa.
- **Competència executiva**: la llei és estatal i Catalunya només l'executa (la gestiona). El cas de les presons.
- **Principis rectors**: orientacions que guien l'actuació dels poders públics; no són drets directament exigibles davant un jutge.
- **Generalitat**: sistema institucional de l'autogovern de Catalunya (Parlament, Presidència, Govern i altres institucions).
- **Síndic de Greuges**: defensa els drets de les persones davant l'Administració.
- **Sindicatura de Comptes**: fiscalitza els comptes del sector públic.
- **Consell de Garanties Estatutàries**: vetlla perquè les normes catalanes s'ajustin a l'Estatut i la Constitució.

A l'examen (els punts que més cauen)

- L'Estatut vigent és la **Llei orgànica 6/2006, de 19 de juliol**; referèndum el **18 de juny de 2006**; en vigor el **9 d'agost de 2006**; té **223 articles**.
- La sentència que el va matisar és la **STC 31/2010, de 28 de juny**.
- Llengua **pròpia**: el català. **Oficials**: català, castellà i occità (aranès).
- Competències: **exclusives** (tot), **compartides** (Estat bases + Catalunya desenvolupa), **executives** (Estat legisla + Catalunya executa).
- La competència **penitenciària** és **executiva**: la legislació és estatal, la gestió de les presons és de la Generalitat.
- El Parlament té entre **100 i 150 diputats** (art. 56), mandat de **4 anys**.
- El president (art. 67) té la més alta representació de la Generalitat i la representació ordinària de l'Estat a Catalunya.

- Controladors: **Síndic de Greuges** (drets), **Sindicatura de Comptes** (diners), **Consell de Garanties Estatutàries** (normes).

Resum exprés (per repassar en un minut)

- L'Estatut és la **LO 6/2006**, 223 articles, en vigor el 2006, matisat per la **STC 31/2010**.
- Estructura: títol preliminar (territori, símbols, llengües) + Títol I (drets i principis rectors) + Títol II (institucions) + Títol IV (competències) + Títol VI (finançament).
- Llengües: pròpia el **català**; oficials **català, castellà i aranès**.
- Tres competències: **exclusives, compartides i executives**.
- **Presons = competència executiva**: lleis estatals, gestió de la Generalitat.
- Institucions: **Parlament** (lleis, 100-150 diputats) + **Presidència** (art. 67) + **Govern** (executiu) + **Síndic, Sindicatura i Consell de Garanties** (control).

Posa't a prova

Abans de fer el test, intenta respondre mentalment:

- Mitjançant quina llei orgànica es va aprovar l'Estatut vigent, i en quina data es va celebrar el referèndum?
- Quina sentència del Tribunal Constitucional va resoldre el recurs principal contra l'Estatut?
- Quines són les tres llengües oficials a Catalunya? I quina és la llengua pròpia?
- Explica la diferència entre competència exclusiva, compartida i executiva.
- De quin tipus és la competència en matèria penitenciària i què vol dir per a les presons catalanes?
- Quants diputats pot tenir el Parlament segons l'article 56? Cada quants anys s'escullen?
- Quina representació ostenta el president de la Generalitat segons l'article 67?
- Relaciona cada institució de control amb la seva funció: Síndic de Greuges, Sindicatura de Comptes i Consell de Garanties Estatutàries.

Si pots respondre-les sense mirar, domines el tema. A sota tens el **text oficial** de l'Estatut per consultar-lo quan vulguis aprofundir.

3**TEMA**

L'Administració de la Generalitat de Catalunya: principis d'actuació i organització. El Departament de Justícia, Drets i Memòria.

Introducció: per què necessites aquest tema

Quan treballis als serveis penitenciaris formaràs part d'una gran organització: l'**Administració de la Generalitat de Catalunya**. Per fer bé la teva feina has de saber **com s'organitza** aquesta Administració, **quines regles segueix** quan actua i **dins de quin departament** s'encabeixen les presons. No cal que siguis jurista, però sí que entenguis el mapa: qui mana, com es reparteix la feina en departaments i òrgans, i quins principis obliguen tothom -de la persona consellera fins a tu.

Aquest tema te'l donen dues lleis bàsiques: la **Llei 13/1989**, d'organització, procediment i règim jurídic de l'Administració de la Generalitat, i la **Llei 26/2010, del 3 d'agost**, de règim jurídic i de procediment de les administracions públiques de Catalunya. Damunt de totes hi ha la **Constitució** (art. 103) i l'**Estatut d'autonomia**. A baix del tema trobaràs el **glossari**, els **punts que cauen a l'examen**, un **resum exprés** i una **autoavaluació** per comprovar que ho domines.

1. Què és l'Administració de la Generalitat

L'**Estatut d'autonomia de Catalunya de 2006** ho diu de manera clara: l'Administració de la Generalitat és l'**organització que, sota la direcció del Govern, exerceix les funcions executives** atribuïdes a la Generalitat. Tradueix-ho així:

- El **Govern** (president o presidenta més consellers i conselleres) **dirigeix**.
- L'**Administració** és la maquinària que **executa** allò que el Govern decideix.

Aquesta Administració té unes característiques que has de retenir:

- Té **personalitat jurídica única**: malgrat tenir molts departaments i organismes, actua com una sola persona jurídica davant la ciutadania.
- Actua **amb submissió a la Constitució, a l'Estatut i a la resta de l'ordenament jurídic**.
- Disposa de **potestat d'autoorganització**: pot determinar la seva pròpia estructura interna, és a dir, decidir com es reparteix internament en unitats i òrgans.

Idea clau. Govern = direcció política. Administració = braç executor. Tu, com a personal penitenciari, ets una peça d'aquest braç executor dins d'un departament concret.

2. Els principis d'actuació de l'Administració

Quan l'Administració actua no ho fa com vol, sinó seguint uns **principis** que recullen l'**article 103 de la Constitució**, l'Estatut i la **Llei 26/2010**. Són la columna vertebral del tema i cauen molt a l'examen. Els veiem un per un.

El principi de legalitat

És el més important. L'Administració actua **amb submissió plena a la llei i al dret**. Vol dir que **no pot fer res que la norma no empari**: cada actuació necessita una base legal. Per a tu significa que la teva feina està sempre regida per normes, no per la voluntat personal de ningú.

El principi d'eficàcia

L'Administració ha de **complir els seus objectius i servir amb objectivitat l'interès general**. No n'hi ha prou amb seguir les regles: cal que les coses **funcionin** i donin resultats útils a la ciutadania. Lligat a aquest hi ha el principi d'**eficiència** (aconseguir els objectius amb el mínim cost) i el de **bona administració**.

El principi de jerarquia

Els òrgans de l'Administració s'ordenen de **dalt a baix**: els superiors dirigeixen i els inferiors obeeixen les seves instruccions legítimes. Aquesta cadena de comandament permet que una organització tan gran funcioni de manera coordinada. En l'àmbit penitenciar ho veuràs cada dia en l'estructura de comandament d'un centre.

El principi de descentralització

Consisteix a **traslladar competències a altres administracions o ens** amb personalitat jurídica pròpia (per exemple, cap a ens locals o organismes), de manera que les decisions s'apropin a qui les ha d'aplicar. No s'ha de confondre amb la desconcentració.

El principi de desconcentració

És el **trasllat permanent de l'exercici d'una competència** d'un òrgan superior a un òrgan inferior **dins de la mateixa Administració**. La diferència amb la descentralització és clau: aquí tot passa **dins** de la mateixa Administració, no entre administracions diferents.

El principi de coordinació

Tots els òrgans i unitats han d'actuar de manera **coherent i ordenada**, evitant duplicitats i contradiccions, perquè l'Administració actua com un sol cos. S'hi afegeix el principi de **cooperació** entre administracions.

El principi de servei a la ciutadania

La Llei 26/2010 hi insisteix: l'Administració actua d'acord amb el principi de **servei efectiu als ciutadans**. Tota l'organització existeix per **servir l'interès general** i les persones, no per a si mateixa. D'aquí en deriven la **transparència**, la **proximitat**, la **participació** i la **simplicitat** en els tràmits.

Per fixar-ho. Memoritza el bloc: **legalitat, eficàcia, jerarquia, descentralització, desconcentració, coordinació i servei a la ciutadania**. Si t'ho pregunten en una llista, aquests són els principis que regeixen l'organització i l'actuació de l'Administració de la Generalitat.

3. Com s'organitza: els departaments

L'Administració de la Generalitat s'estructura en **departaments** (el que col·loquialment es coneix com a "conselleries"). Has de tenir molt clar **qui decideix** la seva existència:

- L'organització de l'Administració en departaments i la **determinació del seu nombre i denominació** correspon al **president o presidenta de la Generalitat mitjançant decret**.
- Cada departament està **dirigit per un conseller o consellera**.

Els consellers i conselleres tenen, en l'àmbit del seu departament, potestats pròpies. Entre altres, poden **dictar ordres i disposicions de caràcter organitzatiu intern** per ordenar el funcionament de la seva conselleria.

A l'examen cau sovint. El nombre i el nom dels departaments els fixa **el president o presidenta** per decret. No ho decideix el Parlament ni el Govern en ple.

4. Els òrgans: superiors i directius

Dins de cada departament hi ha una estructura d'**òrgans**. Per simplificar, es divideixen en dos grans grups:

Òrgans superiors

Tenen un caràcter **polític** i de **direcció**. Marquen les línies d'actuació. Hi pertanyen, bàsicament:

- El **conseller o consellera** (cap del departament).
- Les **secretaries generals** i les **secretaries sectorials** (com la Secretaria de Mesures Penals, que veurem tot seguit).

Òrgans directius

Tenen un caràcter més **executiu i tècnic**: posen en pràctica les directrius dels òrgans superiors. Hi pertanyen, entre altres:

- Les **direccions generals**.
- Les **subdireccions generals**.
- Els **serveis** i altres unitats inferiors.

A sota de tot hi ha les **unitats administratives** (seccions, negociats) i el personal que hi treballa. Aquesta estructura, de més a menys, reproduceix el **principi de jerarquia** que has vist abans.

Truc. Pensa-ho com una empresa: la direcció (òrgans superiors) decideix l'estratègia; els comandaments intermedis (òrgans directius) la despleguen; les unitats i el personal l'executen.

5. El Departament de Justícia, Drets i Memòria

Aquest és el departament del qual **depenen els serveis penitenciaris** de Catalunya, i per tant el que més t'interessa. Sota la direcció del seu conseller o consellera, assumeix les competències en matèria de:

- **Justícia** i relació amb l'Administració de justícia a Catalunya.
- **Serveis penitenciaris**: gestió dels centres, règim penitenciari, tractament i seguretat.
- **Execució penal a la comunitat** i mesures alternatives a la presó.
- **Rehabilitació i reinserció** de les persones internes.
- **Drets i memòria democràtica**.

Catalunya té una **competència singular**: és l'única comunitat autònoma que té **traspassada la gestió de les presons** des de 1984. Per això existeix una estructura penitenciària pròpia dins d'aquest departament.

La Secretaria de Mesures Penals, Reinserció i Atenció a la Víctima

És l'**òrgan superior** del departament especialitzat en l'àmbit penitenciari i d'execució penal. De manera genèrica, en depenen les unitats que s'encarreguen de:

- La **gestió dels centres penitenciaris** i del règim ordinari de funcionament.

- El **tractament i la reinserció** de les persones internes.
- L'**execució de mesures penals** a la comunitat (mesures alternatives, treballs en benefici de la comunitat, etc.).
- L'**atenció a les víctimes** de delictes.

D'aquesta secretaria pengen les **direccions generals** competents en serveis penitenciaris i en execució penal, i d'aquestes, els **centres penitenciaris** concrets on treballaràs. Si en un examen et demanen el nom exacte d'una direcció general o d'un servei, recorda que aquestes denominacions poden canviar amb les reestructuracions: el que no canvia és que els **serveis penitenciaris depenen del Departament de Justícia** i, dins seu, de la **Secretaria de Mesures Penals, Reinserció i Atenció a la Víctima**.

Per situar-te. Departament de Justícia, Drets i Memòria -> Secretaria de Mesures Penals, Reinserció i Atenció a la Víctima -> direccions generals -> centres penitenciaris -> tu. Aquesta és la cadena que has de saber dibuixar.

6. La Llei 26/2010, de règim jurídic i de procediment

Aquesta llei és la **norma de capçalera** del tema pel que fa al funcionament de les administracions públiques catalanes. Has de retenir algunes idees:

- Regula el **règim jurídic** i el **procediment** de les administracions públiques de Catalunya (Generalitat, ens locals i organismes que en depenen).
- Recull els **principis d'actuació**: legalitat, **servei efectiu als ciutadans**, eficàcia, eficiència, bona fe, confiança legítima, transparència, proximitat i simplicitat, entre altres.
- Estableix com s'han de **dictar els actes administratius**, com es tramiten els **procediments** i com es relaciona l'Administració amb la ciutadania.

Conviu amb la **Llei 13/1989**, d'organització, procediment i règim jurídic de l'Administració de la Generalitat, que regula específicament l'**organització interna** d'aquesta Administració (departaments, òrgans, potestats dels consellers...).

No els confonguis. La **13/1989** és la d'**organització** de la Generalitat. La **26/2010** és la de **règim jurídic i procediment** de les administracions catalanes en general. Totes dues són catalanes; cap d'elles és la Llei estatal 39/2015 ni la 40/2015.

Glossari de termes clau

- **Personalitat jurídica única**: l'Administració, amb tots els seus departaments, actua com una sola persona jurídica.
- **Potestat d'autoorganització**: capacitat de l'Administració de decidir la seva pròpia estructura interna.
- **Principi de legalitat**: l'Administració actua sotmesa a la llei i al dret; no pot fer res que la norma no empari.
- **Eficàcia**: assolir els objectius i servir amb objectivitat l'interès general.
- **Jerarquia**: ordenació dels òrgans de superior a inferior dins l'Administració.
- **Descentralització**: traslladar competències a altres administracions o ens amb personalitat pròpia.
- **Desconcentració**: traslladar de manera permanent l'exercici d'una competència d'un òrgan superior a un d'inferior dins la mateixa Administració.
- **Coordinació**: actuació coherent i ordenada de tots els òrgans, evitant duplicitats.

- **Departament:** cada gran unitat de l'Administració, dirigida per un conseller o consellera (conselleria).
- **Òrgan superior:** òrgan de direcció política (conseller, secretaries generals i sectorials).
- **Òrgan directiu:** òrgan executiu i tècnic (direccions generals, subdireccions, serveis).

A l'examen (els punts que més cauen)

- L'Administració de la Generalitat exerceix les funcions **executives sota la direcció del Govern** (Estatut 2006).
- El **nombre i la denominació dels departaments** els fixa el **president o presidenta** per **decret**.
- Els consellers poden dictar **ordres i disposicions de caràcter organitzatiu intern**.
- Principi de la Llei 26/2010: **servei efectiu als ciutadans**.
- **Desconcentració** = trasllat permanent d'una competència d'un òrgan superior a un d'inferior **dins la mateixa Administració**.
- Principis d'organització i actuació: **legalitat, eficàcia, jerarquia, descentralització, desconcentració i coordinació**.
- Els **serveis penitenciaris** depenen del **Departament de Justícia, Drets i Memòria** i de la **Secretaria de Mesures Penals, Reinserció i Atenció a la Víctima**.
- Llei de capçalera: **Llei 13/1989** (organització) i **Llei 26/2010** (règim jurídic i procediment).

Resum exprés (per repassar en un minut)

- Govern = direcció; Administració = execució. Personalitat jurídica única i potestat d'autoorganització.
- Principis: legalitat, eficàcia, jerarquia, descentralització, desconcentració, coordinació i servei a la ciutadania (art. 103 CE + Llei 26/2010).
- Organització: departaments (els fixa el president per decret), amb òrgans superiors (consellers, secretaries) i directius (direccions generals, serveis).
- Desconcentració ? descentralització: la primera és dins la mateixa Administració; la segona, cap a altres ens.
- Presons -> Departament de Justícia, Drets i Memòria -> Secretaria de Mesures Penals, Reinserció i Atenció a la Víctima.
- Catalunya té traspasades les presons des de 1984.

Posa't a prova

Abans de fer el test, intenta respondre mentalment:

- Qui determina el nombre i la denominació dels departaments de la Generalitat, i mitjançant quin instrument?
- Quina diferència hi ha entre **desconcentració** i **descentralització**?
- Digues quatre principis d'actuació de l'Administració de la Generalitat.
- Segons la Llei 26/2010, d'acord amb quin principi actua l'Administració respecte de la ciutadania?
- De quin departament i de quina secretaria depenen els serveis penitenciaris?
- Quina llei regula l'**organització** de la Generalitat i quina el **règim jurídic i procediment** de les administracions catalanes?

Si pots respondre-les sense mirar, domines el tema.

4**TEMA**

L'Estatut bàsic de l'empleat públic i la funció pública de la Generalitat: classes de personal, adquisició i pèrdua de la condició de funcionari, drets i deures.

Introducció: per què aquest tema és clau

Quan aprovis l'oposició i prenguis possessió de la teva plaça, et convertiràs en **empleat públic** de la Generalitat de Catalunya. A partir d'aquell moment tens una relació especial amb l'Administració: no ets un treballador qualsevol d'una empresa privada, sinó que la teva feina, els teus drets i els teus deures estan regulats per **lleis pròpies del sector públic**. Aquest tema t'explica quin és aquest marc jurídic, quines classes d'empleats públics hi ha, com s'arriba a ser funcionari, com es perd aquesta condició i quins drets i deures comporta.

Les dues normes que has de tenir sempre al cap són l'**Estatut bàsic de l'empleat públic (EBEP)** -el **Reial decret legislatiu 5/2015, de 30 d'octubre**- i, a Catalunya, el **Decret legislatiu 1/1997, de 31 d'octubre** (text únic dels preceptes de la funció pública catalana). La primera és la norma **bàsica estatal** (s'aplica a tot l'Estat); la segona és la norma **catalana** que la desenvolupa.

Al final hi trobaràs un **glossari**, els **punts que cauen a l'examen**, un **resum exprés** i una **autoavaluació**.

1. El marc jurídic de la funció pública

Abans de res, situem les normes. La funció pública es regula en diverses capes:

- La **Constitució espanyola de 1978** estableix l'**accés en condicions d'igualtat** a les funcions i càrrecs públics (art. 23.2) i el principi de **mèrit i capacitat** (art. 103.3).
- L'**EBEP** (RDL 5/2015) és la norma **bàsica**: fixa les regles comunes per a totes les administracions de l'Estat. Va substituir l'antic Estatut de 2007 amb un text refós.
- A Catalunya, el **Decret legislatiu 1/1997** (text únic de la funció pública catalana) i el seu reglament desenvolupen aquestes bases.

Per fixar la idea. L'EBEP posa les bases per a tot l'Estat; la normativa catalana les concreta per a la Generalitat. Cap norma catalana no pot contradir les bases estatals.

El **principi de legalitat** ho impregna tot: l'Administració i, per tant, tu en la teva feina, actueu **sotmesos a la llei i al dret**.

2. Les classes d'empleats públics (art. 8 EBEP)

Segons l'**article 8 de l'EBEP**, són empleats públics qui exerceix funcions retribuïdes a les administracions públiques al servei dels interessos generals. Es classifiquen en **quatre classes**:

- **Funcionaris de carrera**
- **Funcionaris interins**
- **Personal laboral** (fix, per temps indefinit o temporal)

- Personal eventual

Funcionaris de carrera (art. 9)

Són els vinculats a l'Administració per una **relació estatutària regulada pel dret administratiu** per a l'acompliment de **serveis professionals retribuïts de caràcter permanent**. És la figura central de la funció pública: l'estabilitat (la "fixesa") i el règim de drets i deures que estudiarem hi estan pensats sobretot per a ells.

Una regla important: l'exercici de **funcions que impliquin participació en potestats públiques** o en la **salvaguarda dels interessos generals** correspon **exclusivament als funcionaris**. Per això llocs com el de personal penitenciari, que exerceix autoritat, es reserven a funcionaris.

Funcionaris interins (art. 10)

Són els que, **per raons expressament justificades de necessitat i urgència**, són nomenats com a tals per al desenvolupament de funcions pròpies de funcionaris de carrera. Hi ha supòsits taxats: existència de **places vacants** quan no sigui possible cobrir-les per funcionaris de carrera, **substitució transitòria** dels titulars, execució de **programes de caràcter temporal** i **excés o acumulació de tasques** per termini limitat.

Als funcionaris interins els és aplicable, **en allò que sigui adequat a la naturalesa de la seva condició**, el **règim general dels funcionaris de carrera**.

Personal laboral (art. 11)

És el que, en virtut d'un **contracte de treball** formalitzat per escrit, presta serveis retribuïts per l'Administració. Segons la durada pot ser **fix, per temps indefinit o temporal**. Es regeix pel dret laboral (l'Estatut dels treballadors) amb les especialitats del sector públic.

Personal eventual (art. 12)

És el que, en virtut de nomenament i amb caràcter **no permanent**, només realitza **funcions expressament qualificades de confiança o assessorament especial**. El seu nomenament i cessament són **lliures** i cessa automàticament quan cessa l'autoritat a qui presta la funció de confiança. **No pot ser mèrit** per a l'accés a la funció pública.

Compte amb el parany. L'examen barreja interí i eventual. L'**interí** fa feina de funcionari de carrera per necessitat i urgència; l'**eventual** només fa **confiança o assessorament**.

3. Els grups de classificació professional (art. 76 EBEP)

Els funcionaris s'agrupen segons la **titulació exigida** per a l'accés. L'EBEP estableix els grups següents:

- **Grup A**, dividit en **subgrup A1** i **subgrup A2** - exigeix títol **universitari de grau** (la diferenciació entre A1 i A2 es fa en funció del nivell de responsabilitat i les característiques de les proves).
- **Grup B** - exigeix títol de **tècnic superior** (formació professional de grau superior).
- **Grup C**, dividit en **subgrup C1** (títol de **batxiller** o tècnic) i **subgrup C2** (títol de **graduat en ESO**).

Dada útil per a presons. El cos de vigilància penitenciària de la Generalitat s'enquadra en el grup **C** (habitualment subgrup **C1**, que requereix batxillerat o equivalent). Comprova sempre la titulació exacta a la convocatòria.

El personal laboral es classifica de conformitat amb la legislació laboral i els convenis col·lectius.

4. L'adquisició de la condició de funcionari (art. 62 EBEP)

No n'hi ha prou amb aprovar l'oposició: la condició de funcionari de carrera s'adquireix pel compliment **successiu** de **quatre requisits** (article 62 EBEP). L'ordre és important:

- **Superació del procés selectiu** (l'oposició o el concurs oposició).
- **Nomenament** per l'òrgan o autoritat competent, que es **publica al diari oficial** corresponent (el DOGC en el cas de la Generalitat).
- **Acompliment dels requisits i condicions** exigits (nacionalitat, titulació, no estar inhabilitat, etc.).
- **Presa de possessió** dins del termini que s'estableixi.

A efectes de l'apartat anterior **no poden ser funcionaris** i resten sense efecte les actuacions de qui hagi superat el procés selectiu però **no acreditat** que reuneix els requisits o condicions exigits.

Requisits per accedir-hi (art. 56)

Per poder participar en els processos selectius cal:

- Tenir la **nacionalitat espanyola** (o nacionalitat d'un Estat de la UE en els supòsits que la llei permet; alguns cossos amb exercici d'autoritat es reserven a espanyols).
- Tenir **16 anys** complerts i no excedir l'edat màxima de jubilació forçosa.
- Posseir la **titulació** exigida.
- Tenir la **capacitat funcional** per a l'acompliment de les tasques.
- **No haver estat separat** del servei de cap administració per expedient disciplinari ni trobar-se **inhabilitat** per a l'exercici de funcions públiques.

El nomenament i la presa de possessió

El **nomenament** és l'acte formal pel qual l'autoritat competent confereix la condició funcional; es publica al diari oficial. La **presa de possessió** és l'acte pel qual la persona nomenada accepta i s'incorpora al lloc; sovint comporta la **jura o promesa** de complir la Constitució, l'Estatut d'autonomia i la resta de l'ordenament. Només a partir d'aquest moment es comencen a meritjar drets com l'antiguitat o les retribucions de funcionari.

Truc de memòria. Quatre passos en ordre: **Supero -> em Nomenen (publicat) -> acredito requisits -> prenc Possessió**. Si en falta un, no ets funcionari.

5. La pèrdua de la condició de funcionari (art. 63 EBEP)

L'article 63 de l'EBEP enumera les causes per les quals es **perd** la condició de funcionari de carrera:

- La **renúncia** voluntària a la condició de funcionari (s'ha de manifestar per escrit i ser acceptada; no allibera de responsabilitats pendents).
- La **pèrdua de la nacionalitat** que va servir de títol per a l'accés.
- La **jubilació total** del funcionari (forçosa per edat, voluntària o per incapacitat permanent).
- La **sanció disciplinària de separació del servei**, que tingui caràcter ferm.
- La **pena principal o accessòria d'inhabilitació absoluta o especial** per a càrrec públic que tingui caràcter ferm.

Compte amb el parany. La **suspensió de funcions** (per exemple, com a sanció temporal) **no** fa perdre la condició de funcionari: només la deixa en suspens durant un temps. Perdre-la definitivament només passa pels cinc supòsits de dalt.

6. Els drets dels empleats públics (art. 14 i 15 EBEP)

L'EBEP distingeix entre **drets individuals** (que té cada empleat) i **drets individuals exercits col·lectivament** (drets que es viuen en grup, com la sindicació o la vaga).

Drets individuals (art. 14)

Entre molts altres, els empleats públics tenen dret a:

- La **inamovilitat** en la condició de funcionari de carrera.
- L'exercici efectiu de les **funcions** pròpies de la seva condició professional.
- La **progressió en la carrera** professional i la **promoció interna**.
- Percebre les **retribucions** i indemnitzacions per raó del servei.
- Rebre **formació** contínua i actualització permanent.
- El **respecte** a la seva intimitat, imatge i dignitat en el treball.
- Una protecció eficaç en matèria de **seguretat i salut** en el treball.
- Les **vacances**, els **descansos**, els permisos i les llicències.
- La **jubilació** segons els termes establerts.

Drets individuals exercits col·lectivament (art. 15)

- La **llibertat sindical**.
- La **negociació col·lectiva** i la participació en la determinació de les condicions de treball.
- L'exercici de la **vaga**, amb la garantia del manteniment dels **serveis essencials** de la comunitat (molt rellevant en serveis penitenciaris, que són serveis essencials).
- El **plantejament de conflictes col·lectius**.
- El dret de **reunió**.

7. Els deures i el codi de conducta (art. 52 a 54 EBEP)

L'EBEP dedica un capítol als **deures dels empleats públics i al codi de conducta** (articles 52 a 54). El **codi de conducta** es configura com a base de la conducta professional i s'integra de **principis ètics i principis de conducta**.

Principis generals (art. 52)

Els empleats públics han d'exercir amb **lleialtat i bona fe** les seves funcions i actuar d'acord amb els principis d'**objectivitat, integritat, neutralitat, responsabilitat, imparcialitat, confidencialitat, dedicació al servei públic, transparència, exemplaritat, austeritat, eficàcia, honradesa** i respecte a la **igualtat entre dones i homes**.

Principis ètics (art. 53)

- Respectar la **Constitució** i la resta de l'ordenament jurídic.
- Actuar amb arranjamant als principis de **lleialtat i bona fe** envers l'Administració i els superiors, i amb respecte envers els ciutadans.
- Mantenir la **neutralitat** i no incórrer en conflicte d'interessos.

- No acceptar cap **tracte de favor ni regals** que ultrapassin els usos habituals, socials i de cortesia.
- Tractar amb **atenció i respecte** els ciutadans, els superiors i la resta d'empleats.
- Guardar el **secret** de les matèries classificades i no fer un ús impropï de la informació que coneguin per raó del càrrec.

Principis de conducta (art. 54)

- Tractar amb **atenció i diligència** els ciutadans i facilitar-los l'exercici dels seus drets.
- Complir amb **diligència** les tasques i les **instruccions** dels superiors quan no constitueixin una infracció manifesta.
- Mantenir actualitzada la **formació**.
- Observar les normes sobre **seguretat i salut** laboral.
- Garantir l'**atenció al ciutadà** en la llengua que sol·liciti, sempre que sigui oficial.

A tenir present. El règim disciplinari és el contrapès dels deures. Les **faltes** es classifiquen en **lleus, greus i molt greus** i comporten sancions que poden arribar a la **separació del servei** (per a funcionaris) en els casos més greus.

8. La negociació col·lectiva i la representació

Els empleats públics participen en la determinació de les seves condicions de treball mitjançant els **òrgans de representació**: les **junes de personal** i els **delegats de personal** (funcionaris) i els **comitès d'empresa** (personal laboral). La negociació es canalitza a través de **meses de negociació**, on l'Administració i els sindicats pacten condicions mitjançant **pactes i acords**.

Glossari de termes clau

- **EBEP**: Estatut bàsic de l'empleat públic, aprovat pel Reial decret legislatiu 5/2015.
- **Relació estatutària**: vincle del funcionari amb l'Administració regulat pel dret administratiu (no per un contracte laboral).
- **Funcionari de carrera**: empleat amb relació estatutària i serveis permanents.
- **Funcionari interí**: nomenat per necessitat i urgència per fer funcions de funcionari de carrera.
- **Personal eventual**: nomenat lliurement per a funcions de confiança o assessorament especial.
- **Grups de classificació**: A (A1, A2), B i C (C1, C2), segons la titulació exigida.
- **Presa de possessió**: acte final pel qual s'adquireix efectivament la condició de funcionari.
- **Inamovibilitat**: dret del funcionari de carrera a no ser separat del servei si no és per les causes legals.
- **Separació del servei**: sanció disciplinària màxima que fa perdre la condició de funcionari.

A l'examen (els punts que més cauen)

- La norma bàsica vigent és el **Reial decret legislatiu 5/2015, de 30 d'octubre (EBEP)**, no la Llei 39/2015.
- Quatre classes d'empleats (art. 8): **funcionaris de carrera, interins, personal laboral i personal eventual**.
- El **personal eventual** només fa funcions de **confiança o assessorament**.
- Als **interins** se'ls aplica el **règim general dels funcionaris de carrera** en allò adequat a la seva condició.
- L'adquisició de la condició (art. 62) té **quatre passos**: superació, nomenament publicat, acreditació de requisits i **presa de possessió**.
- Causes de pèrdua (art. 63): **renúncia, pèrdua de nacionalitat, jubilació, separació del servei i inhabilitació**.

- El **codi de conducta** exigeix objectivitat, integritat, neutralitat, responsabilitat i imparcialitat.
- Les **faltes disciplinàries** són **lleus, greus i molt greus**.
- Els **grups** són **A (A1, A2), B i C (C1, C2)**.

Resum exprés (per repassar en un minut)

- Normes clau: **EBEP (RDL 5/2015)** estatal i **DL 1/1997** català.
- **Quatre classes** d'empleats: carrera, interins, laboral, eventual.
- **Grups**: A (A1/A2), B, C (C1/C2), segons titulació.
- **Adquirir** la condició: superar -> nomenament publicat -> requisits -> **presa de possessió**.
- **Perdre-la**: renúncia, pèrdua de nacionalitat, jubilació, separació del servei, inhabilitació.
- **Drets**: individuals (inamovilitat, carrera, retribucions, formació, vacances) i col·lectius (sindicació, negociació, vaga amb serveis essencials, reunió).
- **Deures**: lleialtat, objectivitat, neutralitat, imparcialitat; codi de conducta (art. 52-54).
- **Disciplina**: faltes lleus, greus i molt greus.

Posa't a prova

Abans de fer el test, intenta respondre mentalment:

- Quines són les quatre classes d'empleats públics de l'article 8 de l'EBEP?
- Quina diferència hi ha entre un funcionari interí i el personal eventual?
- Enumera, en ordre, els quatre requisits per adquirir la condició de funcionari de carrera.
- Cita tres causes de pèrdua de la condició de funcionari. La suspensió de funcions hi és?
- A quins grups de classificació pot pertànyer un funcionari i quina titulació exigeix cadascun?
- Quins principis recull el codi de conducta de l'EBEP i com es classifiquen les faltes disciplinàries?

Si pots respondre-les sense mirar, domines el tema. A sota tens les **normes oficials completes** (EBEP i normativa catalana de funció pública) per consultar-les quan vulguis aprofundir.

5**TEMA**

El règim disciplinari dels funcionaris. Les incompatibilitats del personal al servei de les administracions públiques.

Introducció: per què aquest tema és tan important

Treballar com a funcionari dels **serveis penitenciaris** comporta deures: complir la llei, servir amb objectivitat l'interès general i no aprofitar el càrrec en benefici propi. Quan algun d'aquests deures s'incompleix, entra en joc el **règim disciplinari**: el conjunt de regles que permeten exigir responsabilitat a l'empleat públic, classificar la conducta com a **falta** i imposar-li una **sanció**. A més, la llei vol que el funcionari es dediqui de manera **plena i preferent** al servei públic; per això existeix el **règim d'incompatibilitats**, que limita compaginar el lloc amb altres activitats.

Aquest tema té **dues meitats** que cauen molt a l'examen: el **règim disciplinari** (faltes, sancions, prescripció i procediment) i les **incompatibilitats** (què es pot fer i què no, i com s'autoritza una segona activitat). El regulen, sobretot, el **text refós de l'Estatut bàsic de l'empleat públic (TRLEBEP)**, aprovat pel Reial decret legislatiu 5/2015, el **Decret legislatiu 1/1997** de la funció pública de Catalunya i la **Llei 53/1984** d'incompatibilitats.

Aquesta guia està dividida en **seccions plegables**: obre la que vulguis estudiar i deixa tancades les altres. Al final tens un **glossari**, els **punts que cauen a l'examen**, un **resum exprés** i una **autoavaluació**.

1. Conceptes previs: responsabilitat, potestat disciplinària i principis

Abans d'entrar en el detall, fixa tres idees:

- **Potestat disciplinària**: capacitat de l'Administració per **sancionar** els seus propis empleats quan incompleixen els deures del càrrec. No és un càstig penal: és una responsabilitat interna, de tipus funcional.
- **Responsabilitat compatible**: la sanció disciplinària **no exclou** la responsabilitat **penal** ni la **civil** que es derivi dels mateixos fets; es poden acumular.
- **Principi non bis in idem**: no es pot castigar **dues vegades pel mateix fet** quan hi ha identitat de subjecte, fet i fonament. Per això la via penal sol tenir prioritat sobre la disciplinària.

L'exercici de la potestat disciplinària està sotmès a **principis** que el garanteixen (art. 94 TRLEBEP):

- **Legalitat i tipicitat**: només són faltes les conductes que la llei descriu com a tals.
- **Irretroactivitat** de les disposicions sancionadores no favorables i **retroactivitat** de les favorables.
- **Proporcionalitat**: la sanció ha de ser adequada a la gravetat de la falta.
- **Culpabilitat**: cal dol o negligència; no hi ha responsabilitat objectiva.
- **Presumpció d'innocència**: fins que no es provi la falta, l'empleat es presumeix innocent.

Per fixar la idea. Disciplinari, penal i civil són **tres vies diferents** que poden conviure. La sanció disciplinària mira l'**incompliment del deure** com a empleat públic.

2. La classificació de les faltes

El **TRLEBEP (art. 95)** estableix que les faltes disciplinàries dels funcionaris es classifiquen en **tres graus**:

- **Faltes molt greus**
- **Faltes greus**
- **Faltes lleus**

Aquesta classificació triple és una de les preguntes més repetides: memoritza-la sencera. Les **molt greus** les fixa directament la llei; les **greus** i **lleus** les concreten les lleis de funció pública (a Catalunya, el Decret legislatiu 1/1997).

Les faltes molt greus (art. 95.2 TRLEBEP)

Són les conductes més greus. Entre d'altres:

- L'**incompliment del deure de respecte a la Constitució** i a l'Estatut d'autonomia.
- Tota **actuació que suposi discriminació** per raó d'origen, sexe, religió, opinió, discapacitat, edat o orientació sexual, i l'**assetjament** per aquests motius o l'**assetjament sexual**.
- L'**abandonament del servei** i l'incompliment de l'obligació d'atendre els serveis essencials en cas de vaga.
- La **publicació o utilització indeguda de secrets oficials** coneguts per raó del càrrec.
- La **notòria falta de rendiment** que comporti inhibició en el compliment de les tasques.
- La **violació de la neutralitat o independència polítiques** utilitzant les facultats del càrrec.
- L'**incompliment de les normes sobre incompatibilitats** quan en derivi una situació d'incompatibilitat.
- La **prevalença de la condició d'empleat públic** per obtenir un benefici indegut per a si mateix o per a una altra persona.

Les faltes greus

La concreció es fa per llei de funció pública (a Catalunya, art. 116 del Decret legislatiu 1/1997). En són exemples típics:

- L'**incompliment de les ordres** dels superiors en matèria de servei, llevat que constitueixin infracció manifesta de l'ordenament.
- L'**abús d'autoritat** en l'exercici del càrrec.
- La **falta de consideració greu** amb superiors, companys, subordinats o el públic.
- Les **faltes d'assistència no justificades** quan no constitueixin falta molt greu.
- L'**exercici d'activitats compatibles sense haver obtingut la corresponent autorització o reconeixement de compatibilitat**.

Les faltes lleus

Són les infraccions de menor entitat dels deures del càrrec, com ara:

- El **retard, negligència o descurança** en el compliment de les tasques.
- La **falta de consideració lleu** amb superiors, companys o públic.
- Les **faltes d'assistència o puntualitat** no justificades de poca importància.

Compte amb el parany. Exercir una activitat **compatible** però **sense l'autorització o reconeixement de compatibilitat** és, segons la normativa de funció pública, una falta **greu** (no lleu ni molt greu). En canvi, situar-se en una situació real d'**incompatibilitat** és falta **molt greu**.

3. Les sancions disciplinàries

L'art. 96 TRLEBEP estableix les sancions que es poden imposar. Les principals són:

- La **separació del servei**, que és la més greu i suposa la pèrdua de la condició de funcionari.
- La **destitució del càrrec de comandament** (lloc de cap).
- El **trasllat forçós**, amb o sense canvi de localitat de residència, durant el període que es fixi.
- La **suspensió de funcions** (amb pèrdua de retribucions), per un temps determinat.
- L'**apercebiment** (advertència formal), reservat a les faltes lleus.

Punts clau sobre les sancions:

- La **separació del servei** només es pot imposar per **faltes molt greus**.
- L'**apercebiment** correspon a les **faltes lleus**.
- **No existeix la sanció de multa econòmica** com a tal: la "suspensió de funcions" comporta no cobrar mentre dura, però no és una multa. (Una resposta com "multa equivalent a tres mensualitats" és **incorrecta**.)
 - Per graduar la sanció es tenen en compte el **grau d'intencionalitat**, la **reincidència**, el **perjudici causat** i el grau de pertorbació del servei.

Truc de memòria. Lliga els extrems: falta lleu -> **apercebiment**; falta molt greu -> **separació del servei**. Si una pregunta diu que es pot separar del servei per una falta lleu o greu, és **fals**.

4. La prescripció de faltes i sancions

La **prescripció** és l'extinció de la responsabilitat pel **transcurs del temps**. L'art. 97 TRLEBEP fixa els terminis:

- Les **faltes molt greus** prescriuen als **3 anys**.
- Les **faltes greus** prescriuen als **2 anys**.
- Les **faltes lleus** prescriuen als **6 mesos**.

El termini de prescripció de la **falta** comença a comptar des que s'ha comès (o des que cessa, si és continuada).

Pel que fa a la prescripció de les **sancions** ja imposades:

- Les imposades per **faltes molt greus** prescriuen als **3 anys**.
- Les imposades per **faltes greus**, als **2 anys**.
- Les imposades per **faltes lleus**, a **1 any**.

Important per a oposicions. Fixa't en l'asimetria: la falta lleu **prescriu als 6 mesos**, però la sanció per falta lleu prescriu a **1 any**. Les molt greus i greus mantenen 3 i 2 anys tant per a la falta com per a la sanció.

5. El procediment disciplinari i els seus principis

No es pot sancionar de qualsevol manera: cal seguir un **procediment** que garanteixi els drets de la persona (art. 98 TRLEBEP). Les idees bàsiques:

- Per imposar sancions per **faltes greus i molt greus** cal **instruir un expedient disciplinari** previ. Per a les **faltes lleus**, el procediment és més **sumari** (abreujat), però sempre amb audiència de la persona interessada.

- Ha de garantir l'**audiència** de l'inculpat i la possibilitat de **formular al·legacions** i de **proposar i practicar proves**.

- Cal separar les funcions: qui **instrueix** (investiga) no és qui **resol** (sanciona).
- Es pot adoptar la **suspensió provisional** de funcions com a **mesura cautelar** mentre dura l'expedient.

Les **fases** habituals del procediment són:

- **Iniciació**: l'òrgan competent acorda incoar l'expedient i nomena un **instructor** (i, si escau, un secretari).
- **Instrucció**: l'instructor practica les actuacions, formula un **plec de càrrecs** amb els fets imputats, dona **audiència** a l'interessat i practica les proves.
- **Proposta de resolució**: l'instructor proposa l'arxivament o la sanció corresponent.
- **Resolució**: l'**òrgan competent** dicta la resolució, que ha de ser **motivada** i resoldre totes les qüestions plantejades.

Garanties addicionals:

- La resolució sancionadora ha de ser **notificada** i pot ser objecte de **recurs**.
- Regeixen els principis ja vistos: **legalitat, tipicitat, proporcionalitat, culpabilitat, presumpció d'innocència i non bis in idem**.

Per fixar la idea. Faltes **greus i molt greus** -> **expedient complet** amb instructor. Faltes **lleus** -> **procediment sumari**. Sempre hi ha **dret d'audiència**: ningú no pot ser sancionat sense ser escoltat.

6. El règim d'incompatibilitats: el principi general

La segona meitat del tema la regula la **Llei 53/1984, de 26 de desembre, d'incompatibilitats del personal al servei de les administracions públiques** (a Catalunya, completada per la **Llei 21/1987**).

El **principi general** és contundent (art. 1 de la Llei 53/1984):

- El personal **no pot exercir més d'un lloc de treball en el sector públic**, llevat dels supòsits previstos legalment.
- Tampoc no pot exercir **activitats privades** que impedeixin o menyscabin el compliment dels seus deures o comprometin la seva **imparcialitat o independència**.
- La dedicació al servei públic ha de ser **plena**: la suma de jornades no pot superar la jornada màxima.

A més, qui té un lloc al sector públic no pot percebre més d'una **remuneració** amb càrrec als pressupostos públics, llevat de les excepcions taxades.

Truc de memòria. Idea força: **un funcionari, un lloc públic**. La regla general és la **incompatibilitat**; la compatibilitat és l'**excepció** que cal autoritzar expressament.

7. Activitats compatibles i activitats incompatibles

Activitats del sector públic

Com a regla, **no es pot ocupar un segon lloc públic**. Excepcionalment, es pot **autoritzar la compatibilitat** d'un segon lloc quan ho exigeixi l'interès del servei o per a funcions **docents o sanitàries**, sempre respectant els límits de jornada i retribució.

Activitats privades

L'exercici d'activitats privades requereix, amb caràcter general, **reconeixement de compatibilitat**, i en cap cas s'autoritza quan:

- Es relaciona **directament** amb els assumptes que la persona coneix o tramita per raó del seu lloc.
- Pot comprometre la seva **imparcialitat** o **independència**, o pertany a empreses que contracten amb la seva Administració.

Activitats sempre incompatibles

Hi ha activitats que **mai** no es poden compatibilitzar, com la **gestió, defensa o assessorament** de particulars en assumptes en què intervé l'Administració on presta servei, o la pertinença a consells d'administració d'empreses que contracten amb el sector públic.

Activitats compatibles sense autorització (excepcions)

Algunes activitats **no requereixen** autorització perquè no afecten el servei, com ara:

- L'administració del **patrimoni personal o familiar**.
- La **producció i creació literària, artística, científica o tècnica** i les publicacions que en derivin (llevat que neixin d'una relació de treball amb l'Administració).
- La **participació ocasional** en seminaris, cursos o conferències.

Compte amb el parany. Escriure un llibre o donar una conferència ocasional **no** necessita autorització. En canvi, tenir un **segon lloc** públic o una **activitat privada** continuada **sí** que requereix autorització o reconeixement de compatibilitat.

8. L'autorització o reconeixement de compatibilitat

Per compaginar el lloc amb una segona activitat, el funcionari ha de **demanar i obtenir** prèviament l'**autorització de compatibilitat** (sector públic) o el **reconeixement de compatibilitat** (activitat privada).

Notes clau:

- L'autorització s'ha d'obtenir **abans** d'iniciar la segona activitat.
- És un **acte motivat** de l'òrgan competent, condicionat als límits legals de **jornada i retribució** i a la inexistència de conflicte d'interessos.
- **No crea cap dret adquirit**: pot quedar **sense efecte** si canvien les circumstàncies.
- Exercir una segona activitat **sense aquesta autorització** constitueix, segons la normativa de funció pública, una **falta greu** (i, si la situació és d'autèntica incompatibilitat, **molt greu**).

Recorda el lligam entre les dues meitats del tema: el **règim disciplinari** és el que sanciona l'**incompliment** del règim d'**incompatibilitats**.

Glossari de termes clau

- **Potestat disciplinària**: capacitat de l'Administració per sancionar els seus empleats per incompliment dels deures del càrrec.
- **Falta disciplinària**: conducta tipificada com a infracció dels deures de l'empleat públic; pot ser molt greu, greu o lleu.
- **Separació del servei**: sanció màxima; comporta la pèrdua de la condició de funcionari i només s'aplica a faltes molt greus.
- **Prescripció**: extinció de la responsabilitat o de la sanció pel transcurs del temps.

- **Expedient disciplinari:** procediment formal, amb instructor, exigit per sancionar faltes greus i molt greus.
- **Non bis in idem:** prohibició de sancionar dues vegades el mateix fet.
- **Incompatibilitat:** impossibilitat legal de compaginar el lloc públic amb un altre lloc o activitat.
- **Reconeixement de compatibilitat:** acte que permet, dins dels límits legals, exercir una segona activitat.
- **Conflicte d'interessos:** situació en què l'interès privat pot interferir en el compliment imparcial del deure públic.

A l'examen (els punts que més cauen)

- Les faltes són **molt greus, greus i lleus** (art. 95 TRLEBEP).
- La **separació del servei** només s'imposa per **faltes molt greus**; l'apercebiment, per **lleus**.
- **No existeix** la sanció de multa econòmica (resposta trampa).
- Prescripció de **faltes**: molt greus **3 anys**, greus **2 anys**, lleus **6 mesos** (art. 97).
- Prescripció de **sancions**: molt greus 3 anys, greus 2 anys, lleus **1 any**.
- Faltes greus i molt greus -> **expedient amb instructor**; lleus -> procediment **sumari**.
- Llei d'incompatibilitats: **Llei 53/1984**; regla general **no més d'un lloc al sector públic**. Exercir activitat compatible **sense autorització** = falta greu.

Resum exprés (per repassar en un minut)

- Normes: **TRLEBEP (RDL 5/2015)**, **DL 1/1997** i **Llei 53/1984**.
- Faltes: molt greus / greus / lleus. Sancions: separació, destitució, trasllat forçós, suspensió, apercibiment.
- Prescripció faltes: **3 anys / 2 anys / 6 mesos**. Sancions: **3 / 2 / 1 any**.
- Procediment: iniciació -> instrucció (plec de càrrecs i audiència) -> proposta -> resolució motivada. Principis: legalitat, tipicitat, proporcionalitat, culpabilitat, presumpció d'innocència, non bis in idem.
- Incompatibilitats: regla general **un sol lloc públic**; dedicació plena; cal **autorització/reconeixement** previ; algunes activitats (patrimoni, creació, conferències ocasionals) no en necessiten.

Posa't a prova

Abans de fer el test, intenta respondre mentalment:

- En quants graus es classifiquen les faltes disciplinàries dels funcionaris?
- Per quina classe de falta es pot imposar la **separació del servei**?
- Existeix la sanció de multa econòmica al TRLEBEP?
- En quant de temps prescriuen les faltes lleus? I les molt greus?
- Quina és la regla general de la Llei 53/1984 sobre llocs al sector públic?
- Si exerceixes una activitat compatible però sense demanar l'autorització, quina falta cometes?
- Quina diferència hi ha entre el procediment per a faltes lleus i el de faltes greus o molt greus?

Si pots respondre-les sense mirar, domines el tema. A sota tens les **normes oficials completes** (TRLEBEP, Decret legislatiu 1/1997 i Llei 53/1984) per consultar-les quan vulguis aprofundir.

6**TEMA**

El procediment administratiu comú: la Llei 39/2015 i la Llei 40/2015. L'acte administratiu i les fases del procediment. Els recursos administratius.

Introducció: per què aquest tema és tan important

Treballar en una administració pública vol dir, abans que res, **actuar a través de procediments**. L'Administració no pot fer el que vulgui ni com vulgui: ha de seguir uns **passos reglats**, dictar **actes administratius** vàlids i respectar les **garanties** de les persones. Aquest tema et dóna les regles del joc: com s'adopten les decisions administratives, quines fases segueix un expedient, què passa quan l'Administració calla i com pot defensar-se una persona que no està d'acord amb una resolució.

Tot plegat es regula bàsicament per **dues lleis bessones de l'any 2015**: la **Llei 39/2015**, del **procediment** administratiu comú, i la **Llei 40/2015**, del **règim jurídic del sector públic**. Com a personal dels serveis penitenciaris no necessites ser jurista, però sí entendre aquests conceptes: moltes actuacions diàries (notificacions, classificacions, sancions, permisos) són actes administratius que segueixen aquestes regles.

Aquesta guia està dividida en **seccions plegables**: obre la que vulguis estudiar i deixa tancades les altres per no perdre't. Al final tens un **glossari**, els **punts que cauen a l'examen**, un **resum exprés** i una **autoavaluació**.

1. Conceptes previs: dret administratiu i Administració pública

Abans d'entrar a les dues lleis, tres idees senzilles:

- **Dret administratiu**: el conjunt de normes que regulen l'Administració pública i les seves relacions amb la ciutadania.
- **Administració pública**: l'organització que, amb personalitat jurídica pròpia, serveix amb objectivitat l'interès general (art. 103 de la Constitució).
- **Potestat administrativa**: el poder que la llei atorga a l'Administració per actuar (per exemple, sancionar, expropiar, organitzar un servei). Sempre neix d'una norma: és el **principi de legalitat**.

L'Administració actua **amb submissió plena a la llei i al dret** i serveix amb objectivitat l'interès general, d'acord amb els principis d'**eficàcia, jerarquia, descentralització, desconcentració i coordinació**.

Per fixar la idea. Quan l'Administració decideix alguna cosa que afecta una persona (et concedeix o et denega un permís, t'imposa una sanció...), ho fa mitjançant un **acte administratiu** dictat dins un **procediment**. Llei + procediment + acte: aquest és l'esquema de tot el tema.

2. Les dues lleis de 2015: 39/2015 i 40/2015

L'any 2015 es van aprovar dues lleis que es complementen i que cal **no confondre mai**:

- **Llei 39/2015, d'1 d'octubre, del procediment administratiu comú de les administracions**

públiques (LPAC). Regula el **procediment**: com es relaciona la persona amb l'Administració, els drets dels interessats, l'acte administratiu, les fases del procediment, el silenci administratiu, les notificacions i els recursos. És la llei del "**com s'actua cap enfora**".

- **Llei 40/2015, d'1 d'octubre, de règim jurídic del sector públic (LRJSP).** Regula l'**organització i el funcionament intern** del sector públic: els òrgans administratius, la competència, els principis d'actuació, l'abstenció i la recusació, els convenis, la responsabilitat patrimonial de l'Administració i la potestat sancionadora (principis). És la llei del "**com s'organitza per dins**".

Compte amb el parany. A l'examen barregen sovint les dues. Recorda: **39 = procediment** (cap a la ciutadania); **40 = règim jurídic del sector públic** (organització interna). Totes dues són **d'1 d'octubre de 2015**.

Principis de funcionament de la Llei 40/2015

La Llei 40/2015 recull, entre altres, els principis de **servei efectiu als ciutadans, eficàcia, jerarquia, descentralització, desconcentració i coordinació, racionalització, bona fe, confiança legítima, transparència i lleialtat institucional**. També regula figures clau de l'organització:

- **Òrgan administratiu i competència** (la mesura de la potestat que correspon a cada òrgan).
- **Delegació de competències, avocació, encàrrec de gestió, delegació de signatura i suplència.**
- **Abstenció i recusació:** l'autoritat o el personal amb un interès personal en l'assumpte (parentiu, amistat íntima, enemistat...) s'ha d'**abstenir**; si no ho fa, l'interessat el pot **recusar**.

3. L'acte administratiu: concepte i elements

L'**acte administratiu** és tota **declaració de voluntat, de judici, de desig o de coneixement** d'una administració, dictada en exercici d'una **potestat administrativa** i sotmesa al dret administratiu. Exemples: una resolució que concedeix un permís, una notificació, una sanció, una classificació en grau.

Els seus **elements** són:

- **Subjecte:** l'òrgan administratiu **competent**, que ha d'actuar dins la seva competència i amb la voluntat formada correctament.
- **Objecte:** ha de ser **lícit, possible i determinat** (o determinable).
- **Causa o motiu:** l'adequació a la finalitat d'interès públic que justifica l'acte.
- **Fi:** l'interès general (si s'actua per a una finalitat diferent, hi ha **desviació de poder**).
- **Forma:** com a regla general, els actes es produeixen **per escrit i a través de mitjans electrònics**, llevat que la naturalesa de l'acte exigeixi una altra forma.

La motivació

Molts actes han de ser **motivats**, és a dir, han d'expressar de manera succinta els **fets i els fonaments de dret** en què es basen. Han de motivar-se, entre d'altres, els actes que **limiten drets**, els que **resolen recursos**, els que **s'aparten del criteri seguit** en actuacions anteriors, els que es dicten en exercici de potestats **discrecionals** i els **sancionadors**.

4. Validesa de l'acte: nul·litat i anul·labilitat

Els actes administratius es **presumeixen vàlids** i produeixen efectes des de la data en què es dicten. Però un acte pot tenir vicis. La llei distingeix dos graus d'invalidesa:

Nul·litat de ple dret (la més greu)

Són **nuls de ple dret** (art. 47 LPAC), entre d'altres, els actes:

- Que **lesionen drets i llibertats susceptibles d'empara constitucional**.
- Dictats per **òrgan manifestament incompetent** per raó de la matèria o del territori.
- De **contingut impossible**.
- Que siguin **constitutius d'infracció penal** o es dictin com a conseqüència d'aquesta.
- Dictats **prescindint totalment i absolutament del procediment** legalment establert o de les normes essencials per formar la voluntat dels òrgans col·legiats.

La nul·litat de ple dret és **insanable**: l'acte no produeix efectes, els seus efectes es retrotrauen a l'origen i es pot declarar **en qualsevol moment** (la nul·litat no prescriu).

Anul·labilitat (la menys greu)

Són **anul·lables** (art. 48 LPAC) els actes que incorren en **qualsevol altra infracció de l'ordenament jurídic**, fins i tot la desviació de poder. En canvi:

- Els **defectes de forma** només determinen l'anul·labilitat si l'acte **manca dels requisits formals indispensables** per assolir la seva finalitat o si **produeixen indefensió** als interessats.
- Les actuacions **fora del termini** establert només impliquen anul·labilitat quan ho imposi la naturalesa del termini.

Compte amb el parany. La nul·litat és **taxada** (només els casos de l'art. 47); tota la resta de vicis és **anul·labilitat**. A més, els actes anul·lables es poden **convalidar** esmenant el vici; els nuls, no.

Rectificació i revisió

L'Administració pot **rectificar en qualsevol moment**, d'ofici o a instància dels interessats, els **errors materials, de fet o aritmètics** dels seus actes. A més, pot **revisar d'ofici** els actes nuls de ple dret i **declarar lesius** per a l'interès públic els actes anul·lables favorables, per impugnar-los després davant la jurisdicció contenciosa administrativa.

5. Eficàcia, notificació i publicació

Eficàcia

Els actes són **eficaços** (produeixen efectes) des de la data en què es dicten, llevat que en disposin una altra. L'eficàcia es pot **demorar** quan ho exigeix el contingut de l'acte o està supeditada a la seva **notificació o publicació**. Els actes gaudeixen d'**executivitat**: l'Administració els pot fer complir, fins i tot per la força (execució forçosa), respectant les garanties legals.

Notificació

La **notificació** és la comunicació formal de l'acte a la persona interessada. És clau perquè condiciona l'eficàcia i l'inici dels terminis per recórrer. Les notificacions:

- S'han de practicar **preferentment per mitjans electrònics** (obligatori per als subjectes obligats a relacionar-s'hi electrònicament).
- S'han de cursar dins el **termini de deu dies** des que es dicta l'acte.
- Han de contenir el **text íntegre** de la resolució, indicar si **posa fi o no a la via administrativa**, els **recursos** procedents, l'**òrgan** davant el qual presentar-los i el **termini**.

Una notificació amb defectes (per exemple, sense indicar els recursos) pot ser **defectuosa**; només

produeix efectes a partir del moment en què l'interessat fa actuacions que suposin que la coneix o interposa el recurs procedent.

Publicació

La **publicació** substitueix la notificació quan l'acte té **destinatari indeterminat**, quan ho estableixi una norma o en procediments **selectius i de concurrència competitiva** (per exemple, els processos d'oposicions). Es fa al butlletí oficial corresponent.

6. Les fases del procediment administratiu

El **procediment administratiu** és la successió ordenada d'actes que condueixen a una resolució. Té quatre grans fases (a més de l'execució).

a) Iniciació

El procediment es pot iniciar:

- **D'ofici**: per acord de l'òrgan competent, per iniciativa pròpia, ordre superior, **petició raonada** d'altres òrgans o per **denúncia**.
- **A sol·licitud de la persona interessada** (a instància de part).

En aquesta fase es poden adoptar **mesures provisionals** per assegurar l'eficàcia de la resolució.

b) Ordenació

És l'**impuls** del procediment. Es regeix pel **principi de celeritat**: l'expedient s'impulsa **d'ofici** en tots els tràmits. Els tràmits s'han de complir en els terminis fixats; els que han de fer els interessats es realitzen, com a regla general, en el **termini de deu dies**.

c) Instrucció

És la fase on es **reuneixen les dades i proves** per resoldre. Comprèn:

- **Al·legacions** dels interessats (en qualsevol moment abans del tràmit d'audiència).
- **Prova**: quan l'Administració no tingui per certs els fets, s'obre un període de prova (de deu a trenta dies).
- **Informes**: poden ser **preceptius** (obligatoris) o **facultatius**, i **vinculants** o **no vinculants**.
- **Tràmit d'audiència**: abans de redactar la proposta de resolució, es posa l'expedient a disposició dels interessats perquè al·leguin i presentin documents (termini de **deu a quinze dies**). És una garantia essencial del **dret de defensa**.
- En alguns casos, **informació pública**.

d) Finalització

El procediment pot finalitzar per:

- **Resolució** (la forma normal): decideix totes les qüestions plantejades. Ha de ser **congruent** amb les peticions i **motivada** quan escaigui.
- **Desistiment** (l'interessat abandona la seva sol·licitud) o **renúncia** (abandona el dret).
- **Caducitat** (per inactivitat de l'interessat en procediments a instància de part, o de l'Administració en certs casos).
- **Impossibilitat material** de continuar per causes sobrevingudes.
- **Terminació convencional** (acords, pactes o convenis admesos per la llei).

Compte amb el parany. L'examen pregunta sovint **quina NO és una fase**. La negociació col·lectiva, per exemple, **no és** una fase del procediment. Les fases són: **iniciació, ordenació, instrucció i finalització**.

7. El silenci administratiu

Què passa si l'Administració **no resol en termini**? L'Administració té l'**obligació de resoldre expressament** sempre. Però per protegir la ciutadania, la Llei dóna un significat al seu silenci.

En procediments iniciats a sol·licitud de l'interessat

- **Silenci positiu (estimadori)**, com a **regla general**: el transcurs del termini sense resolució permet entendre **estimada** la sol·licitud.
- **Silenci negatiu (desestimadori)**, com a **excepció**: en els casos previstos per llei (per exemple, exercici del dret de petició, procediments que transfereixin facultats sobre el domini públic, els que impliquin l'exercici d'activitats que puguin danyar el medi ambient, o els d'impugnació d'actes i els recursos).

En procediments iniciats d'ofici

- Si poden reconèixer drets, el silenci és **negatiu**.
- Si són **sancionadors o de gravamen** (desfavorables), el transcurs del termini produeix la **caducitat**.

Per fixar la idea. Regla mnemotècnica: **a instància de part, silenci positiu** (regla general); en **recursos i procediments desfavorables, silenci negatiu o caducitat**. El silenci positiu equival a un acte administratiu autèntic; el negatiu és només una **ficció legal** que permet recórrer.

8. Els recursos administratius

El **recurs administratiu** és la **impugnació d'un acte administratiu davant la mateixa Administració** per demanar-ne la revisió, abans d'anar als tribunals (via contenciosa). La Llei 39/2015 en regula tres.

a) Recurs d'alçada

- **Quan**: contra actes que **NO posen fi a la via administrativa**.
- **Davant qui**: l'**òrgan superior jeràrquic** del que va dictar l'acte.
- **Termini**: **un mes** si l'acte és exprés; **tres mesos** si és presumpte (per silenci).
- És **obligatori** abans d'anar a la via contenciosa quan procedeix.

b) Recurs potestatiu de reposició

- **Quan**: contra actes que **SÍ posen fi a la via administrativa**.
- **Davant qui**: el **mateix òrgan** que va dictar l'acte.
- **Termini**: **un mes** si l'acte és exprés; **tres mesos** si és presumpte.
- És **potestatiu**: l'interessat pot interposar-lo o anar directament a la via contenciosa. No es pot interposar el contenciós mentre no s'hagi resolt expressament o per silenci el de reposició.

c) Recurs extraordinari de revisió

- **Quan**: contra actes **ferms** en via administrativa, només per **circumstàncies taxades**.
- **Davant qui**: el **mateix òrgan** que va dictar l'acte.
- **Motius** (art. 125 LPAC): que en dictar-se l'acte s'hagués incorregut en **error de fet** que resulti dels

mateixos documents de l'expedient; que apareguin **documents de valor essencial** posteriors o ignorats; que en l'acte hi hagin influït documents o testimonis declarats **falsos** per sentència ferma; o que l'acte s'hagi dictat com a conseqüència de **prevaricació, suborn, violència o altra conducta punible** declarada per sentència ferma.

- **Termini: quatre anys** (motiu de l'error de fet) o **tres mesos** (resta de motius).

Compte amb el parany. No confonguis-los: **alçada** (acte que NO posa fi a la via, davant el superior) i **reposició** (acte que SÍ posa fi a la via, davant el mateix òrgan) són els **ordinaris**; el **de revisió** és **extraordinari** i només per als motius taxats. Termini general dels ordinaris: **un mes** (acte exprés).

9. Especialitats penitenciàries: el control de l'execució

En l'àmbit penitenciarí conviuen dues vies de control. Moltes decisions de l'Administració penitenciària (classificacions, sancions, permisos, queixes) es poden recórrer davant el **jutge de vigilància penitenciària**, figura específica de garantia. Però les actuacions de l'Administració de la Generalitat com a **organització administrativa** (per exemple, en matèria de personal o organització dels serveis) segueixen el règim general de les lleis 39/2015 i 40/2015, amb els seus recursos i, finalment, la **jurisdicció contenciosa administrativa**. Per això és imprescindible dominar bé l'esquema general d'aquest tema.

Glossari de termes clau

- **Acte administratiu:** declaració d'una administració dictada en exercici d'una potestat administrativa.
- **Procediment administratiu:** successió ordenada d'actes que porta a una resolució.
- **Nul·litat de ple dret:** invalidesa màxima, taxada, insanable i sense termini.
- **Anul·labilitat:** invalidesa menor, per qualsevol altra infracció de l'ordenament; es pot convalidar.
- **Motivació:** expressió dels fets i fonaments de dret en què es basa un acte.
- **Notificació:** comunicació formal de l'acte a l'interessat, que condiciona els terminis per recórrer.
- **Silenci administratiu:** efecte (positiu o negatiu) que la llei atribueix a la falta de resolució en termini.
- **Recurs d'alçada:** recurs ordinari contra actes que no posen fi a la via, davant l'òrgan superior.
- **Recurs de reposició:** recurs ordinari i potestatiu contra actes que posen fi a la via, davant el mateix òrgan.
- **Recurs extraordinari de revisió:** recurs contra actes fermes, només per motius taxats.
- **Abstenció i recusació:** deure d'apartar-se d'un assumpte per interès personal (abstenció) i dret de l'interessat a demanar-ho (recusació).

A l'examen (els punts que més cauen)

- **Llei 39/2015 = procediment administratiu comú; Llei 40/2015 = règim jurídic del sector públic.** Totes dues **d'1 d'octubre**.
- Recursos administratius **ordinaris: alçada i reposició** (potestatiu). L'**extraordinari de revisió** no és ordinari.
- Fases del procediment: **iniciació, ordenació, instrucció i finalització** (la negociació col·lectiva NO ho és).
- Els actes es produeixen, com a regla, **per escrit i per mitjans electrònics**.
- Els **errors materials, de fet o aritmètics** es rectifiquen **en qualsevol moment**, d'ofici o a instància de part.
- **Nul·litat:** òrgan manifestament incompetent, contingut impossible, infracció penal, prescindir totalment del procediment, lesió de drets fonamentals.
- Silenci **positiu** com a regla a instància de part; **negatiu** en recursos i casos taxats.
- Termini general dels recursos ordinaris contra acte exprés: **un mes**.

Resum exprés (per repassar en un minut)

- Dues lleis de 2015: **39 (procediment)** i **40 (sector públic)**, d'1 d'octubre.
- Acte administratiu: declaració en exercici d'una potestat; elements: subjecte, objecte, causa, fi i forma.
- Validesa: **nul·litat de ple dret** (taxada, insanable) i **anul·labilitat** (resta de vicis, convalidable).
- Eficàcia des que es dicta; condicionada a **notificació o publicació**. Notificació en **10 dies**, amb recursos i terminis.
- Fases: **iniciació -> ordenació -> instrucció (audiència, prova, informes) -> finalització (resolució, desistiment, renúncia, caducitat...)**.
- Silenci: **positiu** (regla a instància de part), **negatiu o caducitat** segons el cas.
- Recursos: **alçada** (no posa fi a la via, òrgan superior), **reposició** (posa fi a la via, mateix òrgan, potestatiu), **extraordinari de revisió** (actes fermes, motius taxats).

Posa't a prova

Abans de fer el test, intenta respondre mentalment:

- Quina llei regula el procediment administratiu comú i quina el règim jurídic del sector públic?
- Quins són els tres recursos administratius? Quins són ordinaris?
- Davant de quin òrgan es presenta el recurs d'alçada? I el de reposició?
- Digues dues causes de nul·litat de ple dret d'un acte administratiu.
- Quines són les quatre fases del procediment administratiu?
- Si demanes una cosa a l'Administració i no et contesta en termini, què passa com a regla general?
- En quin termini s'ha de cursar una notificació des que es dicta l'acte?

Si pots respondre-les sense mirar, domines el tema. A sota tens les **normes oficials completes** (Llei 39/2015 i Llei 40/2015) per consultar-les quan vulguis aprofundir.

7**TEMA**

Igualtat efectiva de dones i homes. Prevenció de la violència masclista. Drets de les persones LGBTI i no-discriminació.

Introducció: per què aquest tema importa

La **igualtat efectiva de dones i homes**, la **lluita contra la violència masclista** i els **drets de les persones LGBTI** no són només principis bonics: són **obligacions jurídiques** que vinculen tota administració pública, també la **penitenciària**. Com a personal de serveis penitenciaris tractaràs amb persones internes, companys i ciutadania molt diverses, i has d'actuar **sense discriminar** i **garantint la dignitat de tothom**.

Tot arrenca de la **Constitució espanyola (CE)**: l'**article 14** proclama que tots som **iguals davant la llei**, sense que pugui prevaler cap discriminació per raó de naixença, raça, sexe, religió, opinió o qualsevol altra condició; i l'**article 9.2** encarrega als poders públics **promoure les condicions** perquè aquesta igualtat sigui **real i efectiva**. D'aquests dos articles en deriven les lleis que estudiaràs aquí.

Aquesta guia està dividida en **seccions plegables**: obre la que vulguis estudiar i deixa tancades les altres per no perdre't. Al final tens un **glossari**, els **punts que cauen a l'examen**, un **resum exprés** i una **autoavaluació**.

1. Conceptes previs: igualtat formal i igualtat real

Abans d'entrar a les lleis, dues idees que ho ordenen tot:

- **Igualtat formal**: tothom és igual **davant la llei** (art. 14 CE). La llei tracta a tothom igual sobre el paper.
- **Igualtat real o efectiva**: que la igualtat es noti **de veritat** a la vida (art. 9.2 CE). No n'hi ha prou de no prohibir; cal **promoure** activament que dones i homes (i tothom) tinguin les mateixes oportunitats.

Per passar de la igualtat formal a la real, l'ordenament fa servir eines com les **accions positives**, la **transversalitat de gènere** o els **plans d'igualtat**. Les anirem veient.

Per fixar la idea. L'article 14 diu "ningú no pot discriminar"; l'article 9.2 diu "els poders públics han d'actuar perquè la igualtat sigui real". El primer és el **no facis**; el segon, el **fes**.

2. La igualtat efectiva: marc normatiu

Normes clau

- **Llei orgànica 3/2007, de 22 de març**, per a la **igualtat efectiva de dones i homes** (lleí estatal, sovint anomenada LOIEDH).
- **Llei 17/2015, del 21 de juliol**, d'**igualtat efectiva de dones i homes** (lleí catalana, del Parlament de Catalunya).

Totes dues comparteixen els mateixos conceptes; la catalana els concreta per a Catalunya i les seves administracions.

Conceptes que has de dominar

- **Discriminació directa per raó de sexe:** quan una persona és tractada de manera **menys favorable** que una altra en una situació comparable, **per raó del seu sexe**. És oberta i evident.
- **Discriminació indirecta per raó de sexe:** quan una **disposició, criteri o pràctica aparentment neutres** posen les persones d'un sexe en **desavantatge particular** respecte de les de l'altre, llevat que estiguin justificats objectivament. És dissimulada: la norma sembla neutra, però el resultat perjudica un sexe.
- **Assetjament sexual:** qualsevol comportament **verbal o físic de naturalesa sexual** que tingui el propòsit o l'efecte d'atemptar contra la **dignitat** d'una persona, creant un entorn **intimidatori, degradant o ofensiu**.
- **Assetjament per raó de sexe:** comportament fet **en funció del sexe** d'una persona (no necessàriament sexual) amb el mateix efecte degradant.
- **Accions positives:** mesures **temporals** i específiques per **corregir desigualtats de fet** i afavorir el sexe infrarepresentat. No són un privilegi: són una correcció mentre dura la desigualtat.
- **Transversalitat de gènere** (o mainstreaming): la **perspectiva de gènere** s'ha d'integrar en **totes** les polítiques i actuacions públiques, en totes les fases (disseny, execució, avaluació).

Eines de les administracions

- **Plans d'igualtat:** conjunt ordenat de mesures per assolir la igualtat en una empresa o administració i eliminar la discriminació.
- **Ús no sexista del llenguatge:** l'Administració ha d'evitar un llenguatge i unes imatges que invisibilitzin o estereotipin les dones.
- **Representació o presència equilibrada (paritat):** en els **òrgans col·legiats** de l'Administració de la Generalitat, cap sexe no ha de superar el **60%** ni ser inferior al **40%**. És la regla del **60/40**.
- **Informes d'impacte de gènere:** avaluar com afecten les normes i els pressupostos a dones i homes abans d'aprovar-los.

Truc de memòria. Paritat = **60/40**. Si veus "ni més del 60 ni menys del 40", parla de **presència equilibrada** (Llei 17/2015).

3. La prevenció de la violència masclista

Normes clau

- **Llei orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere** (Llei estatal).
- **Llei 5/2008, del 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència masclista** (Llei catalana).

Què és la violència masclista

La **violència masclista** és la que s'exerceix contra les dones **pel fet de ser dones**, com a manifestació de la **discriminació** i de les relacions de poder desiguals entre homes i dones. El concepte català ("violència masclista") és **més ampli** que el de "violència de gènere" de la Llei estatal, que se centra sobretot en la parella o exparella.

Formes i àmbits

La Llei 5/2008 distingeix diverses **formes** de violència masclista:

- **Violència física:** qualsevol acte que causi o pugui causar **dany corporal**.
- **Violència psicològica:** conductes que produeixen **desvaloració o patiment** (amenaces, humiliacions, control...).
- **Violència sexual i abusos sexuals:** qualsevol acte de naturalesa sexual **no consentit**.
- **Violència econòmica:** privació intencionada de **recursos** o impediment d'accedir-hi.

I es pot produir en diferents àmbits: la **parella**, la **família**, el **laboral** i el **social o comunitari**.

Enfocament de la protecció

- **Protecció integral:** atenció sanitària, psicològica, jurídica, social, econòmica i policial coordinada.
- **Prevenició i sensibilització:** educació en igualtat, formació de professionals, campanyes.
- **Drets de les víctimes:** a l'atenció, a la informació, a l'assistència jurídica gratuïta, a mesures de protecció (ordres de protecció, allunyament).
- La LO 1/2004 va crear **jutjats de violència sobre la dona** especialitzats.

Per fixar la idea. Llei estatal = LO 1/2004 ("violència de gènere"). Llei catalana = 5/2008 ("violència masclista", concepte més ampli). No les barregis.

4. Els drets de les persones LGBTI i la no-discriminació

Norma clau

- Llei 11/2014, del 10 d'octubre, per a **garantir els drets de lesbianes, gais, bisexuals, transgènere i intersexuals** i per a **eradicar l'homofòbia, la bifòbia i la transfòbia** (Llei catalana).

Conceptes bàsics

- **Orientació sexual:** cap a quin sexe se senten l'atracció afectiva i sexual les persones (heterosexual, homosexual, bisexual).
- **Identitat de gènere:** la **vivència interna** del propi gènere, que pot coincidir o no amb el sexe assignat en néixer.
- **Expressió de gènere:** la **manifestació externa** de la identitat de gènere de cada persona (manera de vestir, parlar, comportar-se).
- **Intersexualitat:** persones que neixen amb característiques sexuals que no encaixen en les definicions típiques de masculí o femení.

Què garanteix la Llei 11/2014

- **No-discriminació:** prohibeix qualsevol discriminació per orientació sexual, identitat de gènere o expressió de gènere, en tots els àmbits (públic i privat).
- **Dret a la salut:** atenció sanitària **respectuosa** amb la identitat de gènere i l'orientació sexual, **sense patologitzar** la transsexualitat ni la diversitat.
- **Atenció i denúncia:** estableix mecanismes de **protecció** i un **règim sancionador** per a les conductes discriminatòries (homofòbia, bifòbia, transfòbia).
- **Inversió de la càrrega de la prova:** en els procediments administratius i judicials, qui afirma no haver discriminat ha de **provar-ho** quan hi ha indicis de discriminació.
- Actuació en l'**educació**, la **cultura**, l'**ocupació**, la **família** i altres àmbits per a garantir la diversitat.

Truc de memòria. 11/2014 = drets **LGBTI** a Catalunya. Associa-ho: "**14** = LGBTI".

5. La igualtat i la no-discriminació en l'àmbit penitenciar

Tot l'anterior **s'aplica també a les presons**, on conviuen situacions especialment sensibles:

- Les dones internes són **minoritàries** i tenen necessitats específiques (salut, maternitat, fills a càrrec); cal evitar que la condició minoritària es tradueixi en menys recursos.
- Cal una atenció respectuosa amb la **identitat de gènere** de les persones internes **trans**, també pel que fa a la classificació i als escorcolls.
- El personal ha d'actuar **sense discriminar** i prevenir l'**assetjament** i la violència, tant entre interns com en l'entorn laboral.
- La perspectiva de gènere i de diversitat ha d'estar present en els **programes de tractament i reinserció**.

Per fixar la idea. En una presó, "tracte igual" no vol dir "tracte idèntic": vol dir **atendre les necessitats específiques** de cada persona sense discriminar-la.

Glossari de termes clau

- **Igualtat efectiva:** que la igualtat es noti de veritat a la vida, no només sobre el paper (art. 9.2 CE).
- **Discriminació directa:** tracte menys favorable per raó de sexe (o altra condició) de manera oberta.
- **Discriminació indirecta:** norma o pràctica aparentment neutra que, de fet, perjudica les persones d'un sexe.
- **Accions positives:** mesures temporals per corregir desigualtats de fet a favor del sexe infrarepresentat.
- **Transversalitat de gènere:** integrar la perspectiva de gènere en totes les polítiques públiques.
- **Presència equilibrada (60/40):** en òrgans col·legiats, cap sexe no supera el 60% ni baixa del 40%.
- **Assetjament sexual:** conducta de naturalesa sexual que atempta contra la dignitat i crea un entorn ofensiu.
- **Violència masclista:** violència contra les dones pel fet de ser dones (concepte de la Llei 5/2008).
- **Identitat de gènere:** vivència interna del propi gènere.
- **Expressió de gènere:** manifestació externa d'aquesta identitat.
- **LGBTI:** lesbianes, gais, bisexuals, transgèneres i intersexuals.

A l'examen (els punts que més cauen)

- Igualtat: bases a la CE, **article 14** (igualtat davant la llei) i **article 9.2** (igualtat real i efectiva).
- Llei estatal d'igualtat: **LO 3/2007, de 22 de març**.
- Llei catalana d'igualtat: **Llei 17/2015, del 21 de juliol**.
- Paritat en òrgans col·legiats: regla **60/40** (cap sexe més del 60% ni menys del 40%).
- **Discriminació indirecta:** disposició, criteri o pràctica **aparentment neutres** que posa un sexe en desavantatge.
- Violència de gènere (estatal): **LO 1/2004, de 28 de desembre**; va crear els **jutjats de violència sobre la dona**.
- Violència masclista (catalana): **Llei 5/2008, del 24 d'abril**.
- Drets LGBTI (catalana): **Llei 11/2014, del 10 d'octubre**; **inversió de la càrrega de la prova**.
- **Expressió de gènere** = manifestació externa de la identitat de gènere.

Resum exprés (per repassar en un minut)

- Base constitucional: **art. 14** (formal) + **art. 9.2** (real i efectiva).
- Igualtat: **LO 3/2007** (estat) i **Llei 17/2015** (Catalunya). Conceptes: discriminació directa/indirecta, assetjament, accions positives, transversalitat, paritat **60/40**.
- Violència: **LO 1/2004** (de gènere) i **Llei 5/2008** (masclista, més àmplia). Protecció integral i drets de les víctimes.
- LGBTI: **Llei 11/2014**. Orientació sexual, identitat i expressió de gènere; no-discriminació i inversió de la càrrega de la prova.
- A les presons tot això s'aplica: atenció específica a dones, persones trans i prevenció de l'assetjament.

Posa't a prova

Abans de fer el test, intenta respondre mentalment:

- Quina diferència hi ha entre igualtat **formal** i igualtat **efectiva**? Quins articles de la Constitució les recullen?
- Què és la discriminació **indirecta** per raó de sexe? Posa'n un exemple.
- En què consisteix la regla del **60/40** i en quina llei catalana apareix?
- Quina llei regula la violència **de gènere** a l'Estat i quina la violència **masclista** a Catalunya? Quina té un concepte més ampli?
- Què vol dir **expressió de gènere** segons la Llei 11/2014?
- Què és la **inversió de la càrrega de la prova** i per què protegeix les persones LGBTI?

Si pots respondre-les sense mirar, domines el tema. A sota tens les **normes oficials completes** per consultar-les quan vulguis aprofundir.

8**TEMA**

El dret penitenciar: concepte, naturalesa i fonts. L'article 25.2 de la Constitució. La finalitat de les penes privatives de llibertat.

Introducció: per què aquest tema és la base de tot

Si vols treballar als serveis penitenciaris de la Generalitat, abans de saber **com** funciona una presó has d'entendre **per què** existeix i **quines regles** la governen. Aquest tema posa els fonaments: et diu què és el **dret penitenciar** (les normes que regulen l'execució de les penes de presó), d'on surten aquestes normes (les **fonts**), què mana exactament la **Constitució** sobre les persones preses (el famós **article 25.2**) i per què castiguem amb privació de llibertat (la **finalitat de les penes**).

No cal que siguis jurista. Però sí que has de tenir clar un missatge central: a Espanya **la presó no és un càstig que busqui només fer patir**, sinó una eina orientada a la **reeduació i la reinserció social**. Tota la teva feina futura -el tracte amb els interns, els seus drets, els programes de tractament- neix d'aquesta idea.

Aquesta guia està dividida en **seccions plegables**: obre la que vulguis estudiar i deixa tancades les altres per no perdre't. Al final tens un **glossari**, els **punts que cauen a l'examen**, un **resum exprés** i una **autoavaluació**.

1. Conceptes previs: pena, mesura de seguretat i execució

Abans d'entrar en matèria, tres idees senzilles que ho fan tot més fàcil:

- **Pena**: el càstig que la llei preveu per a qui comet un delictes i que imposa un jutge en una sentència. Pot ser **privativa de llibertat** (presó), privativa d'altres drets (inhabilitació) o pecuniària (multa).
- **Mesura de seguretat**: resposta penal que no es basa en la culpabilitat sinó en la **perillositat** d'una persona (per exemple, l'internament d'algú declarat inimputable). També pot ser privativa de llibertat.
- **Execució de la pena**: la fase final del procés penal, quan la sentència ja és ferma i s'ha de **complir**. El dret penitenciar regula aquesta fase: el dia a dia del compliment.

Per fixar la idea. El dret penal diu quins fets són delictes i quina pena els correspon; el dret processal diu com es jutja; el dret penitenciar diu com es compleix la condemna. Són tres baules d'una mateixa cadena.

2. El dret penitenciar: concepte i definició

El **dret penitenciar** és el **conjunt de normes jurídiques que regulen l'execució de les penes i mesures privatives de llibertat** i les relacions entre l'**Administració penitenciària** i les persones sotmeses a aquesta execució.

D'aquesta definició, retén tres elements:

- **Què regula**: l'execució de penes i mesures **privatives de llibertat** (no totes les penes; sobretot la presó).

- **Qui hi intervé:** l'**Administració penitenciària** d'una banda, i de l'altra les persones **internes** (preses) o sotmeses a la seva custòdia.
- **Quina relació:** una relació jurídica especial entre l'Administració i l'intern, en què aquest manté tots els drets que no li hagin estat expressament limitats.

És una definició que apareix gairebé literal a l'examen. Apren-te-la.

3. La naturalesa del dret penitenciari

Saber **quina mena de dret** és el penitenciari ajuda a entendre'l. Els seus trets:

- És **dret públic**: regula la relació entre un poder públic (l'Administració penitenciària) i el ciutadà, en posició de supremacia. No és una relació entre iguals com en el dret privat.
- És **dret autònom**: té els seus propis principis, la seva pròpia llei (la LOGP) i els seus òrgans (com el jutge de vigilància penitenciària). Durant molt de temps es va veure com un simple apèndix del dret penal, però avui es reconeix com a **branca autònoma**.
- Però **profundament relacionat** amb altres branques: neix del **dret penal** (que fixa la pena), s'enllaça amb el **dret processal penal** (que la imposa) i fa servir tècniques del **dret administratiu** (perquè l'Administració penitenciària és, al capdavall, una administració pública).

Compte amb el parany. Autònom **no** vol dir aïllat. El dret penitenciari té vida pròpia, però depèn del penal i del processal: sense delictes i sense sentència no hi ha res a executar.

4. Les fonts del dret penitenciari

Les **fonts** són els llocs d'on surten les normes. Seguint la **jerarquia normativa** (de més a menys força), aquestes són les del dret penitenciari espanyol:

La Constitució espanyola de 1978

És la **norma suprema** i la primera font. Conté el mandat clau de l'**article 25.2** (orientació de les penes a la reeducació i la reinserció) i altres drets aplicables als interns (vida i integritat, art. 15; dignitat, art. 10; tutela judicial, art. 24).

La Llei orgànica general penitenciària (LOGP)

És la **Llei orgànica 1/1979, de 26 de setembre, general penitenciària**. Té un valor històric enorme: va ser la **primera llei orgànica aprovada** en la democràcia espanyola després de la Constitució. És la **norma bàsica** que desenvolupa l'article 25.2 i estableix el **sistema d'individualització científica**, el règim, el tractament i els drets dels interns.

El Reglament penitenciari

És el **Reial decret 190/1996, de 9 de febrer**, que aprova el Reglament penitenciari vigent i desenvolupa la LOGP. Concreta el funcionament diari dels centres.

Altres fonts

- **Reglaments, ordres, instruccions i circulars** de l'Administració penitenciària.
- La **normativa autonòmica** en l'àmbit de les seves competències (a Catalunya, la Generalitat).
- Els **tractats i normes internacionals** ratificats per Espanya (com les Regles mínimes de les Nacions Unides per al tractament dels reclusos, o **Regles Nelson Mandela**) i la jurisprudència.

Truc de memòria. L'ordre de les fonts és sempre el mateix: **Constitució -> LOGP (LO 1/1979) -> Reglament (RD 190/1996) -> la resta**. Si t'aprens aquestes tres dates i números, tens mig tema fet.

5. La distribució de competències: Estat i Generalitat

Una qüestió que cau sovint a l'examen. La **legislació penitenciària és competència exclusiva de l'Estat** (és la mateixa LOGP per a tot el territori). Però l'**execució** d'aquesta legislació es pot traspasar a les comunitats autònomes.

- Catalunya té **traspassats els serveis penitenciaris** des de 1984, i és l'única comunitat que els va assumir durant molt de temps.
- Segons l'**Estatut d'autonomia de Catalunya de 2006**, en matèria d'execució penitenciària la Generalitat té competència **executiva**: aplica i gestiona la legislació estatal, però no la fa.
- Per això a Catalunya l'Administració penitenciària és la **Generalitat** (Departament de Justícia), i les oposicions com aquesta les convoca la Generalitat.

Compte amb el parany. L'Estat **legisla** (fa la llei penitenciària); la Generalitat **executa** (la gestiona). No confonguis competència executiva amb competència exclusiva.

6. L'article 25.2 de la Constitució

És el **cor del tema**. L'article 25.2 de la Constitució estableix tres idees fonamentals que cal conèixer amb precisió:

La finalitat de les penes: reeducació i reinserció

El text diu que **les penes privatives de llibertat i les mesures de seguretat estaran orientades cap a la reeducació i la reinserció social**. Aquest és el principi que governa tot el sistema: la presó no busca la simple retribució, sinó **preparar la persona per tornar a viure en societat respectant la llei**.

És important matisar-ho com ha fet el **Tribunal Constitucional**: la reeducació i la reinserció són una **orientació**, un **mandat al legislador i a l'Administració**, però **no un dret fonamental subjectiu** (no permeten, per exemple, exigir la llibertat al·legant que ja s'està reinserit). Marquen la direcció del sistema.

Els drets de la persona condemnada

L'article continua: el condemnat a pena de presó que estigui complint-la **gaudirà dels drets fonamentals** del capítol II del títol I, **excepte els que es vegin expressament limitats** per tres causes:

- el **contingut del veredict condemnatòri** (la sentència),
- el **sentit de la pena**, i
- la **lleí penitenciària**.

És a dir: l'intern **no perd la condició de ciutadà**. Conserva tots els drets fonamentals tret dels afectats per la privació de llibertat (com la llibertat de circulació). La resta -vida, integritat, dignitat, intimitat, tutela judicial- es mantenen.

El dret al treball remunerat i a la cultura

El mateix article afegeix que el condemnat tindrà, en tot cas, **dret a un treball remunerat** i als **beneficis corresponents de la Seguretat Social**, així com a l'**accés a la cultura** i al **desenvolupament integral de la seva personalitat**. Reforcen la idea de reinserció.

Important per a oposicions. Memoritza la frase exacta: les penes privatives de llibertat i les mesures de seguretat estaran orientades cap a la **reeduació i la reinserció social**. I recorda les **tres limitacions** dels drets de l'intern: veredicte, sentit de la pena i llei penitenciària.

7. La finalitat de les penes: les grans teories

Per què castiguem? Al llarg de la història s'han donat respostes diferents. Conèixer-les és essencial perquè la Constitució espanyola tria una d'aquestes vies. Les teories es divideixen en dos grans grups.

Teories absolutes o retributives

Defensen que la pena es justifica **en si mateixa**: es castiga **perquè s'ha delinquit** (punitur quia peccatum est). La pena és la resposta justa, proporcionada, a un mal causat. Filòsofs com Kant i Hegel en són els referents.

- **Idea clau**: justícia, proporció, retribució del mal amb un mal.
- **Crítica**: mira només cap al passat (el delictes ja comès) i no es preocupa pel futur ni per la utilitat social del càstig.

Teories relatives o de la prevenció

Defensen que la pena no es justifica per si mateixa, sinó per la seva **utilitat**: es castiga **perquè no es torni a delinquir** (ne peccetur). Miren cap al futur. Es divideixen en dues:

- **Prevenció general**: la pena s'adreça a **tota la societat**. Pot ser negativa (intimidar, dissuadir els possibles delinqüents amb l'amenaça del càstig) o positiva (reforçar la confiança de la ciutadania en la vigència de la llei).
- **Prevenció especial**: la pena s'adreça al **delinqüent concret**, perquè **no torni a delinquir**. La seva forma més moderna i positiva és la **reinscrió i la reeduació**: actuar sobre la persona perquè es reintegri a la societat. Franz von Liszt n'és referent.

Teories mixtes o de la unió

La majoria de sistemes moderns -i el cas espanyol- **combinen** elements de totes. La pena té un component **retributiu** (ha de ser justa i proporcional al delictes) i alhora **preventiu**, amb un pes destacat de la **prevenció especial positiva**: la reinscrió.

Truc de memòria. Quia peccatum est = retribució (es castiga **perquè** s'ha pecat, mira al passat). Ne peccetur = prevenció (perquè **no** es torni a pecar, mira al futur). La Constitució, a l'art. 25.2, s'inclina clarament cap a la **prevenció especial** (reinscrió).

8. Els principis del sistema penitenciar espanyol

A partir de la Constitució i la LOGP, el sistema penitenciar espanyol es regeix per uns principis que has de situar:

- **Principi de legalitat**: ningú no pot ser ingressat ni mantingut en un establiment penitenciar sinó per **detenció, presó provisional o sentència ferma** i en la forma prevista per la llei (art. 25.1 CE i art. 2 LOGP).
- **Finalitat ressocialitzadora**: l'activitat penitenciar s'orienta a la **reeduació i reinscrió** (art. 25.2 CE i art. 1 LOGP), tot retenint i custodiant els interns i prestant-los assistència.

- **Respecte a la dignitat i als drets:** l'intern conserva tots els drets no afectats per la condemna; es prohibeixen els maltractaments i els tractes degradants (art. 10 i 15 CE).
- **Individualització científica del tractament:** el tractament s'adapta a cada persona i s'organitza en **graus o models** (sistema de classificació), de manera que es pugui progressar segons l'evolució.
- **Control judicial:** la garantia del compliment de les penes i la **salvaguarda dels drets dels interns** davant l'Administració corresponen al **jutge de vigilància penitenciària**, figura creada per la LOGP.

Per fixar la idea. Dues figures clau que la LOGP va introduir i que cauen molt: el **jutge de vigilància penitenciària** (vetlla pels drets dels interns) i el **tractament individualitzat** (cada intern, el seu programa).

Glossari de termes clau

- **Dret penitenciari:** conjunt de normes que regulen l'execució de les penes i mesures privatives de llibertat.
- **Pena privativa de llibertat:** càstig consistent a privar de llibertat la persona (la presó és la principal).
- **Mesura de seguretat:** resposta penal basada en la perillositat, no en la culpabilitat (per exemple, l'internament d'un inimputable).
- **LOGP:** Llei orgànica 1/1979, de 26 de setembre, general penitenciària; la norma bàsica de la matèria.
- **Reglament penitenciari:** Reial decret 190/1996, que desenvolupa la LOGP.
- **Reeducació:** dotar l'intern de capacitats i valors per viure conforme a la llei.
- **Reinserció social:** tornar a integrar la persona en la societat un cop complerta la condemna.
- **Retribució:** teoria segons la qual es castiga perquè s'ha delinquit (mira al passat).
- **Prevenició general / especial:** la pena dissuadeix la societat / actua sobre el delinqüent concret perquè no reincideixi (base de la reinserció).
- **Jutge de vigilància penitenciària:** òrgan judicial que controla l'execució de les penes i salvaguarda els drets dels interns.

A l'examen (els punts que més cauen)

- El dret penitenciari = **normes que regulen l'execució de les penes i mesures privatives de llibertat**.
- Naturalesa: **dret públic i autònom**, relacionat amb el penal i el processal.
- Norma bàsica: **LOGP, Llei orgànica 1/1979, de 26 de setembre** (primera llei orgànica de la democràcia).
- Reglament: **RD 190/1996**.
- L'**art. 25.2 CE**: les penes privatives de llibertat i les mesures de seguretat estaran orientades a la **reeducació i la reinserció social**.
- Els drets de l'intern es limiten només pel **veredict condemnatòri, el sentit de la pena i la llei penitenciària**.
- Teories: **retributiva** (quia peccatum est), **prevenició general i prevenició especial** (reinserció).
- A Catalunya, la Generalitat té competència **executiva** (Estatut 2006) i té **traspassats els serveis penitenciaris**.
- La salvaguarda dels drets dels interns correspon al **jutge de vigilància penitenciària**.

Resum exprés (per repassar en un minut)

- Dret penitenciari: normes sobre l'**execució** de penes/mesures privatives de llibertat; dret **públic i autònom**.
- Fonts: **Constitució -> LOGP (LO 1/1979) -> Reglament (RD 190/1996) -> reglaments, normativa autonòmica i tractats**.
- **Art. 25.2 CE**: penes orientades a **reeducació i reinserció**; l'intern conserva els drets no limitats per veredict, sentit de la pena i llei; dret a treball remunerat, Seguretat Social i cultura.

- Finalitat: **retribució** (passat) vs. **prevenció** general i especial (futur); Espanya = sistema **mixt** amb èmfasi en la **prevenció especial / reinserció**.
- Catalunya: competència **executiva**, serveis penitenciaris **traspassats**; control pel **jutge de vigilància penitenciària**.

Posa't a prova

Abans de fer el test, intenta respondre mentalment:

- Com definiries el dret penitenciar en una frase?
- Quina naturalesa té: és dret públic o privat? És autònom o depèn del dret penal?
- Quina és la norma bàsica reguladora de la matèria penitenciària i de quin any és?
- Què estableix exactament l'article 25.2 de la Constitució sobre la finalitat de les penes?
- Quines tres causes poden limitar els drets fonamentals d'un intern?
- Quina diferència hi ha entre una teoria retributiva i una de prevenció especial?
- A Catalunya, qui executa la legislació penitenciària i amb quin tipus de competència?

Si pots respondre-les sense mirar, domines el tema. A sota tens les **normes oficials completes** (la Constitució i la LOGP) per consultar-les quan vulguis aprofundir.

9**TEMA**

La Llei orgànica general penitenciària 1/1979: estructura, principis i contingut. El Reglament penitenciari. La competència de la Generalitat en matèria penitenciària.

Introducció: la primera gran llei de la democràcia

Quan una persona és privada de llibertat, l'Estat no pot fer-ne el que vulgui: ha d'actuar **seguint unes regles escrites** que protegeixen tant la societat com la mateixa persona presa. La norma que fixa aquestes regles a Espanya és la **Llei orgànica 1/1979, de 26 de setembre, general penitenciària** (que abregem **LOGP**). És una llei especialment important per a tu, perquè és el **fonament de tota la teva feina** com a personal del cos tècnic d'especialistes de serveis penitenciaris: tot el que es fa dins d'una presó neix d'aquesta llei i del seu reglament.

La LOGP té un valor històric afegit: va ser la **primera llei orgànica aprovada** després de la Constitució de 1978, és a dir, la **primera gran llei de la democràcia** espanyola. Va trencar amb el model penitenciari anterior i va situar la **reeduació i la reinserció social** com a finalitat principal de la presó.

En aquesta guia veuràs **què és la LOGP, com s'estructura i quins principis i continguts regula**; com es desplega amb el **Reglament penitenciari** de 1996; i com la **Generalitat** va assumir les competències penitenciàries i les exerceix avui mitjançant el **Departament de Justícia**. Al final hi ha un **glossari**, els **punts que cauen a l'examen**, un **resum exprés** i una **autoavaluació**.

1. Conceptes previs: dret penitenciari i jerarquia de normes

Abans d'entrar a la llei, unes idees senzilles que ho fan tot més fàcil:

- **Dret penitenciari**: el conjunt de normes que regulen l'**execució de les penes i mesures privatives de llibertat** (com es compleix una pena, quins drets tenen els interns, com s'organitzen els centres...).
- **Pena privativa de llibertat**: la condemna que consisteix a ingressar una persona en un centre penitenciari.
- **Intern**: la persona privada de llibertat en un establiment penitenciari, sigui **penat** (condemnat per sentència ferma), **pres preventiu** (encara no jutjat) o **detingut**.

Recorda la **jerarquia normativa** (la piràmide de les normes): a dalt la **Constitució**, després les **lleis** (entre elles les orgàniques) i a baix els **reglaments**. En matèria penitenciària l'ordre és:

- **Constitució espanyola de 1978** - sobretot l'**article 25.2**, que orienta les penes cap a la reinserció.
- **LOGP (Llei orgànica 1/1979)** - la llei bàsica.
- **Reglament penitenciari (RD 190/1996)** - desplega i concreta la llei.

Per fixar la idea. La Constitució marca el principi (art. 25.2); la LOGP el desenvolupa com a llei; el Reglament baixa al detall pràctic. Cap norma de baix pot contradir-ne una de dalt.

2. Fonament constitucional: l'article 25.2

Tot el sistema penitenciarí espanyol té el seu **fonament a la Constitució**, concretament a l'**article 25.2**, que diu que les **penes privatives de llibertat i les mesures de seguretat estaran orientades cap a la reeducació i la reinserció social**.

Aquest article afegeix idees clau: el condemnat conserva **tots els drets fonamentals**, llevat dels que es vegin **expressament limitats** pel contingut de la condemna, el sentit de la pena o la llei penitenciària; i té dret a un **treball remunerat**, als beneficis de la Seguretat Social, a l'accés a la **cultura** i al **desenvolupament integral** de la seva personalitat.

Compte amb el parany. Entrar a la presó **no** vol dir perdre tots els drets. La persona presa només perd la **llibertat** (i el que se'n derivi directament); conserva la dignitat, la salut, la intimitat, la pràctica religiosa, etc. L'examen pregunta sovint per aquesta idea.

3. La LOGP: dades bàsiques i caràcter històric

Memoritzza aquestes dades, perquè cauen gairebé sempre:

- **Nom complet:** Llei orgànica **1/1979, de 26 de setembre**, general penitenciària.
- És una **llei orgànica**: regula una matèria de gran importància (afecta drets fonamentals) i per això necessita **majoria absoluta** del Congrés per aprovar-se o modificar-se.
- És la **primera llei orgànica** aprovada en aplicació de la Constitució de 1978: la **primera gran llei de la democràcia**.
- Consta de **80 articles**, en un **títol preliminar** i diversos títols, més disposicions addicionals, transitòries i finals.
- Va situar el **tractament** i la **individualització científica** com a eixos del sistema, inspirant-se en models europeus avançats.

Truc de memòria. "1/1979" perquè va ser la **número 1** de les lleis orgàniques. La data clau és **26 de setembre de 1979**.

4. L'estructura de la LOGP

La LOGP s'organitza en un **títol preliminar** i una sèrie de títols. No cal memoritzar-ne tots els articles, però sí saber de què tracten els principals:

- **Títol preliminar** - fixa la **finalitat** de les institucions penitenciàries i els **principis generals** (reeducació, reinserció, retenció i custòdia, legalitat).
- **Títol I - Del règim penitenciarí**: regula l'**ingrés**, la **llibertat**, les **comunicacions** i visites, el **règim disciplinari**, els permisos, l'alimentació, la higiene, l'assistència sanitària, etc. És el títol més extens.
- **Títol II - Del tractament**: regula el **tractament penitenciarí**, la **individualització científica**, la **classificació** en graus i el **sistema d'individualització**.
- **Títol III - De l'assistència postpenitenciària**: l'ajuda a la persona quan surt en llibertat per facilitar-ne la reinserció.
- **Títol IV - Dels establiments i mitjans materials**: els tipus de centres i les seves instal·lacions.
- **Títol V - Del règim econòmic i administratiu i del personal**: organització, funcionaris i gestió.
- **Títol VI - Del jutge de vigilància penitenciària**: crea aquesta figura judicial de control.

Per fixar-ho. Tres blocs grans: **com es viu a la presó** (règim, títol I), **com es treballa la reinserció**

(tractament, títol II) i **qui controla que tot es faci bé** (jutge de vigilància, títol VI).

5. Els principis de la LOGP

Aquests són el cor de la llei i l'examen hi insisteix molt:

- **Finalitat reeducadora i reinsertora** (art. 1): la finalitat primordial de les institucions penitenciàries és la **reeduació i la reinserció social** dels sentenciats a penes i mesures privatives de llibertat, així com la **retenció i custòdia** de detinguts, presos i penats. És la **frase clau** de la llei: apren-te-la.
- **Doble missió: retenir i custodiar** (que la persona no fugi i estigui segura) i **reeducar i reinserir** (preparar-la per tornar a la societat).
- **Principi de legalitat en l'execució**: l'activitat penitenciària respecta la **personalitat** dels interns i els seus **drets no afectats per la condemna**; res no es fa al marge de la llei.
- **Respecte a la dignitat**: queden prohibides les actuacions degradants i s'ha de garantir un tracte humà.
- **Deure de vetllar per la vida, la integritat i la salut** dels interns.
- **Individualització científica del tractament**: s'adapta a **cada persona** mitjançant un estudi científic (psicològic, social...).
- **Separació i classificació**: els interns es **separen** segons sexe, edat, situació processal (preventius/penats) o tipus de delictes, i es **classifiquen** en graus.
- **Control judicial de l'execució**: tot el compliment està sota la vigilància del **jutge de vigilància penitenciària**.

Compte amb el parany. La finalitat és **doble**: reinserció i custòdia. L'examen de vegades en presenta només una com si fos l'única; recorda que conviuen totes dues.

6. El tractament i la classificació en graus

El **tractament penitenciari** és el conjunt d'activitats orientades a aconseguir la **reeduació i reinserció** de la persona. Es basa en la **individualització científica**: s'estudia cada intern i se li dissenya un programa propi. És **voluntari**, encara que s'estimula la participació. A partir de l'estudi, els penats es **classifiquen en graus**, que es corresponen amb un règim de vida:

- **Primer grau** - règim **tancat**, el més restrictiu, per a interns perillosos o inadaptats.
- **Segon grau** - règim **ordinari**, el més habitual.
- **Tercer grau** - règim **obert**, amb molta més autonomia (la persona pot sortir a treballar i tornar a dormir, etc.).

A aquests graus s'hi afegeix la **llibertat condicional**, que en la concepció clàssica es considerava el **quart grau**: l'última fase abans de la llibertat definitiva.

El sistema espanyol és d'**individualització científica** i permet flexibilitat: una persona pot ser classificada en un grau o un altre sense haver de passar obligatòriament per tots de manera rígida.

7. El jutge de vigilància penitenciària

És una de les **grans aportacions** de la LOGP: un **òrgan judicial** (un jutge) encarregat de **controlar l'execució** de les penes privatives de llibertat. Les seves funcions principals són:

- **Salvaguardar els drets** dels interns i corregir els abusos i desviacions.
- Resoldre els **recursos** i les **queixes** que els interns presentin sobre el règim i el tractament.
- Aprovar les **sancions** disciplinàries més greus i les propostes de **llibertat condicional**.
- Autoritzar **permisos** de sortida de llarga durada.

Per fixar-ho. Recorda: l'**Administració penitenciària gestiona** la presó, però qui **controla judicialment** que es respectin els drets és el **jutge de vigilància penitenciària**.

8. El Reglament penitenciar (RD 190/1996)

Una llei marca els principis; un **reglament** baixa al detall pràctic. El reglament que desplega la LOGP és el **Reial decret 190/1996, de 9 de febrer**, pel qual s'aprova el **Reglament penitenciar** (sovint abreujat **RP** o **RP 1996**).

Característiques i contingut bàsic:

- És un **reglament** (norma del Govern, per sota de la llei): concreta i desenvolupa la LOGP, i va **substituir** el de 1981 adaptant-se al Codi penal de 1995.
- Regula amb detall l'**ingrés i la llibertat**, la **classificació** i el **tractament**, els **permisos de sortida**, les **comunicacions i visites**, el **treball penitenciar**, el **règim disciplinari** i de **recompenses**, l'**assistència sanitària** i les **mesures de seguretat**.
- Introdueix instruments com els **programes individualitzats de tractament** i fórmules flexibles d'execució.

Compte amb el parany. No confonguis les dues normes: la **LOGP** és una **lleí orgànica de 1979**; el **Reglament penitenciar** és un **reial decret (RD 190/1996)**.

9. La competència de la Generalitat en matèria penitenciària

Catalunya té una **particularitat important**: és l'**única comunitat autònoma** amb la competència d'execució penitenciària **traspassada**, és a dir, **gestiona les seves pròpies presons**.

El fonament: Constitució i Estatut

La **Constitució** permet que les comunitats autònomes assumeixin l'**execució** de la legislació de l'Estat en determinades matèries. L'**Estatut d'autonomia de Catalunya** (avui la **Llei orgànica 6/2006**, i abans el de 1979) recull la competència executiva en matèria penitenciària.

El traspàs

El **traspàs de serveis penitenciaris** de l'Estat a la Generalitat es va fer efectiu l'**any 1984**. Des d'aleshores, la Generalitat **gestiona i organitza** els centres penitenciaris de Catalunya, té el seu **propi personal** penitenciar (com el cos tècnic d'especialistes de serveis penitenciaris, al qual aspires) i dissenya programes propis de **tractament, reinserció i mesures penals alternatives**.

Repartiment competencial

És important entendre què correspon a cadascú: la **legislació** (fer les lleis penals i penitenciàries) correspon a l'**Estat** -la LOGP i el Reglament són normes estatals que s'apliquen a tot el territori-; l'**execució** d'aquesta legislació a Catalunya correspon a la **Generalitat**. És a dir, la Generalitat **no fa la llei penitenciària**, però **la fa complir i gestiona les presons** del seu territori.

El Departament de Justícia

Dins de la Generalitat, la matèria penitenciària depèn del **Departament de Justícia**, mitjançant la **direcció general competent** en execució penal. S'encarrega de l'**organització i el funcionament** dels centres catalans, de la gestió del **personal** penitenciar, dels programes de **rehabilitació, reinserció i mesures penals alternatives** i de la relació amb els **jutges de vigilància penitenciària** que actuen a Catalunya.

Per fixar la idea. L'Estat **escriu** les regles (LOGP i Reglament); la Generalitat, a través del **Departament de Justícia**, les **aplica** i gestiona les presons catalanes des de **1984**.

Glossari de termes clau

- **LOGP**: Llei orgànica general penitenciària (Llei orgànica 1/1979, de 26 de setembre); la llei bàsica del sistema penitenciar.
- **Reglament penitenciar**: norma que desplega la LOGP; vigent el RD 190/1996.
- **Reeducació i reinserció social**: finalitat primordial de la pena segons la Constitució (art. 25.2) i la LOGP (art. 1).
- **Retenció i custòdia**: deure de l'Administració de mantenir la persona privada de llibertat de manera segura, vetllant per la seva vida, integritat i salut.
- **Individualització científica**: mètode pel qual el tractament s'adapta a cada intern segons l'estudi de la seva personalitat.
- **Classificació en graus**: assignació del penat a primer (tancat), segon (ordinari) o tercer grau (obert); la llibertat condicional s'assimila al quart grau.
- **Jutge de vigilància penitenciària**: òrgan judicial que controla l'execució de les penes i protegeix els drets dels interns.
- **Traspàs**: transferència de serveis i competències de l'Estat a la Generalitat (en matèria penitenciària, efectiu el 1984).

A l'examen (els punts que més cauen)

- La LOGP és la **Llei orgànica 1/1979, de 26 de setembre** (no de novembre), i té **80 articles**.
- Va ser la **primera llei orgànica** aprovada després de la Constitució de 1978.
- Finalitat primordial (art. 1): **reeducació i reinserció social + retenció i custòdia**.
- Fonament constitucional: **article 25.2** de la Constitució.
- El **Títol I** de la LOGP tracta del **règim penitenciar**.
- El Reglament penitenciar vigent és el **RD 190/1996, de 9 de febrer**.
- Graus: **1r tancat, 2n ordinari, 3r obert** (+ llibertat condicional com a 4t grau).
- El **jutge de vigilància penitenciària** controla judicialment l'execució.
- La **Generalitat** té la competència **executiva** (traspàs de **1984**) a través del **Departament de Justícia**; l'Estat manté la **legislació**.

Resum exprés (per repassar en un minut)

- LOGP = **Llei orgànica 1/1979**, primera llei orgànica de la democràcia, **80 articles**.
- Fonament: **art. 25.2 CE** (reeducació i reinserció).
- Finalitat doble (art. 1): **reinserció + retenció i custòdia**.
- Principis: legalitat, respecte a la dignitat, individualització científica, separació i classificació, control judicial.
- Estructura: títol preliminar + títols (I règim, II tractament, III assistència postpenitenciària, IV establiments, V personal, VI jutge de vigilància).

- Graus: 1r tancat, 2n ordinari, 3r obert, 4t llibertat condicional.
- Reglament: **RD 190/1996**.
- Catalunya: única CA amb presons traspassades (**1984**); l'Estat legisla, la **Generalitat executa** via **Departament de Justícia**.

Posa't a prova

Abans de fer el test, intenta respondre mentalment:

- Quina és la data exacta i el número de la Llei orgànica general penitenciària?
- Quants articles té la LOGP i per què va ser històricament important?
- Quin article de la Constitució dona fonament a la reeducació i la reinserció?
- Quina és la finalitat doble de les institucions penitenciàries segons l'article 1 de la LOGP?
- Quins són els tres graus de classificació i a quin règim de vida corresponen?
- Quina norma (i de quin any) és el Reglament penitenciari vigent?
- Què fa exactament el jutge de vigilància penitenciària?
- Què legisla l'Estat i què executa la Generalitat en matèria penitenciària? Des de quin any gestiona Catalunya les seves presons?

Si pots respondre-les sense mirar, domines el tema. A sota tens les **normes oficials completes** (LOGP i Reglament penitenciari) per aprofundir.

10**TEMA**

L'organització dels centres penitenciaris: tipus d'establiments, òrgans col·legiats i unipersonals. Tipologia de centres a Catalunya.

Introducció: la presó com a organització

Una presó no és només un edifici amb murs i cel·les: és una **organització complexa** que ha de fer conviure moltes funcions alhora -custodiar, classificar, tractar, alimentar, donar atenció sanitària, garantir drets- les 24 hores del dia i tots els dies de l'any. Perquè tot això funcioni de manera ordenada cal **dos pilars**: un primer pilar de **tipus d'establiments** (segons quina sigui la situació jurídica de les persones internes i el règim que se'ls aplica) i un segon pilar d'**òrgans de direcció** (les persones i equips que prenen decisions i n'assumeixen la responsabilitat).

Aquest tema et dona el **mapa de com s'organitza un centre penitenciari**. Primer veuràs com la **LOGP** i el **Reglament penitenciari** classifiquen els establiments. Després coneixeràs els **òrgans col·legiats** (Consell de Direcció, Junta de Tractament, Comissió Disciplinària i Junta Econòmica Administrativa) i els **òrgans unipersonals** (director/a, subdirectors i administrador). Finalment, situaràs la **xarxa de centres penitenciaris de Catalunya**, perquè aquí les competències estan transferides a la Generalitat.

Aquesta guia està dividida en **seccions plegables**: obre la que vulguis estudiar i deixa tancades les altres per no perdre't. Al final tens un **glossari**, els **punts que cauen a l'examen**, un **resum exprés** i una **autoavaluació**.

1. Conceptes previs: per situar-te

Abans d'entrar en la classificació, tres idees que ho fan tot més fàcil:

- **Establiment penitenciari**: la unitat física i organitzativa on s'executen les penes i mesures privatives de llibertat. Popularment, una "presó" o "centre penitenciari" (CP).
- **Règim penitenciari**: el conjunt de normes i condicions de vida que s'apliquen dins d'un establiment (de més a menys control: tancat, ordinari i obert). No s'ha de confondre amb el **tractament**, que és el conjunt d'activitats orientades a la reinserció.
- **Situació jurídica de la persona interna**: pot ser **preventiva** (en presó provisional, encara no jutjada o sense sentència ferma) o **penada** (condemnada per sentència ferma). D'aquesta distinció en neix bona part de la classificació d'establiments.

Per fixar la idea. Un mateix edifici pot allotjar funcions diferents. La teoria distingeix tipus d'establiment, però a la pràctica molts centres són **polivalents**: combinen mòduls de preventius, de compliment ordinari i de règim obert en un sol recinte.

2. Els principis que inspiren el disseny dels establiments (LOGP)

La LOGP no només diu quins tipus d'establiments hi ha, sinó com han de ser. Dos principis cauen molt:

- **Principi cel·lular**: com a **norma general**, cada persona interna disposa d'una **cel·la individual**.

Només excepcionalment (per insuficiència temporal de places, recomanació mèdica o psicològica, etc.) es comparteix cel·la.

- **Limitació de la capacitat:** el nombre de places d'un establiment **no ha de ser tan elevat** que impedeixi un tractament adequat i una atenció individualitzada. La idea és evitar les macropresons impersonals.

A més, la llei vol **dependències diferenciades** segons les necessitats (residencials, sanitàries, escolars, laborals, esportives i de visites), amb l'objectiu de fons que marca la Constitució (art. 25.2): orientar la pena cap a la **reeduació i la reinserció social**.

3. Els tipus d'establiments segons la LOGP

La **Llei orgànica 1/1979, de 26 de setembre, general penitenciària** classifica els establiments en **tres grans tipus**. Aquesta és una de les classificacions més preguntades, així que apren-te-la bé:

- **Establiments de preventius.**
- **Establiments de compliment de penes.**
- **Establiments especials.**

Anem a veure'ls un per un.

A) Establiments de preventius

Estan destinats a la **retenció i custòdia** de les persones en **presó provisional** (preventives), les que encara esperen judici o sentència ferma. Característiques clau:

- Regeix amb força la **presumpció d'innocència**: la persona no està condemnada.
- Es procura **separar** els preventius dels penats, els homes de les dones i els joves dels adults.
- A la pràctica, aquesta funció s'integra sovint en **mòduls de preventius** dins de centres polivalents.

B) Establiments de compliment

Són els destinats a l'**execució de les penes** privatives de llibertat, és a dir, per a les persones **penades** (condemnades per sentència ferma). Segons el **règim** que hi regeix, es divideixen en:

- **De règim ordinari:** el règim "normal" de compliment, amb equilibri entre seguretat i tractament. Hi ha la major part de la població penada.
- **De règim obert:** per a persones classificades en **tercer grau**, que gaudeixen d'un règim de **semilibertat** (surten a treballar o a fer activitats i pernocten al centre). Es materialitza en els **centres oberts** i les **seccions obertes**.
- **De règim tancat:** per a persones amb **perillositat extrema** o **manifestament inadaptades** als règims ordinari i obert. És el règim de **màxim control**. S'aplica en **departaments especials** o **mòduls de règim tancat**.

Compte amb el parany. La LOGP, en sentit estricte, parla d'establiments de compliment de **règim ordinari** i de **règim obert**; el **règim tancat** és la modalitat de màxima seguretat dins del sistema de compliment. A l'examen, si la pregunta demana els règims de compliment, la resposta completa sol ser **ordinari, obert i tancat**.

C) Establiments especials

Tenen un caràcter **assistencial** (no de simple custòdia o compliment): atenen necessitats específiques de les persones internes. La LOGP en preveu tres:

- **Establiments hospitalaris:** per a l'atenció i el tractament de problemes de salut física que requereixen ingrés.
- **Establiments psiquiàtrics:** per a persones amb trastorns o malalties mentals (per exemple, qui ha estat declarat inimputable i se li ha imposat una mesura de seguretat d'internament).
- **Establiments de rehabilitació social:** orientats a la reinserció, sovint per a persones amb problemes d'addiccions o que necessiten un tractament rehabilitador específic.

Els centres de dones

La legislació estableix la **separació per sexes**. L'ideal és que hi hagi establiments **específics per a dones**; quan no n'hi ha, s'allotgen en **departaments o mòduls de dones** completament separats dins d'un centre. La normativa també preveu **unitats de mares** perquè les internes puguin tenir amb elles els fills de **menys de tres anys**.

Per fixar la idea. Els tres tipus de la LOGP responen a tres preguntes diferents: preventius = "encara no condemnats"; compliment = "ja condemnats, segons quin règim"; especials = "necessiten atenció assistencial (salut, psiquiatria, rehabilitació)".

4. Els òrgans de govern del centre: visió general

Cada centre es governa amb **dos tipus d'òrgans** coordinats:

- **Òrgans col·legiats:** decideixen **en equip**, reunint diverses persones de diferents àrees. Aporten visió de conjunt.
- **Òrgans unipersonals:** una **sola persona** dirigeix i respon d'una àrea o de tot el centre. Aporten agilitat i cadena de comandament clara.

El **director o directora** connecta els dos móns: és un òrgan unipersonal (mana sol sobre el centre) i, alhora, **presideix** els òrgans col·legiats. Vegem-los amb detall.

5. Els òrgans col·legiats

Són **quatre** els que has de conèixer. Els explicarem segons què decideixen i qui els presideix.

El Consell de Direcció

És l'òrgan col·legiat **superior** del centre, el de **direcció general**. Funcions principals:

- Establir les **directrius generals** de l'organització i el funcionament del centre.
- Coordinar les diferents àrees i serveis.
- Fer el **seguiment** dels programes i de l'activitat global de l'establiment.

El **presideix el director o directora** i hi participen, com a vocals, els **subdirectors** i l'**administrador**. És, en certa manera, el "comitè de direcció" de la presó.

La Junta de Tractament

És l'òrgan **clau en matèria de tractament i classificació** i decideix el "recorregut penitenciar" de cada intern. Funcions principals:

- Proposar i acordar la **classificació inicial** en grau (primer, segon o tercer grau) i les **revisions** de grau.
- Establir, fer el seguiment i avaluar els **programes individualitzats de tractament**.

- Proposar la concessió de **permisos de sortida** i altres beneficis (que sovint ha d'aprovar després el jutge de vigilància penitenciària).
- Adoptar acords sobre destinacions, sortides programades i activitats.

La presideix el **director/a** i la integren professionals del tractament (subdirector de tractament, juristes, psicòlegs, educadors, treballadors socials, metges, mestres...). Per a feines de seguiment continuat es recolza en els **equips tècnics**.

La Comissió Disciplinària

És l'òrgan col·legiat que **imposa les sancions disciplinàries** a les persones internes que cometen faltes (greus o molt greus). Garanteix que el règim disciplinari s'apliqui amb objectivitat i amb les garanties degudes (dret a ser informat, a al·legar, etc.). La presideix el **director/a** i hi participen, entre d'altres, un jurista i personal de vigilància.

Important. Les sancions sempre es poden **recórrer davant el jutge de vigilància penitenciària**, que és el garant dels drets dels interns i del control de l'execució de les penes.

La Junta Econòmica Administrativa

És l'òrgan col·legiat encarregat de la **gestió econòmica, patrimonial i administrativa** del centre: contractació de subministraments, gestió de l'economat, control de la despesa, manteniment de les instal·lacions, etc. La presideix el **director/a** i hi té un paper central l'**administrador**.

Truc de memòria. Recorda els quatre col·legiats amb una idea cadascun: **Consell de Direcció** = "dirigir-ho tot"; **Junta de Tractament** = "graus i tractament"; **Comissió Disciplinària** = "sancions"; **Junta Econòmica Administrativa** = "diners i administració". Els quatre els **presideix el director/a**.

6. Els òrgans unipersonals

Són els càrrecs que dirigeixen a **títol individual**. Els principals:

- **Director o directora:** la **màxima autoritat** del centre. Representa l'establiment, n'assumeix la direcció i la responsabilitat global, fa complir les normes i, com hem vist, **presideix els òrgans col·legiats**. És el pont entre el centre i l'Administració penitenciària.
- **Subdirectors o subdirectores:** dirigeixen les **àrees funcionals** del centre i depenen del director/a. Les habituals: **subdirecció de tractament** (o rehabilitació: programes, educació, equips tècnics, reinserció), **subdirecció de règim interior** (vigilància, ordre, seguretat i custòdia) i **subdirecció mèdica o de sanitat** (atenció sanitària).
- **Administrador o administradora:** òrgan unipersonal responsable de la **gestió econòmica i administrativa** del dia a dia (caixa, comptabilitat, economat, magatzem, inventari). Té un paper destacat a la **Junta Econòmica Administrativa**.

Compte amb el parany. No barregis els dos plans: el **director/a**, els **subdirectors/es** i l'**administrador/a** són òrgans unipersonals; el **Consell de Direcció**, la **Junta de Tractament**, la **Comissió Disciplinària** i la **Junta Econòmica Administrativa** són òrgans col·legiats. Els mateixos càrrecs unipersonals són alhora **membres** dels col·legiats.

7. La tipologia de centres penitenciaris a Catalunya

A **Catalunya**, les competències penitenciaris estan **transferides** a la **Generalitat**, que les exerceix a través del **Departament de Justícia**. Per això Catalunya té la **seua pròpia xarxa de centres**:

- **Centres penitenciaris (CP)**: els establiments "ordinaris", normalment **polivalents**, que combinen mòduls de preventius i de compliment (règim ordinari i, sovint, mòduls de règim tancat). Hi compleix pena la major part de les persones internes.
- **Centres oberts (CO) i seccions obertes**: per a les persones classificades en **tercer grau**, en règim de **semilibertat**. Faciliten la transició cap a la vida en llibertat (treball a l'exterior, formació, vincles familiars).

A més d'aquests dos grans grups, la xarxa catalana inclou equipaments especialitzats com els **centres educatius de justícia juvenil** (per a menors, amb normativa pròpia) i recursos d'atenció sanitària i de rehabilitació.

Alguns centres que has de saber situar

Sense necessitat de memoritzar tota la llista, és útil reconèixer **noms de centres penitenciaris situats a Catalunya**, perquè és una pregunta típica:

- **CP Lledoners** (al Bages).
- **CP Brians 1** i **CP Brians 2** (al Baix Llobregat).
- **CP Quatre Camins** (al Vallès Oriental).
- **CP Ponent** (a Lleida).
- **CP Puig de les Basses** (a l'Alt Empordà, Girona).
- **CP Mas d'Enric** (al Tarragonès).
- A la ciutat de Barcelona, els **centres oberts** i el centre de dones **Wad-Ras**.

A tenir present. El gran procés de modernització de les darreres dècades ha substituït centres antics (com l'històric **Model** de Barcelona, ja tancat) per **centres polivalents** més moderns i dimensionats segons els principis de la LOGP.

8. El control extern: el jutge de vigilància penitenciària

Per **sobre** de la direcció hi ha un control judicial: el **jutge de vigilància penitenciària (JVP)**. La seva funció principal és **salvaguardar els drets de les persones internes** i **controlar l'execució** de les penes privatives de llibertat. Aprova decisions importants (permisos, llibertat condicional) i **resol els recursos** contra les sancions i altres acords del centre. És la garantia que l'organització penitenciària actua dins de la legalitat.

Glossari de termes clau

- **Establiment penitenciari**: unitat física i organitzativa on s'executen les penes i mesures privatives de llibertat.
- **Centre polivalent**: establiment que combina diverses funcions i mòduls (preventius, compliment ordinari, règim obert...) en un sol recinte.
- **Preventiu**: persona en presó provisional, encara no condemnada per sentència ferma.
- **Penat**: persona condemnada per sentència ferma.
- **Règim obert**: règim de semilibertat propi del tercer grau; es materialitza en centres oberts i seccions obertes.

- **Principi cel·lular**: regla segons la qual cada intern disposa, com a norma general, d'una cel·la individual.
- **Òrgan col·legiat**: òrgan que decideix en equip (Consell de Direcció, Junta de Tractament, Comissió Disciplinària, Junta Econòmica Administrativa).
- **Òrgan unipersonal**: òrgan que dirigeix una sola persona (director/a, subdirectors/es, administrador/a).
- **Junta de Tractament**: òrgan col·legiat que decideix la classificació en grau i els programes de tractament.
- **Jutge de vigilància penitenciària (JVP)**: jutge que garanteix els drets dels interns i controla l'execució de les penes.

A l'examen (els punts que més cauen)

- La LOGP classifica els establiments en **tres tipus**: de **preventius**, de **compliment** i **especials**.
- Els **especials** són **hospitaris, psiquiàtrics i de rehabilitació social**.
- Els de **compliment**, segons règim: **ordinari, obert i tancat**.
- **Principi cel·lular** = una cel·la individual per intern (norma general).
- La capacitat del centre no ha de ser tan gran que **impedeixi un tractament adequat**.
- **Quatre òrgans col·legiats**: Consell de Direcció, Junta de Tractament, Comissió Disciplinària i Junta Econòmica Administrativa. Els presideix el **director/a**.
- **Òrgans unipersonals**: director/a, subdirectors/es i administrador/a.
- A Catalunya les competències estan a la **Generalitat** (Departament de Justícia); centres com **Lledoners, Brians 1 i 2, Quatre Camins, Ponent, Puig de les Basses o Mas d'Enric** són catalans.
- El **jutge de vigilància penitenciària** salvaguarda els drets dels interns i controla l'execució de les penes.

Resum exprés (per repassar en un minut)

- Tres tipus d'establiment (LOGP): **preventius, compliment, especials**.
- Compliment per règim: **ordinari / obert / tancat**. Especials: **hospitaris / psiquiàtrics / de rehabilitació**.
- A la pràctica, predominen els **centres polivalents**.
- Col·legiats (4): **Consell de Direcció** (dirigir), **Junta de Tractament** (graus i tractament), **Comissió Disciplinària** (sancions), **Junta Econòmica Administrativa** (diners). Tots els **presideix el director/a**.
- Unipersonals: **director/a, subdirectors/es** (tractament, règim interior, sanitat) i **administrador/a**.
- Catalunya: competència de la **Generalitat**; xarxa de **CP** (polivalents) i **centres oberts**.
- Control judicial: **jutge de vigilància penitenciària**.

Posa't a prova

Abans de fer el test, intenta respondre mentalment:

- En quins **tres tipus** classifica la LOGP els establiments penitenciaris?
- Quins són els **establiments especials** que preveu la llei?
- Segons el règim, com es divideixen els establiments de **compliment**?
- Què significa el **principi cel·lular**?
- Anomena els **quatre òrgans col·legiats** d'un centre i digues qui els presideix.
- Quins són els **òrgans unipersonals** d'un centre penitenciar?
- Digues **dos centres penitenciaris** situats a Catalunya i quina administració n'és competent.
- Quina és la funció principal del **jutge de vigilància penitenciària**?

Si pots respondre-les sense mirar, domines el tema. A sota tens les **normes oficials** (LOGP i Reglament

penitenciari) per consultar-les quan vulguis aprofundir.

11**TEMA**

L'ingrés, la llibertat i el trasllat de les persones internes. El protocol d'ingrés. L'expedient personal i penitenciar.

Introducció: què passa quan algú entra (i quan surt) d'una presó

Imagina la presó com un edifici amb **una sola porta d'entrada i una sola de sortida**, totes dues molt vigilades. Ningú no pot creuar-les per voluntat pròpia: cal **una ordre judicial** que ho autoritzi. Aquest tema explica, pas a pas, **com una persona ingressa en un centre penitenciar, com en surt (en llibertat) i com es trasllada d'un centre a un altre**. I, com que tot el que passa amb cada persona ha de quedar escrit, també explica **els dos expedients** que l'acompanyen: el **personal** i el **penitenciar**.

La idea de fons és senzilla: l'Administració penitenciària **no decideix qui entra ni qui surt**; ho decideix sempre **l'autoritat judicial**. El centre **executa** aquestes decisions amb garanties i en deixa constància documental. La regulació bàsica està als **articles 15 a 23 de la LOGP** (Llei orgànica 1/1979) i als **articles 15 i següents del Reglament penitenciar** (RD 190/1996).

Aquesta guia està dividida en **seccions plegables**: obre la que vulguis estudiar. Al final tens un **glossari**, els **punts que cauen a l'examen**, un **resum exprés** i una **autoavaluació**.

1. L'ingrés: regla d'or i tipus

La regla d'or de l'ingrés

El principi fonamental és aquest: **ningú no pot ser ingressat en un establiment penitenciar sense un manament o una resolució de l'autoritat judicial**. És una garantia que protegeix la llibertat de les persones: la privació de llibertat només la pot ordenar un jutge o tribunal.

Hi ha, però, **una única excepció** a la necessitat d'ordre prèvia: la **presentació voluntària** d'una persona (per exemple, qui es vol lliurar). En aquest cas, el centre pot acceptar-ne l'ingrés **per a la seva pròpia protecció o per evitar un mal**, però ha de **comunicar-ho immediatament a l'autoritat judicial**, que confirmarà o no la mesura. La voluntat de la persona **no substitueix** mai la decisió judicial; només permet una entrada provisional fins que el jutge es pronunciï.

Tipus d'ingrés segons la situació de la persona

Segons el document judicial que el motiva, l'ingrés pot ser de tres grans tipus:

- **Detingut**: persona privada de llibertat de manera **provisional i breu** mentre s'aclareix la seva situació; encara no hi ha decisió judicial de presó.
- **Pres preventiu (presó provisional)**: persona ingressada per **ordre de presó provisional** dictada per un jutge mentre se la investiga o jutja. **No ha estat condemnada**: regeix la **presumpció d'innocència**.
- **Penat**: persona que ingressa per **executar una sentència ferma** (una condemna definitiva). Aquí ja hi ha condemna i comença el compliment de la pena.

A banda d'aquests, existeix la figura ja esmentada de la **presentació voluntària** (ingrés per protecció), que es comunica de seguida al jutjat.

Per fixar la idea. Detingut = encara s'investiga. Pres preventiu = hi ha ordre de presó però **no** condemna. Penat = **sentència ferma**. La diferència clau és si hi ha o no condemna definitiva.

2. El protocol d'ingrés i el departament d'ingressos

Quan una persona arriba al centre, **no entra directament als mòduls**: passa primer pel **departament d'ingressos** (de vegades anomenat departament d'ingressos i llibertats), una zona específica on es fan totes les comprovacions i tràmits inicials.

Comprovacions immediates

L'Administració ha de comprovar **amb caràcter immediat**:

- La **identitat** de la persona.
- La seva **situació processal i penal** (si és detingut, pres preventiu o penat).
- La **documentació judicial** que motiva l'ingrés (el manament o resolució).

Si la documentació no és correcta o no consta, el centre **no pot mantenir l'ingrés** i ho ha de posar en coneixement del jutjat.

Què s'hi fa, pas a pas

El protocol d'ingrés inclou tota una sèrie d'actuacions:

- **Escorcoll** de la persona i dels seus objectes, per raons de seguretat.
- **Inventari i custòdia dels objectes de valor i diners**: es **retenen, se'n fa inventari i s'ingressen al compte o dipòsit** de la persona interna (no els pot conservar dins el centre). Se li lliura el corresponent resguard.
- **Reconeixement mèdic** com més aviat millor (en general dins les primeres 24 hores), per detectar malalties o necessitats sanitàries.
- **Assignació d'un número de protocol o de registre**, que serveix per **identificar de manera ordenada el seu expedient dins el centre** i evitar confusions.
- **Informació a la persona interna**: se li expliquen els seus **drets i deures**, les **normes de règim** del centre, el règim disciplinari i els mitjans per formular peticions i queixes. Si cal, en una llengua que entengui.
- **Comunicacions**: es facilita que la persona pugui **avisar un familiar o persona de confiança** i, si escau, l'advocat, de l'ingrés i del centre on es troba.

El departament d'ingressos i la primera ubicació

En ingressar, la persona resta inicialment en **règim de vida ordinari** i, mentre no es classifica, sol estar separada. Els **preventius**, en general, segueixen el règim ordinari; els **penats** seran objecte d'**estudi** per a la seva posterior **classificació en grau** i destinació al centre adequat.

Per fixar la idea. Pensa en l'ingrés com un protocol d'aeroport: identificació, control de seguretat (escorcoll), registre d'equipatge (inventari de diners i objectes), revisió mèdica i lliurament d'informació. Tot queda anotat i numerat.

3. La separació i la classificació interior

La LOGP estableix que els interns **no s'amunteguen sense criteri**: cal **separar-los** segons unes regles

per garantir-ne la convivència i el tractament. Segons l'**article 16 de la LOGP**, alguns criteris de separació són:

- **Homes i dones** en departaments diferents.
- **Joves i adults** separats.
- **Detinguts i presos** separats dels **penats**.
- **Primaris** (que ingressen per primera vegada) separats dels **reincidents**.
- Separació de les persones que pateixen **malaltia o deficiència física o psíquica**.

Aquesta separació és diferent de la **classificació en graus** (1r tancat, 2n ordinari, 3r obert), que afecta els penats i determina el seu règim de vida; totes dues, però, ordenen la convivència segons les circumstàncies de cada persona.

4. La llibertat i l'excarceració

Així com per entrar cal una ordre judicial, **per sortir també**. L'Administració **no pot alliberar** ningú pel seu compte: necessita el **manament d'excarceració** corresponent. L'acte material de fer sortir la persona del centre s'anomena **excarceració**.

Tipus de llibertat

- **Llibertat definitiva**: la persona surt sense cap vincle pendent amb el centre. Es produeix, sobretot, quan **s'extingeix la pena** (compliment total, indult, etc.) o quan, en el cas dels preventius, **es decreta la llibertat** o l'absolució.
- **Llibertat condicional**: forma d'acabar de complir la pena **fora del centre**, sota determinades condicions i durant un període de prova. Tradicionalment s'ha assimilat al **quart grau** de classificació. Si la persona compleix les condicions, la pena s'extingeix definitivament; si les incompleix greument, pot tornar a ingressar. La concedeix el **jutge de vigilància penitenciària**.

Garanties de l'excarceració

- Cal **comprovar que no hi ha cap altra causa pendent** que impedeixi la sortida (per exemple, una altra ordre de presó d'un altre jutjat). Si n'hi ha, **no es pot alliberar** encara que una causa s'hagi extingit.
- Es **retornen a la persona els objectes i diners** dipositats, prèvia comprovació de l'inventari.
- Es **tanca o actualitza l'expedient** amb la diligència de llibertat.
- L'excarceració s'ha de practicar **sense demora** un cop arribi el manament i fetes les comprovacions.

Per fixar la idea. Entrar i sortir són **simètrics**: tots dos requereixen **paper del jutge**. Per a la sortida, el centre encara ha de verificar que **no quedi cap altra causa** que obligui a mantenir la persona privada de llibertat.

5. El trasllat i la conducció de persones internes

Una persona interna pot **canviar de centre** per molts motius: classificació, acostament al domicili familiar, raons de tractament, seguretat, salut, necessitats de l'establiment o ordres judicials. Aquest canvi és el **trasllat**; el **desplaçament físic** vigilat de la persona d'un lloc a un altre és la **conducció**.

Qui decideix i qui executa

- Els **trasllats** els acorda, amb caràcter general, l'**Administració penitenciària competent** (en el cas de Catalunya, la **Generalitat**, a través de la Direcció General competent), comunicant-ho a l'autoritat judicial quan escau.

- Quan el desplaçament és per a una **diligència judicial** (declarar, judici, etc.), es fa a **disposició i per ordre de l'autoritat judicial**.
- La **conducció** (el trasllat físic amb custòdia) la solen dur a terme els **cossos i forces de seguretat** o els serveis de conducció previstos, garantint en tot moment la **seguretat, la dignitat i la salut** de la persona.

Trasllats entre administracions

Catalunya té les competències penitenciaris traspassades, però la resta de l'Estat depèn de l'**Administració General de l'Estat** (Secretaria General d'Institucions Penitenciàries). Per això, el **trasllat d'un intern a un establiment d'una altra comunitat autònoma o sota gestió estatal** requereix la **coordinació entre les administracions penitenciàries competents**: cap administració pot moure unilateralment una persona cap a centres que no gestiona.

Garanties durant la conducció

- S'ha de fer **respectant la dignitat i vetllant per la salut** (medicació, descans, condicions del vehicle).
- Els mitjans de **subjecció** només es poden fer servir quan siguin **estrictament necessaris** per raons de seguretat.
- Tot trasllat queda **documentat**: l'expedient acompanya la persona o se'n trasllada la informació al centre de destinació.

Per fixar la idea. **Trasllat** = decisió de canviar de centre. **Conducció** = el viatge vigilat. I si el centre de destinació el gestiona una **altra administració**, cal **coordinació** entre totes dues; ningú no actua pel seu compte.

6. L'expedient personal i l'expedient penitenciar

Tot el que passa amb cada persona interna **ha de constar per escrit**. Per això hi ha **dos expedients** que l'acompanyen des de l'ingrés fins a la llibertat. És habitual confondre'ls, així que cal tenir clara la distinció.

L'expedient personal

És l'expedient de caràcter **administratiu i de gestió**. Recull les dades que permeten **identificar i administrar** la situació de la persona dins el centre:

- Dades **d'identificació** (filiació, fotografia, empremtes, número de protocol).
- Situació **processal i penal**, causes, ordres judicials, dates clau (ingrés, llibertat previsible).
- **Vicissituds** del compliment: trasllats, permisos, comunicacions, dipòsit de diners i objectes, incidències.

L'**obertura i el manteniment** de l'expedient personal corresponen, organitzativament, als **serveis administratius del centre** (les oficines de **règim / gestió penitenciària**). És, per dir-ho així, el "**DNI ampliat**" de la persona dins la presó.

L'expedient penitenciar

És l'expedient de caràcter **tècnic i de tractament**. Recull tot allò relacionat amb l'**estudi, la classificació i el tractament** de la persona:

- **Estudi de la personalitat** i informes dels professionals (psicologia, treball social, educació, etc.).
- **Proposta i resolució de classificació** en grau i les seves revisions.

- **Programa individualitzat de tractament** i la seva evolució.
- Informes per a **permisos, progressions, regressions i llibertat condicional**.

De l'expedient penitenciaris se n'ocupa, sobretot, l'**equip tècnic / de tractament**. Mentre el personal respon a "**qui és i com està de papers**", el penitenciaris respon a "**com evoluciona i quin tractament segueix**".

Característiques comunes

- Tots dos són **confidencials**: només hi poden accedir les persones autoritzades i l'interessat en els termes que preveu la normativa.
- **Acompanyen la persona** si es trasllada de centre (es remeten o se'n trasllada la informació al centre de destinació).
- Estan sotmesos a la **protecció de dades** i al deure de reserva del personal.

Per fixar la idea. Personal = administratiu (identitat i situació legal). **Penitenciaris = tractament** (classificació i evolució). Un et diu **qui ets i com estàs de papers**; l'altre, **com et va el procés de reinserció**.

Glossari de termes clau

- **Ingrés**: entrada en un establiment penitenciaris, sempre per manament o resolució judicial (excepte la presentació voluntària, que es comunica de seguida al jutjat).
- **Detingut**: persona privada de llibertat de manera provisional, sense decisió judicial de presó.
- **Pres preventiu**: persona ingressada per ordre de presó provisional, **sense condemna ferma** (presumpció d'innocència).
- **Penat**: persona que compleix una **sentència ferma**.
- **Departament d'ingressos**: zona on es fan les comprovacions i tràmits inicials abans de destinar la persona al mòdul.
- **Número de protocol**: identificador ordenat de l'expedient de la persona dins el centre.
- **Escorcoll**: registre de la persona i dels seus objectes per raons de seguretat.
- **Excarceració**: acte material de fer sortir la persona del centre, sempre amb manament judicial.
- **Llibertat definitiva**: sortida sense vincle pendent (extinció de la pena, absolució).
- **Llibertat condicional**: compliment de la part final de la pena fora del centre, sota condicions; assimilada al quart grau; la concedeix el jutge de vigilància.
- **Trasllat / conducció**: decisió de canviar la persona de centre / desplaçament físic vigilat.
- **Expedient personal**: expedient administratiu d'identificació i situació processal i penal.
- **Expedient penitenciaris**: expedient tècnic d'estudi, classificació i tractament.
- **Separació interior (art. 16 LOGP)**: regles per separar interns (homes/dones, joves/adults, preventius/penats, primaris/reincidents, etc.).

A l'examen (els punts que més cauen)

- **Ningú no ingressa sense manament o resolució judicial**; única excepció: **presentació voluntària**, que es comunica immediatament al jutjat.
- Tres tipus d'ingrés: **detingut, pres preventiu (sense condemna) i penat (sentència ferma)**.
- En ingressar, els **diners i objectes de valor** es **retenen, s'inventarien i s'ingressen al compte/dipòsit** de la persona.
- El **número de protocol/registre** serveix per **identificar ordenadament l'expedient** dins el centre.
- Comprovacions immediates: **identitat, situació processal i penal i documentació** que motiva l'ingrés.
- **Separació (art. 16 LOGP)**: homes/dones, **joves/adults**, preventius/penats, primaris/reincidents, malaltia o

deficiència psíquica.

- **Excarceració**: cal **manament judicial** i comprovar que **no hi ha cap altra causa pendent**.
- **Llibertat condicional** = quart grau, la concedeix el **jutge de vigilància penitenciària**.
- **Trasllat** (decisió) ? **conducció** (desplaçament físic vigilat).
- Trasllat a una **altra CA o a l'Administració General de l'Estat**: cal **coordinació entre administracions penitenciàries**.
- Dos expedients: **personal (administratiu)** i **penitenciari (tractament)**; tots dos **confidencials** i **acompanyen** la persona en els trasllats.
- Regulació base: **art. 15-23 LOGP** i **art. 15 i ss. del Reglament penitenciari (RD 190/1996)**.

Resum exprés (per repassar en un minut)

- **Entrar i sortir** d'una presó requereix sempre **ordre judicial**; el centre **executa**, no decideix.
- Ingrés: detingut / pres preventiu / penat (+ presentació voluntària, que es comunica al jutjat).
- Protocol d'ingrés: identificació, escorcoll, **inventari de diners i objectes**, reconeixement mèdic, **número de protocol**, informació de drets i deures i avís a familiars.
- **Separació (art. 16 LOGP) ? classificació en graus**.
- Llibertat: **definitiva** o **condicional** (4t grau, jutge de vigilància). **Excarceració** amb manament i sense causes pendents.
- **Trasllat** = canvi de centre; **conducció** = viatge vigilat; entre administracions cal **coordinació**.
- **Expedient personal** (administratiu, identitat/situació) vs **expedient penitenciari** (tècnic, classificació/tractament); tots dos confidencials.

Posa't a prova

Abans de fer el test, intenta respondre mentalment:

- Quina és la regla d'or de l'ingrés i quina única excepció hi ha? Què cal fer en aquesta excepció?
- Quins són els tres tipus d'ingrés segons la situació de la persona? En què es diferencien un pres preventiu i un penat?
- Què passa amb els **diners i objectes de valor** d'una persona quan ingressa?
- Per a què serveix el **número de protocol o de registre**?
- Quines **comprovacions immediates** ha de fer l'Administració en un ingrés?
- Quins criteris de separació estableix l'**article 16 de la LOGP**?
- Quina diferència hi ha entre **llibertat definitiva** i **llibertat condicional**? Qui concedeix la condicional?
- Què cal verificar abans d'una **excarceració**?
- Quina diferència hi ha entre **trasllat** i **conducció**? Què cal quan el destí el gestiona una altra administració?
- Què recull l'**expedient personal** i què recull el **penitenciari**? Qui els gestiona?

Si pots respondre-les sense mirar, domines el tema. A sota tens les **normes oficials completes** (LOGP i Reglament penitenciari) per consultar-les quan vulguis aprofundir.

12**TEMA**

El règim penitenciar ordinari, obert i tancat. La relació jurídica penitenciària. Els drets i deures de les persones internes.

Introducció: per què cal entendre el règim de vida

Quan una persona ingressa en una presó, no entra en un buit sense regles: entra en un **règim de vida** regulat fins al detall per la llei. El **règim penitenciar** és el conjunt de normes que ordenen la **convivència i l'ordre** dins els establiments per fer possibles dues coses alhora: la **retenció i custòdia** de les persones internes i un **ambient adequat per al tractament** que les ha d'ajudar a reinserir-se. Com a futur professional dels serveis penitenciaris has de saber que **no totes les persones internes viuen igual**: segons el grau de classificació que tinguin, viuen en un de tres règims -**ordinari, obert o tancat**- amb nivells de control i de llibertat molt diferents.

Aquest tema també explica una idea jurídica de fons: la **relació jurídica penitenciària**, el vincle especial entre l'Administració i la persona interna, del qual neixen **drets i deures**. Les normes bàsiques que has de tenir al cap són la **Llei orgànica 1/1979, de 26 de setembre, general penitenciària (LOGP)** i el **Reglament penitenciar (RD 190/1996)**.

Aquesta guia està dividida en **seccions plegables**: obre la que vulguis estudiar i deixa tancades les altres. Al final tens un **glossari**, els **punts que cauen a l'examen**, un **resum exprés** i una **autoavaluació**.

1. Conceptes previs: graus, classificació i règims

Abans d'entrar en cada règim, tres idees senzilles que ho ordenen tot:

- **Classificació penitenciària**: és la decisió, per a cada penat, del **grau de tractament** que li correspon. La proposa la **Junta de Tractament** i la resol el **centre directiu** (a Catalunya, la direcció general competent).

- **Grau de tractament**: hi ha **tres graus**, i cadascun s'associa a un règim de vida:
- **Primer grau** -> **règim tancat** (màxima seguretat).
- **Segon grau** -> **règim ordinari** (el règim "normal" o comú).
- **Tercer grau** -> **règim obert** (semilibertat).
- **Règim de vida**: és la manera concreta de viure dins el centre (horaris, sortides, control, activitats) que deriva del grau.

A més dels penats, als centres hi ha **preventius** (persones en presó provisional, no condemnades): com que no tenen condemna ferma, **no estan classificats**, però viuen en **règim ordinari** llevat que la seva perillositat o inadaptació justifiqui el **règim tancat**.

Per fixar la idea. Recorda la parella número-règim al revés del que sembla intuïtiu: **1r grau = tancat, 2n grau = ordinari, 3r grau = obert**. Com més baix el número, **més seguretat i menys llibertat**.

2. El règim ordinari (segon grau)

El **règim ordinari** és el règim **comú o general**: és el que s'aplica per defecte i el de la majoria de la població reclusa.

A qui s'aplica

- Als **penats classificats en segon grau** de tractament.
- Als **penats sense classificar** (mentre no se'ls assigna grau).
- Als **detinguts i presos preventius** (els que no estan en règim tancat).

Característiques

- El **principi rector** és que el **treball i la formació** són elements fonamentals; les **activitats** (laborals, formatives, culturals, esportives, terapèutiques) estructuraven el dia.
- L'**horari** garanteix el temps per a les activitats, l'atenció de necessitats, el descans i l'oci, amb un mínim de **vuit hores diàries** de descans nocturn.
- La **convivència** és ordinària: es comparteixen espais comuns, es menja al menjador, es participa en les activitats programades i es compleixen les normes de règim interior.
- La seguretat és la **normal** de l'establiment, sense les restriccions reforçades del règim tancat ni les sortides pròpies del règim obert.

Compte amb el parany. El règim ordinari és el del **segon grau**, no del primer. L'examen sovint inverteix els números per fer-te caure.

3. El règim obert (tercer grau)

El **règim obert** és el de la **semillibertat**: la persona ja ha mostrat capacitat per viure amb un grau alt d'autonomia i confiança, i el règim s'orienta a **preparar la vida en llibertat**.

A qui s'aplica

- Als **penats classificats en tercer grau** de tractament.
- Hi poden accedir penats que mostren, segons la **Junta de Tractament**, **capacitat per viure en semillibertat**. Per a la **classificació inicial directa en tercer grau** (sense passar pels graus inferiors) cal una **ponderació de variables** que permeti deduir-ne aquesta capacitat, **motivada** per la Junta.

On es compleix

- Principalment en **centres d'inserció social (CIS)** i en **seccions obertes** dependents d'un centre.
- També hi ha **unitats dependents** (places en habitatges de la comunitat, gestionades amb entitats col·laboradores).

Característiques

- L'element clau són les **sortides**: la persona pot **sortir** del centre per treballar, formar-se o atendre obligacions, i **torna a pernoctar-hi**.
- Hi ha **modalitats** de més o menys flexibilitat. Una de molt rellevant és la de l'**article 86.4 del Reglament**: permet a l'intern **no pernoctar al centre** i fer una vida pràcticament normal a l'exterior, amb **mitjans de control telemàtic** (per exemple, polsera).
- Es basa en la **confiança**, l'**autoresponsabilitat** i la **normalització**: com menys control calgui, millor.

Important per a oposicions. Els establiments propis del règim obert es denominen **centres d'inserció social (CIS)** i **seccions obertes**. La modalitat de control telemàtic sense pernoctar és la de l'**art. 86.4 RP**.

4. El règim tancat (primer grau)

El **règim tancat** és el de **màxima seguretat** i el més restrictiu. És **excepcional**: s'aplica només quan altres règims no són suficients per garantir la seguretat i l'ordre.

A qui s'aplica

- Als **penats classificats en primer grau** per la seva **perillositat extrema** o **inadaptació manifesta i greu** als règims comuns.
- Als **preventius** en qui concorrin aquestes mateixes circumstàncies d'extrema perillositat o inadaptació.

Modalitats

El règim tancat s'aplica en **dues modalitats**, segons el grau de restricció:

- **Centres o mòduls de règim tancat**: per a interns amb **inadaptació** als règims comuns; vida restrictiva, però amb activitat programada en grup reduït.
- **Departaments especials**: per a interns que hagin protagonitzat o induït **alteracions molt greus** de l'ordre, amb violència o perill per a les persones; són el nivell **més restrictiu**.

Característiques

- **Limitacions reforçades** de seguretat: control intensiu, espais i activitats restringits, sortides al pati i activitats en **grups reduïts** i amb vigilància especial.
- És una situació **revisable**: la permanència en primer grau es revisa **periòdicament**; quan desapareix la causa que la va motivar, la persona passa a un règim menys restrictiu.
- Mai no pot suposar la pèrdua dels drets bàsics ni l'aïllament absolut: s'han de garantir un mínim d'hores al pati i d'activitats.

Truc de memòria. Pensa en una escala de seguretat: **departaments especials** (el més dur) -> **règim tancat ordinari** -> i, fora ja del primer grau, el **règim ordinari** i l'**obert**.

5. La relació jurídica penitenciària

Quan una persona ingressa en un establiment penitenciar, neix entre ella i l'Administració una **relació jurídica penitenciària**: un vincle del qual sorgeixen **obligacions i drets recíprocs**.

Una relació de subjecció especial

Els juristes la qualifiquen de **relació de subjecció especial**. Què vol dir?

- La persona interna queda **sotmesa de manera intensa** a l'organització del centre (horaris, normes, mesures de seguretat), molt més que un ciutadà qualsevol.
- Aquesta subjecció **no anul·la els seus drets**: conserva **tots els drets fonamentals, excepte els expressament limitats** pel contingut de la condemna, el sentit de la pena o la llei penitenciària.
- És una relació **bilateral**: l'Administració també assumeix **deures** (custodiar la persona, garantir-ne els drets, oferir-li tractament).

Principis que la regeixen

- **Legalitat**: tota l'activitat penitenciària s'exerceix **amb les garanties i dins els límits** de la llei i els reglaments.
- **Respecte a la personalitat**: es respecta la **personalitat humana** dels reclusos i els **drets i**

interessos jurídics no afectats per la condemna (art. 3 LOGP).

- **No discriminació:** ningú no pot ser discriminat per raó de raça, sexe, religió, opinió, nacionalitat o qualsevol altra circumstància.

- **Control jurisdiccional:** els actes de l'Administració penitenciària són controlats pel **jutge de vigilància penitenciària** (vetlla pels drets dels interns i el compliment de les penes) i, en última instància, per la **jurisdicció contenciosa administrativa**.

Per fixar la idea. "Subjecció especial" no vol dir "sense drets". Vol dir que la persona està **més sotmesa** a l'organització del centre, però **conserva tots els drets** que la condemna no li retiri expressament.

6. Els drets de les persones internes

La LOGP i el Reglament reconeixen un catàleg de **drets** a les persones internes. Els més rellevants:

- **Dret a la vida, la integritat i la salut:** l'Administració ha de **vetllar-hi**; la persona no pot ser sotmesa a tortures ni a tractes inhumans o degradants.

- **Dret a la dignitat i a la intimitat:** ha de ser tractada amb respecte a la seva **dignitat** i **intimitat**, sens perjudici de les mesures de seguretat legalment previstes.

- **Dret a no ser discriminada** per cap circumstància personal o social.

- **Dret a la llibertat ideològica i religiosa:** l'Administració **garanteix la llibertat religiosa** i **facilita els mitjans** per a la pràctica del culte.

- **Dret a relacionar-se amb l'exterior:** comunicacions i visites amb familiars, amics, advocat i representants, dins el règim establert, i a rebre informació.

- **Drets civils, polítics, socials, econòmics i culturals** no afectats pel contingut de la condemna.

- **Dret al treball remunerat** i als beneficis de la Seguretat Social, així com a participar en les activitats del centre.

- **Dret a un tractament penitenciari** orientat a la reeducació i la reinserció, i a participar en la planificació del seu programa.

- **Dret a la informació:** a conèixer la seva situació processal i penitenciària, i a formular **peticions, queixes i recursos** davant les autoritats (direcció del centre, administració, jutge de vigilància, síndic/defensor del poble).

- **Dret a una assistència** sanitària, jurídica i social adequada, i a les **prestacions públiques** que els corresponguin.

Important per a oposicions. La **llibertat religiosa** dels interns implica que l'Administració **garanteix el dret i facilita els mitjans** per a la pràctica del culte. I recorda l'art. 3 LOGP: es respecta la **personalitat humana** i els **drets i interessos jurídics no afectats per la condemna**.

7. Els deures de les persones internes

A la cara dels drets hi ha la dels **deures**. La persona interna està obligada a:

- **Acatar les normes de règim interior** i complir les **ordres** que rebi del personal en l'exercici legítim de les seves funcions.

- **Romandre a l'establiment** fins a l'alliberament, **a disposició** de l'autoritat judicial o complint la condemna.

- **Observar una conducta correcta** amb la resta de persones internes i amb els treballadors del centre,

respectant-ne la dignitat.

- **Mantenir la higiene personal** i col·laborar en la **neteja** de les dependències i en l'**ordre** de l'establiment.

- **Fer un ús adequat** de les instal·lacions i dels mitjans materials, evitant-ne el deteriorament.

- **Participar** en les activitats que es prevegin (sobretot les de convivència i formació) i col·laborar en una **convivència ordenada**.

El compliment d'aquests deures es relaciona amb el **règim disciplinari**: les infraccions poden donar lloc a sancions, sempre amb **garanties** (procediment, dret a la defensa, control del jutge de vigilància).

Per fixar la idea. Els deures es resumeixen en tres blocs: **estar-se al centre, respectar les persones i les normes i cuidar els espais i col·laborar**.

Glossari de termes clau

- **Règim penitenciar**: conjunt de normes que regulen la convivència i l'ordre als establiments per fer possibles la custòdia i el tractament.

- **Classificació**: assignació a cada penat del grau de tractament que li correspon.

- **Grau de tractament**: nivell (primer, segon o tercer) que determina el règim de vida.

- **Règim ordinari**: el comú; correspon al **segon grau** i als preventius.

- **Règim obert**: de semilibertat; correspon al **tercer grau**; es compleix en CIS i seccions obertes.

- **Règim tancat**: de màxima seguretat; correspon al **primer grau**; té dues modalitats (règim tancat i departaments especials).

- **CIS**: centre d'inserció social, establiment propi del règim obert.

- **Article 86.4 RP**: modalitat de tercer grau amb control telemàtic, sense pernoctar al centre.

- **Relació jurídica penitenciària**: vincle entre l'Administració i la persona interna, font de drets i deures.

- **Relació de subjecció especial**: sotmetiment intens a l'organització del centre, que no anul·la els drets fonamentals.

- **Jutge de vigilància penitenciària**: òrgan judicial que controla l'execució de les penes i protegeix els drets dels interns.

A l'examen (els punts que més cauen)

- **1r grau = règim tancat; 2n grau = règim ordinari; 3r grau = règim obert.**

- El **règim ordinari** s'aplica als penats de **segon grau** (art. 74 RP) i als preventius.

- El **règim obert** es compleix en **centres d'inserció social (CIS) i seccions obertes**.

- La modalitat de tercer grau **sense pernoctar** amb control telemàtic és l'**art. 86.4 RP**.

- La classificació **directa en tercer grau** exigeix una **ponderació de variables motivada per la Junta de Tractament**.

- El **règim tancat** té dues modalitats: **centres/mòduls de règim tancat i departaments especials**.

- **Art. 3 LOGP**: es respecta la **personalitat humana** i els **drets i interessos jurídics no afectats per la condemna**.

- La **llibertat religiosa**: l'Administració **garanteix el dret i facilita els mitjans** per al culte.

- Els actes de l'Administració penitenciària es controlen pel **jutge de vigilància penitenciària** i la **jurisdicció contenciosa administrativa**.

Resum exprés (per repassar en un minut)

- Tres règims lligats als graus: **ordinari (2n), obert (3r), tancat (1r)**.

- **Ordinari:** el comú; segon grau i preventius; activitats i convivència normals.
- **Obert:** semillibertat; tercer grau; CIS i seccions obertes; sortides; art. 86.4 (control telemàtic).
- **Tancat:** màxima seguretat; primer grau; modalitats de règim tancat i departaments especials; revisable.
- **Relació jurídica penitenciària:** subjecció especial; conserva tots els drets llevat dels limitats per la condemna (art. 3 LOGP).
- **Drets:** vida, integritat i salut, dignitat, intimitat, no discriminació, llibertat religiosa, comunicacions, treball, tractament, peticions i queixes.
- **Deures:** romandre al centre, acatar les normes, conducta correcta, higiene i neteja, ús adequat dels mitjans, col·laborar en la convivència.

Posa't a prova

Abans de fer el test, intenta respondre mentalment:

- Quin grau de tractament correspon a cada règim: ordinari, obert i tancat?
- A qui s'aplica el règim ordinari, a part dels penats de segon grau?
- Com es denominen els establiments on es compleix principalment el règim obert?
- Què permet la modalitat de l'article 86.4 del Reglament penitenciarí?
- Quines dues modalitats té el règim tancat?
- Què vol dir que la relació penitenciària és de "subjecció especial"?
- Quins òrgans controlen els actes de l'Administració penitenciària?
- Digueu tres drets i tres deures de les persones internes.

Si pots respondre-les sense mirar, domines el tema. A sota tens les **normes oficials completes** (LOGP i Reglament penitenciarí) per consultar-les quan vulguis aprofundir.

13

TEMA

El sistema d'individualització científica. La classificació interior. Els graus de tractament i la progressió i regressió de grau.

Introducció: per què aquest tema és clau

Quan una persona ingressa a la presó complint una pena de presó, no se la deixa simplement tancada fins que acabi la condemna. El sistema penitenciari espanyol parteix d'una idea bàsica: **l'objectiu de la pena és la reeducació i la reinserció social** (art. 25.2 de la Constitució). Per aconseguir-ho, cal **estudiar cada intern, conèixer-lo i ubicar-lo en el règim de vida més adequat** a les seves circumstàncies. Aquesta és l'essència del **sistema d'individualització científica** que regula l'**article 72 de la Llei orgànica general penitenciària (LOGP 1/1979)**.

En aquest tema veuràs **com es classifica un penat** (en quin dels tres graus de tractament l'ubiquen), **com es decideix on viu dins la presó** (la classificació interior), i **com pot pujar o baixar de grau** segons evolucioni (la progressió i la regressió). És un dels temes que **més cau a l'examen** del cos de serveis penitenciaris, perquè és el cor del tractament penitenciari.

Aquesta guia està dividida en **seccions plegables**: obre la que vulguis estudiar i deixa tancades les altres. Al final tens un **glossari**, els **punts que cauen a l'examen**, un **resum exprés** i una **autoavaluació**.

1. Conceptes previs: penat, classificació i tractament

Tres idees senzilles per entendre tota la resta:

- **Penat**: persona condemnada per sentència ferma a una pena privativa de llibertat. Només els penats es classifiquen; els **preventius** (encara sense condemna ferma) no es classifiquen en graus.
- **Classificació penitenciària**: l'acte pel qual s'assigna a cada penat un **grau de tractament** i un **establiment o modalitat de vida**. És la "porta d'entrada" al tractament.
- **Tractament penitenciari**: el conjunt d'activitats orientades a la reeducació i reinserció. La classificació és la primera peça del tractament: no es pot tractar bé qui no s'ha estudiat abans.

Per fixar la idea. Classificar no és castigar ni premiar: és **diagnosticar** quina és la situació de cada intern per oferir-li el règim i el programa que més l'ajudin a reinserir-se.

2. El sistema d'individualització científica (art. 72 LOGP)

L'**article 72.1 de la LOGP** diu que les penes privatives de llibertat s'executen segons el **sistema d'individualització científica, separat en graus**. Aquesta frase conté dues claus que cal entendre bé.

Què vol dir "individualització científica"

- **Individualització**: el tractament s'adapta a **cada persona**, no s'aplica un motlle igual per a tothom. Es té en compte la seva personalitat, la seva història, el delicte, les seves circumstàncies i la seva evolució.
- **Científica**: la decisió no és arbitrària ni intuïtiva, sinó **fonamentada en l'estudi** que fan els

professionals (psicòlegs, juristes, educadors, treballadors socials...) mitjançant entrevistes, proves i observació.

Què vol dir "separat en graus, sense ordre seqüencial"

Aquí hi ha la gran diferència amb els models antics. El **sistema progressiu clàssic** obligava l'intern a passar **obligatòriament** per totes les fases, de la més dura a la més oberta, de manera successiva i mecànica. En canvi, el sistema d'individualització científica permet **ubicar directament el penat en el grau que li correspongui**, sense haver de passar necessàriament per tots els graus successius.

- Un intern pot ser classificat **directament en segon grau** sense passar pel primer.
- Fins i tot pot accedir **directament al tercer grau** des de l'ingrés si les seves circumstàncies ho aconsellen (clàssicament, llevat dels casos que exigeixen complir part de la condemna abans).
- I, si evoluciona malament, pot **baixar de grau** (regressió).

La idea que més cau. El sistema espanyol **no és un sistema progressiu pur**: és d'**individualització científica** (art. 72 LOGP), que permet col·locar cada penat en el grau adequat **sense seguir un ordre rígid**.

3. La classificació penitenciària: inicial i interior

Quan parlem de "classificar" un intern, hi ha dues operacions diferents que sovint es confonen a l'examen.

La classificació inicial (en grau)

És la decisió de **quin grau de tractament** s'assigna al penat: primer, segon o tercer. Es fa **a l'inici del compliment** de la condemna, després de l'estudi de l'intern. D'aquesta classificació en deriva el **règim de vida** i el **tipus d'establiment** on serà destinat.

- Si **no concorren** els elements necessaris per fer una classificació adequada, l'intern pot **romandre sense classificar** i, mentre, se li aplica el règim que correspon als interns no classificats (art. 103.7 del Reglament penitenciari).

La classificació interior

És una cosa diferent: un cop l'intern està en un establiment, la classificació interior fa referència a la **separació i distribució dels interns en mòduls, departaments o seccions** dins del mateix centre. No parla del grau, sinó d'**on viu físicament** dins la presó i amb qui.

L'**article 16 de la LOGP** fixa criteris de **separació** per a aquesta distribució interior. Els principals:

- **Sexe**: homes i dones separats, llevat dels supòsits excepcionals d'establiments o departaments mixtos.
- **Edat**: els **joves** separats dels adults.
- **Antecedents**: els **primaris** (sense antecedents) separats dels reincidents.
- **Situació processal**: els **preventius** separats dels penats.
- **Estat físic i mental**: els que requereixen un tractament específic, en departaments adequats.

No ho confonguis. **Classificació inicial = grau** (primer/segon/tercer). **Classificació interior = on i amb qui viu** dins l'establiment (mòduls, separació per sexe, edat...).

4. Els graus de tractament

El sistema es divideix en **tres graus**, cadascun amb un règim de vida i un tipus d'establiment associats. Recorda que **no cal passar-hi en ordre**.

Primer grau (règim tancat)

- És el **més restrictiu**. S'aplica als interns qualificats de **perillositat extrema** o de **inadaptació manifesta i greu** a les normes de convivència.
- Es compleix en **establiments de règim tancat** o en **departaments especials**.
- Hi ha **més control i seguretat** i les activitats en comú estan **limitades**.
- És **excepcional** i s'ha de **revisar periòdicament** per comprovar si encara cal mantenir-lo.

Segon grau (règim ordinari)

- És el **règim general** i el més habitual. S'aplica als interns en **circumstàncies normals** per a una convivència ordenada, però que **no reuneixen encara** les condicions per a la semillibertat.
- Es compleix en **establiments de règim ordinari**.
- L'intern participa en el **programa de tractament**, treballa, estudia i fa activitats, amb un règim de vida ordenat però sense sortir a l'exterior amb caràcter general.

Tercer grau (règim obert)

- És el **menys restrictiu** i suposa un règim de **semillibertat**. S'aplica als interns que, per les seves circumstàncies, poden continuar el tractament en **règim de confiança**.
- Es compleix en **establiments de règim obert** (centres oberts, seccions obertes...).
- Permet **sortir per treballar o fer activitats** a l'exterior i tornar al centre, amb diferents **modalitats de vida**.
- Per accedir-hi, amb caràcter general, s'exigeix haver **satisfet la responsabilitat civil** derivada del delictes, valorant la conducta i les possibilitats efectives de l'intern.

Truc de memòria. 1r = tancat (els més conflictius), 2n = ordinari (la majoria), 3r = obert (semillibertat). De més tancat a més obert: 1 -> 2 -> 3.

5. La progressió i la regressió de grau

La classificació **no és per a sempre**: es **revisa** periòdicament i pot canviar segons l'evolució de l'intern. Aquest moviment entre graus és el que dona **flexibilitat** al sistema.

Progressió de grau

- És **pujar** a un grau menys restrictiu (de 1r a 2n, de 2n a 3r, o fins i tot de 1r a 3r).
- Depèn de l'**evolució favorable** en el tractament: la **modificació positiva** dels factors directament relacionats amb l'activitat delictiva, una **major confiança** i l'assumpció de responsabilitats.
- En definitiva, premia que l'intern **avanci** cap a la reinserció.

Regressió de grau

- És **baixar** a un grau més restrictiu (de 3r a 2n, de 2n a 1r).
- Es produeix quan s'aprecia una **evolució desfavorable** de la personalitat, una **conducta regressiva** o el **fracàs** de la confiança dipositada (per exemple, no tornar d'un permís, cometre infraccions greus...).

Criteris i procediment

- La **proposta** de classificació, progressió o regressió la formula la **Junta de Tractament**, amb l'**estudi previ de l'equip tècnic** (el personal especialitzat que avalua l'intern).
- La **resol el centre directiu** (a Catalunya, la **Direcció General competent en matèria d'execució penal**).
- La decisió es **notifica a l'intern**, i se l'informa que pot interposar **recurs davant el jutge de vigilància penitenciària**, que és qui controla judicialment l'execució de la pena i en garanteix els drets.

La revisió de la classificació

- La classificació **s'ha de revisar** periòdicament (com a màxim cada cert temps fixat reglamentàriament) per comprovar si el grau continua sent l'adequat o cal modificar-lo.
- La revisió pot acabar en **progressió, regressió o manteniment** del mateix grau.

Punt clau de procediment. Proposa la Junta de Tractament -> resol el centre directiu -> recurs davant el jutge de vigilància. Memoritza aquesta cadena: cau molt.

6. El principi de flexibilitat (art. 100.2 RP)

El Reglament penitenciarí afegeix una eina molt potent que reforça la individualització: el **principi de flexibilitat** de l'article 100.2.

- Permet, **de manera excepcional i motivada**, dissenyar per a un intern un **model d'execució que combini aspectes característics de diferents graus** (per exemple, elements del segon i del tercer grau alhora).
- L'objectiu és **ajustar el tractament a les necessitats concretes** de l'intern quan el règim d'un sol grau no s'hi adapta prou bé.
- Aquesta combinació requereix la **proposta de la Junta de Tractament** i l'**aprovació del jutge de vigilància penitenciària**.

Per què importa. L'article 100.2 RP és la màxima expressió de la individualització científica: si cap grau "encaixa" del tot, es pot fer un **traje a mida** combinant-ne diversos. Recorda que aquí intervé i aprova el **jutge de vigilància**.

Glossari de termes clau

- **Sistema d'individualització científica:** model d'execució de l'art. 72 LOGP que ubica cada penat en el grau adequat sense seguir un ordre seqüencial rígid.
- **Penat:** condemnat per sentència ferma; és l'únic que es classifica en graus.
- **Classificació inicial:** assignació del grau de tractament (primer, segon o tercer) a l'inici del compliment.
- **Classificació interior:** distribució i separació dels interns en mòduls i departaments dins de l'establiment (art. 16 LOGP).
- **Grau de tractament:** nivell de règim assignat al penat (1r tancat, 2n ordinari, 3r obert).
- **Progressió:** pas a un grau menys restrictiu per evolució favorable.
- **Regressió:** pas a un grau més restrictiu per evolució desfavorable.
- **Junta de Tractament:** òrgan col·legiat que **proposa** la classificació i les seves revisions.
- **Equip tècnic:** professionals que fan l'**estudi previ** de l'intern.
- **Centre directiu:** òrgan que **resol** la classificació (a Catalunya, la Direcció General competent).

- **Jutge de vigilància penitenciària:** jutge que controla l'execució, resol recursos i aprova els models de flexibilitat (art. 100.2 RP).
- **Principi de flexibilitat (art. 100.2 RP):** possibilitat excepcional de combinar aspectes de diferents graus en un model d'execució a mida.

A l'examen (els punts que més cauen)

- El sistema d'execució espanyol és el d'**individualització científica**, recollit a l'**art. 72 de la LOGP 1/1979** (no és un sistema progressiu pur).
- Permet ubicar el penat en el grau adequat **sense passar per tots els graus** en ordre.
- Graus: **1r = règim tancat**, **2n = règim ordinari**, **3r = règim obert (semilibertat)**.
- Per al **tercer grau** s'exigeix, amb caràcter general, haver **satisfet la responsabilitat civil**.
- La **classificació interior** = separació en mòduls/departaments (sexe, edat, primaris/reincidentes, preventius/penats) segons l'**art. 16 LOGP**.
- Si no hi ha elements per classificar, l'intern roman **sense classificar** (art. 103.7 RP).
- Procediment: **proposa la Junta de Tractament** (amb estudi de l'equip tècnic) -> **resol el centre directiu -> recurs davant el jutge de vigilància**.
- La classificació es **notifica** a l'intern amb indicació dels recursos.
- **Principi de flexibilitat: art. 100.2 RP**, combina aspectes de diferents graus, **aprobat pel jutge de vigilància**.

Resum exprés (per repassar en un minut)

- Base legal: **art. 72 LOGP** = individualització científica, separada en graus, **sense ordre seqüencial obligatori**.
- Objectiu de la pena: **reeduació i reinserció** (art. 25.2 CE).
- Dues classificacions: **inicial** (grau) i **interior** (mòduls/separació, art. 16 LOGP).
- Tres graus: **1r tancat** (perillositat/inadaptació), **2n ordinari** (la majoria), **3r obert** (semilibertat; cal RC satisfeta).
- **Progressió** = pujar per evolució favorable; **regressió** = baixar per evolució desfavorable.
- Cadena: **Junta de Tractament proposa -> centre directiu resol -> jutge de vigilància (recurs)**.
- Revisió periòdica de la classificació; pot mantenir, progressar o regressar.
- **Flexibilitat (art. 100.2 RP):** model a mida combinant graus, aprovat pel jutge de vigilància.

Posa't a prova

Abans de fer el test, intenta respondre mentalment:

- A quin article de la LOGP es consagra el sistema d'individualització científica i què significa "separat en graus, sense ordre seqüencial"?
- Quina diferència hi ha entre la **classificació inicial** i la **classificació interior**?
- Anomena els tres graus de tractament i el règim de vida de cadascun.
- Què s'exigeix, amb caràcter general, per accedir al **tercer grau**?
- Qui **proposa** la classificació, qui la **resol** i davant de qui es pot **recórrer**?
- Què és la **progressió** i què és la **regressió** de grau, i de què depenen?
- Què permet el **principi de flexibilitat** de l'article 100.2 del Reglament penitenciar, i qui l'aprova?

Si pots respondre-les sense mirar, domines el tema. A sota tens les **normes oficials completes** (LOGP i Reglament penitenciar) per consultar-les quan vulguis aprofundir.

14

TEMA

El tractament penitenciar: concepte, finalitat, principis i programes. Els equips tècnics i la Junta de Tractament.

Introducció: per què aquest tema és clau

Quan una persona ingressa en un centre penitenciar, la pena privativa de llibertat no és només **càstig**: la Constitució (art. 25.2) i la llei orienten l'execució de la pena cap a la **reeduació i la reinserció social**. L'instrument tècnic que fa possible aquest mandat és el **tractament penitenciar**. Aquest tema t'explica què és el tractament, quina finalitat persegueix, en quins principis es basa, com s'organitza en programes i quins **òrgans tècnics** -els equips tècnics i la Junta de Tractament- l'observen, el dissenyen i l'executen.

És un tema molt rendible a l'examen: cau sovint perquè barreja **conceptes legals concrets** (articles de la LOGP) amb el **funcionament real** dels equips professionals. Et convé dominar els números d'article i, alhora, entendre la lògica del procés.

Aquesta guia està dividida en **seccions plegables**: obre la que vulguis estudiar i deixa tancades les altres. Al final tens un **glossari**, els **punts que cauen a l'examen**, un **resum exprés** i una **autoavaluació**.

1. Conceptes previs: marc normatiu

Abans d'entrar en matèria, situa les normes que regulen el tractament:

- **Constitució espanyola (art. 25.2)**: les penes privatives de llibertat estaran **orientades a la reeduació i reinserció social**. És el fonament constitucional de tot.
- **Llei orgànica general penitenciària (LOGP), LO 1/1979**: el tractament es regula als **articles 59 a 72** (Títol III). És la norma bàsica.
- **Reglament penitenciar (RP), RD 190/1996**: desenvolupa la LOGP i regula amb detall l'observació, la classificació, els programes i els òrgans col·legiats.

Per fixar la idea. Constitució -> marca la **finalitat** (reeduació i reinserció). LOGP -> defineix **què és** el tractament i els seus principis. Reglament -> explica **com es fa** a la pràctica.

2. El tractament penitenciar: concepte

L'**article 59.1 de la LOGP** dóna la definició oficial, que t'has d'aprendre gairebé de memòria:

El tractament penitenciar consisteix en **el conjunt d'activitats directament dirigides a la consecució de la reeduació i reinserció social dels penats**.

Tres idees importants d'aquesta definició:

- És un **conjunt d'activitats**, no una sola acció: programes, intervencions, formació, treball, activitats terapèutiques...
- Va **directament dirigit** a un objectiu: la reeduació i la reinserció. No és qualsevol activitat, sinó la que

té aquesta intenció.

- S'adreça als **penats** (persones condemnades amb sentència ferma). Els **preventius** -encara no condemnats- poden sol·licitar voluntàriament participar en activitats, però no estan sotmesos a tractament obligatori, perquè regeix la **presumpció d'innocència**.

3. La finalitat del tractament

L'article 59.2 de la LOGP concreta cap a on apunta tot l'esforç:

El tractament pretén **fer del penat una persona amb la intenció i la capacitat de viure respectant la llei penal**, així com de **subvenir a les seves necessitats**.

Fixa-t'hi: parla de **dues capacitats** que es volen desenvolupar en la persona interna:

- La **intenció i la capacitat de viure respectant la llei penal** (component de no reincidència).
- La capacitat de **subvenir a les pròpies necessitats** (autonomia personal, social i laboral).

A més, el tractament procurarà **desenvolupar en els interns una actitud de respecte cap a si mateixos i de responsabilitat individual i social** respecte a la família, el proïsme i la societat en general.

Compte amb el parany. La finalitat **no és curar** la persona com si fos un malalt: és **donar-li eines** perquè, en sortir, pugui viure sense delinquir i de manera autònoma. I la participació és voluntària: ningú no pot ser obligat a "ser tractat".

4. Els principis del tractament (art. 62 LOGP)

L'article 62 de la LOGP és un dels més preguntats. Estableix que el tractament s'inspira en els principis següents:

a) Estudi científic (caràcter científic)

El tractament estarà **basat en l'estudi científic de la constitució, el temperament, el caràcter, les aptituds i les actituds del subjecte a tractar**, així com del seu sistema dinàmic-motivacional i de l'aspecte evolutiu de la seva personalitat (art. 62.a). Aquest estudi condueix a un **enjudiciament global** de la persona.

b) Individualització

El tractament ha de ser **individualitzat**: consisteix en la variada utilització de mètodes mèdic-biològics, psiquiàtrics, psicològics, pedagògics i socials, **en relació amb la personalitat de l'intern** (art. 62.b). No hi ha un tractament igual per a tothom; s'adapta a cada persona.

c) Complexitat

En general serà **complex**, ja que exigeix la **integració de mètodes i tècniques molt diverses** en funció de les múltiples facetes de la personalitat de l'intern (art. 62.c).

d) Programació

El tractament serà **programat**: s'hi fixarà el pla general que s'haurà de seguir, la intensitat més o menys gran de l'aplicació de cada mètode i la distribució dels quefers concrets entre els diversos especialistes (art. 62.d).

e) Continuïtat i dinamisme

Serà, en general, **continu i dinàmic**, depenent de les incidències en l'evolució de la personalitat de l'intern durant el compliment de la condemna (art. 62.e). És a dir, **s'ajusta i es revisa** segons com avança la persona.

A aquests cal afegir-hi dos principis transversals fonamentals:

- **Voluntarietat**: l'intern pot rebutjar lliurement o no col·laborar en la realització de qualsevol tècnica d'estudi de la seva personalitat, **sense que això tingui conseqüències disciplinàries**. La participació és un dret, no una obligació.
- **Coordinació amb la societat**: el tractament busca afavorir el contacte amb l'exterior i evitar l'efecte desocialitzador de la presó.

Truc de memòria. Recorda l'article 62 amb la frase: tractament **CI-CO-PRO-CO** -> Científic, Individualitzat, COmplex, PROgramat, COntinu i dinàmic.

5. L'observació i la classificació (art. 63 i 64 LOGP)

El tractament no comença del no-res: abans cal **conèixer** la persona. Aquest és el paper de l'**observació**.

- **Article 64 LOGP - observació**: per a la individualització del tractament, després del **deguda observació** de cada penat, s'ha de fer un estudi científic de la seva personalitat (estudi de dades ambientals i de la documentació). En els centres de règim tancat o ordinari, l'observació es completa amb un diagnòstic de personalitat i un judici de pronòstic inicial.
- **Article 63 LOGP - classificació**: a partir de l'observació, es classifica el penat en el **grau** corresponent (primer, segon o tercer) i se li destina a l'establiment adequat. La classificació té en compte la personalitat, l'historial, la durada de la pena, el medi al qual tornarà i les facilitats per a l'èxit del tractament.

El **Reglament** (arts. 20 i 64 RP, entre altres) desenvolupa aquest procés. Recorda l'enllaç: **observació (art. 64) -> classificació (art. 63) -> tractament individualitzat (art. 62)**.

6. Els programes de tractament i el model d'intervenció

El tractament es materialitza en **programes**: conjunts estructurats d'activitats amb objectius definits.

Tipus de programes

- **Programes específics de tractament**: per a problemàtiques concretes (control de l'agressivitat, agressió sexual, violència de gènere, deshabituació a drogues, etc.).
- **Programes de formació i ocupacionals**: educació reglada, formació professional i treball productiu, que afavoreixen la futura inserció laboral.
- **Programes d'atenció a col·lectius específics**: dones, joves, persones grans, malalts mentals, estrangers...

El model d'intervenció

L'execució penitenciària a Catalunya s'orienta amb un **model d'intervenció** basat en:

- La **individualització** de l'atenció (cada persona, el seu pla).
- La **participació activa** de l'intern (corresponsabilitat).

- L'**avaluació contínua** dels resultats i la revisió periòdica.
- La **coordinació** entre els diferents professionals i amb els recursos comunitaris.

Per fixar la idea. Un programa no és una activitat solta: té **objectius, metodologia, professionals responsables i avaluació**. Tot s'integra en el pla de cada persona (el PIT, que veurem a la secció 9).

7. Els equips tècnics

L'**equip tècnic** és l'òrgan que fa el treball "de camp" amb les persones internes: les observa, les estudia i executa els programes. Depèn de la Junta de Tractament i n'és el seu braç operatiu.

Composició

L'equip tècnic és **multidisciplinari**. Segons les necessitats, s'hi integren professionals com:

- **Juristes** (criminòlegs).
- **Psicòlegs/psicòlogues**.
- **Pedagogs/pedagogues i mestres**.
- **Treballadors/ores socials**.
- **Sanitaris** (metges, infermers, psiquiatres) quan calgui.
- **Educadors/ores socials i monitors/ores** ocupacionals o esportius.
- **Caps de servei** o personal de vigilància, segons l'assumpte.

Funcions principals

- **Executar els programes** de tractament o els models individualitzats que aprovi la Junta.
- **Conèixer directament** els problemes i les demandes que manifesten els interns.
- **Proposar a la Junta** les mesures necessàries per superar les mancances dels interns.
- **Atendre les peticions i queixes** sobre la classificació, el tractament o el programa.
- **Avaluar els objectius** assolits en cada fase i informar-ne la Junta.

Compte amb el parany. L'equip tècnic **no decideix** la classificació ni aprova permisos: **estudia, executa i proposa**. Qui decideix (en l'àmbit del centre) és la **Junta de Tractament**.

8. La Junta de Tractament

La **Junta de Tractament** és l'**òrgan col·legiat** del centre penitenciar encarregat de programar, planificar i decidir sobre el tractament de cada intern. És la peça central d'aquest tema.

Composició

Presideix la Junta el **director o directora** del centre. En formen part, entre altres:

- El **director/a** (president/a).
- El **subdirector/a de tractament**.
- El **subdirector/a mèdic** o cap dels serveis mèdics.
- Els **tècnics de tractament** (juristes, psicòlegs, pedagogs) que hagin intervingut.
- Un **treballador/a social**.
- Un **educador/a** que hagi intervingut.
- Un **cap de servei** (segons els assumptes).

Actua com a **secretariària** un funcionari del centre, amb veu però sense vot.

Funcions principals

- **Establir els programes de tractament** o els models individualitzats d'execució respecte de cada intern.
- **Acordar la classificació inicial** dels penats i les seves **revisions** de grau.
- **Adoptar els acords** sobre les peticions i queixes dels interns relatives a la classificació, el tractament i el programa.
- **Programar les activitats** formatives, laborals, socioculturals i esportives, i fer-ne el seguiment.
- **Concedir o proposar els permisos de sortida** (ordinaris i extraordinaris), donant-ne compte al jutge de vigilància.
- **Proposar la concessió de la llibertat condicional** als penats que en compleixin els requisits.
- **Organitzar el treball** dels equips tècnics.

Truc de memòria. Pensa-ho així: l'**equip tècnic** és el qui **observa i executa** (el motor); la **Junta de Tractament** és el qui **decideix i programa** (la direcció). I per sobre, el **jutge de vigilància penitenciària** controla la legalitat i resol recursos.

9. El Programa Individualitzat de Tractament (PIT)

El **PIT** (Programa Individualitzat de Tractament) és el **pla a mida** que concreta tot el tractament per a una persona concreta. És el document que materialitza els principis d'individualització i programació.

Què conté

- El **diagnòstic** de la situació personal, social i penitenciària de l'intern.
- Els **objectius** que es volen assolir.
- Les **activitats i programes** que ha de seguir (formatius, laborals, terapèutics, etc.).
- Els **professionals** responsables i els **terminis** previstos.

Característiques

- És **dinàmic**: es revisa periòdicament i s'ajusta segons l'evolució de la persona.
- És **consensuat**: es procura la **implicació voluntària** de l'intern, que pot acceptar-lo o rebutjar-lo. La seva participació és un acte de corresponsabilitat.
- L'**aprova la Junta de Tractament** i l'**executa l'equip tècnic**, que en fa el seguiment.

Per fixar la idea. El PIT és la "fulla de ruta" personal de cada intern: connecta el que diu la llei (finalitat i principis) amb el que es fa cada dia al centre (activitats i programes concrets).

Glossari de termes clau

- **Tractament penitenciari**: conjunt d'activitats dirigides a la reeducació i reinserció social dels penats (art. 59.1 LOGP).
- **Reeducació**: procés que dóna a la persona valors i pautes per viure respectant la llei.
- **Reinserció social**: tornada de la persona a la vida en societat de manera autònoma i sense delinquir.
- **Observació**: estudi científic de la personalitat de l'intern, previ a la classificació (art. 64 LOGP).
- **Classificació**: assignació de grau de tractament (primer, segon o tercer) i destinació a l'establiment

adequat (art. 63 LOGP).

- **Individualització**: adaptació del tractament a la personalitat i les necessitats de cada intern.
- **Voluntarietat**: dret de l'intern a no col·laborar en el tractament sense conseqüències disciplinàries.
- **Equip tècnic**: òrgan multidisciplinari que observa, executa programes i proposa mesures.
- **Junta de Tractament**: òrgan col·legiat del centre que programa, classifica i decideix sobre el tractament.
- **PIT**: Programa Individualitzat de Tractament; pla a mida de cada intern.
- **Jutge de vigilància penitenciària**: òrgan judicial que controla l'execució de la pena i resol recursos.

A l'examen (els punts que més cauen)

- Concepte (art. **59.1** LOGP): conjunt d'activitats dirigides a la **reeduació i reinserció social** dels penats.
- Finalitat (art. **59.2**): fer del penat una persona amb **intenció i capacitat de viure respectant la llei penal** i de **subvenir a les seves necessitats**.
- Principis (art. **62**): científic, individualitzat, complex, programat, continu i dinàmic.
- El tractament ha de basar-se en mètodes **mèdic-biològics, psiquiàtrics, psicològics, pedagògics i socials** (art. 62).
- **Observació**: art. **64** LOGP (i arts. 20 i 64 RP). **Classificació**: art. **63** LOGP.
- El tractament s'adreça als **penats**; els preventius hi participen **voluntàriament** (presumpció d'innocència).
- L'**equip tècnic** observa, executa i proposa; la **Junta de Tractament** programa, classifica i decideix.
- Presideix la Junta de Tractament el **director/a** del centre.
- El **PIT** l'aprova la Junta i l'executa l'equip tècnic.

Resum exprés (per repassar en un minut)

- Fonament constitucional: **art. 25.2 CE** (penes orientades a reeducació i reinserció).
- Norma bàsica: **LOGP, arts. 59-72**; desenvolupament: **Reglament penitenciari (RD 190/1996)**.
- Concepte (59.1) i finalitat (59.2): reeducació, reinserció i autonomia del penat.
- Principis (62): **C**ientífic, **I**ndividualitzat, **C**omplex, **P**rogramat, **C**ontinu i dinàmic + **voluntarietat**.
- Procés: **observació (64) -> classificació (63) -> tractament individualitzat (62) -> PIT**.
- Òrgans: **equip tècnic** (executa i proposa) i **Junta de Tractament** (programa i decideix, presidida pel director/a).
- Programes: específics, formatius/ocupacionals i d'atenció a col·lectius.

Posa't a prova

Abans de fer el test, intenta respondre mentalment:

- Quina és la definició de tractament penitenciari segons l'article 59.1 de la LOGP?
- Quina finalitat persegueix el tractament segons l'article 59.2?
- Enumera els cinc principis de l'article 62 de la LOGP.
- En quins mètodes ha d'estar basat el tractament pel seu caràcter científic?
- A quin article es regula l'observació de la personalitat de l'intern? I la classificació?
- Quina diferència hi ha entre l'equip tècnic i la Junta de Tractament?
- Qui presideix la Junta de Tractament?
- Què és el PIT i qui l'aprova i l'executa?
- Per què el tractament és voluntari i quines conseqüències té rebutjar-lo?

Si pots respondre-les sense mirar, domines el tema. A sota tens les **normes oficials completes** (LOGP i

Reglament penitenciar) per consultar-les quan vulguis aprofundir.

15**TEMA**

Els permisos de sortida: ordinaris i extraordinaris. Requisits, tramitació i revocació. Les sortides programades.

Introducció: per què aquest tema és clau

Els **permisos de sortida** són una de les eines més importants del **tractament penitenciar**. Permeten que una persona presa surti temporalment del centre per **mantenir els vincles familiars i socials**, per **preparar-se per a la vida en llibertat** o per atendre una **situació greu i urgent**. No són un premi arbitrari ni un dret automàtic: són un instrument tècnic, amb requisits, tramitació i controls, que pot **revocar-se** si l'intern no en fa un bon ús.

Per a un funcionari de serveis penitenciaris, entendre bé aquest tema és essencial: en la feina diària veuràs sol·licituds de permís, informes d'equip, sortides i reincorporacions, i hauràs de saber quan un permís és ordinari o extraordinari, qui l'aprova i què passa si l'intern no torna. El marc normatiu bàsic és la **Llei orgànica 1/1979, general penitenciària (LOGP)** -articles 47 i 48- i el **Reglament penitenciar (RD 190/1996)** -articles 154 i següents.

Aquesta guia està dividida en **seccions plegables**: obre la que vulguis estudiar i deixa tancades les altres. Al final tens un **glossari**, els **punts que cauen a l'examen**, un **resum exprés** i una **autoavaluació**.

1. Conceptes previs: tractament, classificació i graus

Abans d'entrar als permisos, recorda tres idees que ho fan tot més fàcil:

- **Tractament penitenciar**: conjunt d'activitats orientades a la **reeduació i reinserció social** de la persona presa (art. 25.2 de la Constitució). Els permisos en formen part.
- **Classificació**: a cada penat se l'assigna un **grau** segons la seva evolució i el risc que presenta.
- **Els tres graus**:
 - **Primer grau** - règim tancat, màxima seguretat, per a interns perillosos o inadaptats.
 - **Segon grau** - règim ordinari, la situació més habitual.
 - **Tercer grau** - règim obert, molta autonomia, l'intern ja gairebé fa vida en llibertat.

Aquesta classificació és **decisiva**: un intern en **primer grau no pot gaudir de permisos ordinaris**, mentre que un de segon o tercer grau sí, si compleix la resta de requisits.

Per fixar la idea. Pensa en una escala: com més avança l'intern (de primer a tercer grau), més confiança i més sortides. El primer grau queda fora dels permisos ordinaris.

2. Què és un permís de sortida i quines classes hi ha

Un **permís de sortida** és l'autorització perquè una persona presa surti del centre durant un temps limitat i hi torni després. La normativa en distingeix **dues grans classes**:

- **Permisos ordinaris** - finalitat de **preparació per a la vida en llibertat** i de **manteniment de vincles**.

Estan condicionats al grau i a haver complert part de la condemna.

- **Permisos extraordinaris** - es concedeixen per **situacions greus i urgents** (mort o malaltia de familiars, naixement d'un fill, motius importants...), amb independència del grau.

A part dels permisos pròpiament dits, el Reglament regula també les **sortides programades** (activitats fora del centre amb finalitat de tractament) i les **sortides per a interns de tercer grau** dins del seu règim de semilibertat. Anem a veure-ho tot amb detall.

3. Els permisos ordinaris: requisits

Els permisos ordinaris són els més preguntats a l'examen. Per concedir-ne un cal complir **tots** aquests requisits (art. 47.2 de la LOGP i 154 del Reglament):

- **Estar classificat en segon o tercer grau.** Els interns en **primer grau queden exclosos**.
- **Haver complert la quarta part de la condemna** (un 25 % del total que s'ha de complir).
- **No observar mala conducta.**
- **Valoració favorable de la Junta de Tractament**, prèvi informe de l'equip tècnic.

Si es compleixen aquests requisits, la **durada i el nombre màxim de dies** depèn del grau:

- **Segon grau** - fins a **36 dies l'any** de permís ordinari, repartits entre els dos semestres (fins a 18 dies per semestre).
- **Tercer grau** - fins a **48 dies l'any** (fins a 24 dies per semestre).

Cap permís ordinari aïllat no pot ser superior a **set dies consecutius**. La suma de tots ells durant l'any és el que no pot passar dels límits anteriors.

Compte amb el parany. L'examen barreja sovint les xifres: **36 dies** per al **segon grau** i **48 dies** per al **tercer grau**. I el màxim per permís individual és de **7 dies**. Memoritza-ho bé.

La finalitat dels permisos ordinaris

No es concedeixen "perquè sí": tenen una funció clara dins del tractament. Serveixen per:

- **Mantenir i reforçar els vincles familiars i socials**, que són un factor protector contra la reincidència.
- **Preparar progressivament la vida en llibertat**, comprovant com es comporta l'intern fora del centre.
- **Avaluar l'evolució** de la persona i fonamentar futures decisions (progrèssió de grau, llibertat condicional...).

4. Els permisos extraordinaris: causes i característiques

Els **permisos extraordinaris** responen a situacions **greus i urgents** i tenen una lògica molt diferent dels ordinaris (art. 47.1 de la LOGP i 155 del Reglament):

- **No depenen del grau:** es poden concedir **independentment de la classificació** de l'intern (llevat dels casos d'incompatibilitat, per exemple per raons de seguretat).
- **No exigeixen haver complert la quarta part de la condemna.**
- La seva **durada** no pot ser superior a **la que aconselli la finalitat** per a la qual es concedeixen.

Les **causes** que justifiquen un permís extraordinari són:

- **Mort o malaltia greu** dels **pares, cònjuge, fills, germans** i altres persones íntimament vinculades a l'intern.

- **Naixement d'un fill.**
- **Motius importants** d'altra mena, degudament acreditats i d'urgència comparable.

Quan les **circumstàncies ho aconsellin** -especialment amb **interns d'especial perillositat**- el permís extraordinari es pot acompanyar de **mesures de seguretat i custòdia** (per exemple, sortida vigilada per personal del centre o de cossos de seguretat).

Truc de memòria. Ordinari = planificat (vinculat a grau, condemna i tractament). Extraordinari = imprevist i urgent (mort, malaltia greu, naixement). Si la situació és una desgràcia o emergència familiar, penses en **extraordinari**.

5. La tramitació: de la sol·licitud a la concessió

La concessió d'un permís segueix un **procediment ordenat**. Conèixer-ne les fases és clau:

Pas 1 - La iniciativa i l'informe de l'equip tècnic

La proposta pot néixer de la sol·licitud de l'intern o de la mateixa iniciativa dels professionals. L'**equip tècnic** elabora un **informe** que valora les **variables** que indiquen:

- La **probabilitat de bon ús** del permís.
- El **risc de no reincorporació** (que l'intern no torni).
- El **risc de comissió de nous delictes** durant la sortida.

Aquest informe és el document tècnic central: no decideix, però **fonamenta** la decisió que prendrà la Junta.

Pas 2 - L'acord de la Junta de Tractament

La **Junta de Tractament** estudia l'informe i la situació global de l'intern i **acorda o denega** el permís. La Junta és l'òrgan col·legiat que valora el tractament; la seva valoració favorable és **imprescindible** per als permisos ordinaris.

Pas 3 - L'aprovació segons la durada

Aquí hi ha un punt molt preguntat. Segons la **durada** del permís, l'aprovació final correspon a un òrgan o un altre:

- Permisos **ordinaris de durada igual o inferior a dos dies** i permisos **extraordinaris**: els pot **aprovar directament el director o directora** del centre.
- Permisos **ordinaris de més de dos dies**: necessiten l'**autorització del jutge de vigilància penitenciària**.
- Per a interns **classificats en tercer grau**, els permisos els autoritza la **Administració penitenciària** (no cal, amb caràcter general, el jutge de vigilància).

Compte amb el parany. La frontera dels **dos dies** marca qui aprova el permís ordinari: fins a dos dies, el **director**; més de dos dies, el **jutge de vigilància**. És una de les preguntes clàssiques.

6. Mesures de control i seguiment

La concessió d'un permís no és cega: la normativa preveu **garanties** per evitar mals usos (art. 156 i 157 del Reglament):

- L'intern pot quedar obligat a **presentar-se periòdicament** davant una autoritat o a complir altres condicions.
- Quan hi ha **probabilitat de trencament de condemna** (fuga), de **comissió de nous delictes** o de **repercussió negativa** per a l'intern o per a tercers, la **Junta de Tractament** pot acordar:
 - L'aplicació de **mesures especials de control i seguiment**.
 - La **limitació de la durada** del permís.

L'objectiu és **equilibrar** la funció reinseridora del permís amb la **seguretat** i el compliment de la condemna.

7. La revocació i el no retorn

Un permís concedit es pot **revocar** o pot acabar malament. Cal distingir bé els supòsits:

- **Revocació**: si durant el permís l'intern fa un **mal ús** (per exemple, comet noves infraccions, incompleix les condicions o presenta una evolució desfavorable), l'Administració pot **revocar-lo** i acordar que torni al centre. Una conducta dolenta durant un permís pot motivar que se'n **deneguin de futurs**.
- **No reincorporació (no retorn)**: si l'intern **no torna** en finalitzar el permís, no es tracta d'una simple incidència. El **no retorn voluntari** pot constituir un **delicte de trencament de condemna** i té conseqüències penals i penitenciàries (regressió de grau, denegació de permisos futurs...).
- **Quebrantament**: quan la persona aprofita la sortida per **fugir**, s'activen els mecanismes de cerca i captura i les responsabilitats corresponents.

Per fixar la idea. El permís és una **prova de confiança**. Si l'intern la traeix -no torna, delinqueix o incompleix condicions- el sistema reacciona: revocació, regressió i, sovint, conseqüències penals.

8. Les sortides programades

Les **sortides programades** són una figura diferent dels permisos, però molt lligada al tractament (art. 114 del Reglament). Consisteixen en **activitats organitzades fora del centre** -de caràcter cultural, formatiu, laboral, terapèutic o de convivència- amb una **finalitat específica de tractament**.

Característiques principals:

- S'adrecen a interns que, pel seu **perfil i evolució**, en poden treure profit, encara que **no compleixin tots els requisits** d'un permís ordinari.
- Es realitzen normalment **acompanyats** de personal del centre o de col·laboradors, i poden anar **amb mesures de seguretat** segons el cas.
- Tenen un **programa concret**: no són temps lliure de l'intern, sinó una activitat dissenyada amb objectius.
- Les **aprova l'òrgan competent** de l'Administració penitenciària, amb l'informe i la proposta dels professionals.

La diferència essencial amb un permís ordinari és que la sortida programada és una **activitat dirigida i amb finalitat de tractament**, mentre que el permís ordinari atorga **autonomia** a l'intern per gestionar el seu temps fora.

9. Quadre comparatiu: ordinaris, extraordinaris i sortides programades

Per fixar les diferències, retén aquestes idees:

- **Ordinari** - depèn del **grau** (2n o 3r), exigeix **1/4 de condemna** i bona conducta; màxim **7 dies** per permís; **36 dies/any** (2n grau) o **48 dies/any** (3r grau); finalitat: vincles i preparació de la llibertat.
- **Extraordinari** - **independent del grau**, sense exigir 1/4 de condemna; durada **la que aconselli la finalitat**; causes: **mort/malaltia greu de familiars, naixement, motius importants**.
- **Sortida programada** - activitat **dirigida i amb finalitat de tractament**, sovint acompanyada; no exigeix els requisits del permís ordinari.

Glossari de termes clau

- **Permís de sortida**: autorització perquè una persona presa surti temporalment del centre i hi torni.
- **Permís ordinari**: el vinculat al grau i a la condemna, amb finalitat de preparació de la vida en llibertat.
- **Permís extraordinari**: el concedit per situacions greus i urgents (mort, malaltia greu, naixement), independentment del grau.
- **Sortida programada**: activitat fora del centre amb finalitat de tractament, normalment acompanyada.
- **Junta de Tractament**: òrgan col·legiat que valora el tractament i acorda o denega els permisos.
- **Equip tècnic**: grup de professionals que elabora els informes de valoració del permís.
- **Jutge de vigilància penitenciària**: òrgan judicial que autoritza els permisos ordinaris de més de dos dies i controla l'execució de la pena.
- **Revocació**: deixar sense efecte un permís per mal ús o evolució desfavorable.
- **Trencament de condemna (quebrantament)**: no tornar al centre o fugir durant el permís; pot ser delictes.
- **Classificació en graus**: assignació a primer, segon o tercer grau segons l'evolució i el risc de l'intern.

A l'examen (els punts que més cauen)

- Marc normatiu: **LOGP, art. 47 i 48, i Reglament penitenciar, art. 154 i següents**.
- Requisits del permís **ordinari**: **2n o 3r grau, 1/4 de la condemna complida, no mala conducta i valoració favorable de la Junta de Tractament**.
- El **primer grau** queda **exclòs** dels permisos ordinaris.
- Dies/any: **36 dies** (2n grau) i **48 dies** (3r grau); màxim **7 dies** per permís.
- Permís **extraordinari**: **independent del grau**; causes: **mort o malaltia greu** de pares, cònjuge, fills, germans i vinculats; **naixement** d'un fill; **motius importants**.
- Durada de l'extraordinari: **la que aconselli la finalitat**.
- Aprovació: fins a **2 dies** i extraordinaris, el **director**; **més de 2 dies**, el **jutge de vigilància**.
- L'**equip tècnic** valora la probabilitat de **bon ús**, el **risc de no reincorporació** i de **nous delictes**.

Resum exprés (per repassar en un minut)

- Dues classes: **ordinaris** (grau + 1/4 condemna + bona conducta) i **extraordinaris** (urgència, qualsevol grau).
- Ordinaris: **36 dies/any** en 2n grau, **48 dies/any** en 3r grau; màxim **7 dies** per permís.
- Extraordinaris: mort/malaltia greu de familiars, naixement, motius importants; durada la mínima necessària.
- Tramitació: **informe de l'equip tècnic -> acord de la Junta de Tractament -> aprovació** (director fins a 2 dies; jutge de vigilància si supera 2 dies).
- Mesures de control quan hi ha risc de fuga, nous delictes o repercussió negativa.
- **Revocació** per mal ús; **no retorn** pot ser **trencament de condemna**.
- **Sortides programades**: activitats de tractament fora del centre, acompanyades, sense els requisits del permís ordinari.

Posa't a prova

Abans de fer el test, intenta respondre mentalment:

- Quins quatre requisits ha de complir un intern per obtenir un permís **ordinari**?
- Quants dies de permís ordinari l'any pot gaudir un intern de **segon grau**? I un de **tercer grau**?
- Pot un intern en **primer grau** gaudir d'un permís ordinari? Per què?
- Diques tres **causes** que justifiquen un permís **extraordinari**.
- Qui aprova un permís ordinari de **tres dies**? I un de **dos dies**?
- Què valora l'**informe de l'equip tècnic** abans de concedir un permís?
- Quina diferència hi ha entre una **sortida programada** i un permís ordinari?
- Què passa si un intern **no torna** en acabar el permís?

Si pots respondre-les sense mirar, domines el tema. A sota tens les **normes oficials completes** (LOGP i Reglament penitenciar) per consultar-les quan vulguis aprofundir.

16**TEMA**

Les comunicacions i les visites de les persones internes. Comunicacions ordinàries, íntimes, familiars i de convivència. Comunicacions amb advocats i autoritats.

Introducció: per què aquest tema és important

Una persona que entra a la presó **no perd el dret a relacionar-se amb el món de fora**. Mantenir el contacte amb la família, els amics i el seu advocat és essencial per dues raons: per **preservar els vincles afectius i socials** i perquè aquests vincles són una de les eines més potents per a la **reinserció**. Per això la llei configura les comunicacions i les visites com un autèntic **dret de la persona interna**, no com un favor que el centre concedeix.

Aquest dret, però, no és absolut: conviu amb la necessitat de garantir la **seguretat, l'ordre i el bon funcionament** del centre. Tot el tema gira al voltant d'aquest equilibri: quins tipus de comunicacions hi ha, amb quina freqüència i durada, quines garanties d'intimitat tenen i en quins casos -i amb quines cauteles- es poden intervenir, suspendre o restringir.

La matèria es regula bàsicament als **articles 51 a 53 de la Llei orgànica general penitenciària (LOGP)** i als **articles 41 i següents del Reglament penitenciari (RP, Reial decret 190/1996)**. T'interessa conèixer-ne les xifres clau (mínims setmanals, durades, nombre de trucades) i les regles d'intimitat i intervenció, perquè són les que més cauen a l'examen.

Aquesta guia està dividida en **seccions plegables**: obre la que vulguis estudiar i deixa tancades les altres. Al final tens un **glossari**, els **punts que cauen a l'examen**, un **resum exprés** i una **autoavaluació**.

1. Les comunicacions com a dret: principis generals

El punt de partida és l'**article 51 de la LOGP**: els interns estan autoritzats a comunicar **periòdicament**, de forma **oral i escrita**, en la seva pròpia llengua, amb:

- els seus **familiars**,
- **amics**,
- i **representants acreditats d'organismes** i institucions de cooperació penitenciària.

Sobre aquest dret cal retenir tres idees força:

- **Respecte màxim a la intimitat**. Les comunicacions s'organitzen de manera que es respecti al màxim possible la intimitat de les persones.
- **Restriccions taxades**. No poden tenir altres restriccions que les imposades per raons de **seguretat, d'interès del tractament i del bon ordre** de l'establiment.
- **Identitat dels comunicants**. El centre pot **registrar i controlar la identitat** de qui comunica, però aquest control no pot **menyscar el dret a la intimitat ni el secret del contingut** de la comunicació, llevat dels casos d'intervenció acordada.

Per fixar la idea. El dret a comunicar és la regla general; la restricció és l'excepció, i sempre ha d'estar

justificada per la seguretat, l'ordre o el tractament. Mai per voluntat arbitrària del centre.

2. Tipus de comunicacions: el mapa complet

El Reglament distingeix bàsicament entre les **comunicacions ordinàries** (orals i escrites) i les **comunicacions especials** (íntimes, familiars i de convivència). A més hi ha les **comunicacions telefòniques** i un règim reforçat per a les comunicacions amb **advocats i autoritats**. Aquest és l'esquema que cal tenir al cap:

- **Ordinàries orals** - al **locutori**, amb vigilància però respectant la intimitat.
- **Ordinàries escrites** - la **correspondència** (cartes).
- **Telefòniques** - trucades autoritzades.
- **Especials íntimes** - amb la parella, sense vigilància directa.
- **Especials familiars** - amb els familiars.
- **Especials de convivència** - amb la parella i els fills.
- **Amb advocats i autoritats** - règim reforçat de garanties.

3. Les comunicacions ordinàries (locutori)

Són les comunicacions **orals** que es fan al **locutori** amb familiars, amics i representants acreditats. Les seves característiques bàsiques (art. 42 i 45 RP):

- **Freqüència mínima.** Cada intern té dret, com a mínim, a **dues comunicacions orals setmanals**.
- **Durada.** Cada comunicació té una durada **mínima de vint minuts**.
- **No acumulables, en principi.** En principi no es poden acumular les comunicacions d'una mateixa setmana, però el **director** pot autoritzar-ne l'**acumulació** quan els familiars o allegats **resideixin lluny** del centre o concorrin altres circumstàncies que ho justifiquin.
- **Ampliació o reducció.** El mínim establert es pot **ampliar o reduir** atenent a les **circumstàncies del centre** i al **nombre de comunicacions** que es tinguin fixades.
- **Identificació prèvia.** Els visitants han d'**acreditar la seva identitat** i el parentiu o relació amb l'intern, i el contacte es fa amb la separació física pròpia del locutori.

Compte amb les xifres. El mínim de comunicacions orals ordinàries és **dues per setmana**, de **vint minuts** com a mínim. No les confonguis amb les especials ni amb les telefòniques.

4. Les comunicacions especials: íntimes, familiars i de convivència

Quan parlem de comunicacions **especials** ens referim a les que es fan **sense vigilància directa**, en locals adients, per preservar la vida afectiva i familiar de la persona interna. L'article 45 del Reglament en distingeix tres modalitats.

Comunicacions íntimes

- Es fan amb el **cònjuge** o amb la **persona amb qui mantingui una relació anàloga** d'afectivitat.
- Es concedeixen com a mínim **una vegada al mes**.
- Tenen una durada **mínima d'una hora**.
- Es facilita a l'intern un **local adient** i, si escau, els **mitjans higiènics** necessaris.

Comunicacions familiars

- Es fan amb **familiars** que no puguin gaudir de les comunicacions íntimes (parens, germans, fills, etc.).
- Es concedeixen com a mínim **una vegada al mes**.
- Tenen una durada **mínima d'una hora**.

Comunicacions de convivència

- Es fan amb el **cònjuge o persona lligada per relació anàloga** i amb els **fills** menors.
- La seva finalitat és afavorir la **convivència familiar** durant un temps més perllongat.
- Es concedeixen com a màxim **una vegada cada tres mesos** i poden tenir una durada de **fins a sis hores**.
- Són **compatibles** amb les altres modalitats.

Regla clau sobre l'acumulació

Aquí hi ha un punt que cau sovint: **en cap cas es poden acumular les diferents modalitats** de comunicacions especials, **excepte** les de **convivència amb les íntimes i les familiars**. És a dir, la de convivència sí que es pot sumar a una íntima o a una familiar; la resta, no.

Truc de memòria. Íntimes, familiars: **mínim una al mes, mínim una hora**. Convivència: **una cada tres mesos, fins a sis hores**. I la convivència és l'única que "s'aboca" amb les altres.

5. Les comunicacions amb advocats i procuradors

Aquestes comunicacions tenen un **règim especialment garantista** perquè estan lligades al **dret de defensa** (article 24 de la Constitució). Es regulen a l'**article 51.2 de la LOGP** i a l'**article 48 del RP**.

- Es fan en **departaments apropiats**, de manera **reservada**.
- Es comunica amb l'**advocat defensor** o amb el que estigui cridat a defensar-lo en causes penals, i amb els **procuradors** que el representin.
- **No poden ser suspeses ni intervingudes** per cap autoritat administrativa: el centre **no pot intervenir-les**.

Hi ha **una única excepció**, molt important:

- Aquestes comunicacions només es poden **suspendre o intervenir** per **ordre de l'autoritat judicial** i en els supòsits de **terrorisme**.

És a dir, no n'hi ha prou amb una de les dues condicions: calen **totes dues alhora** (ordre judicial i delictes de terrorisme). El director del centre, per ell mateix, **mai** pot intervenir una comunicació amb l'advocat.

Important per a oposicions. Les comunicacions amb l'advocat o procurador defensor són, en principi, **inintervenibles**. Només cedeixen davant **ordre de l'autoritat judicial** en supòsits de **terrorisme**. Una pregunta clàssica intenta fer-te dir que el director les pot intervenir: és **fals**.

6. Les comunicacions amb autoritats i professionals

A banda de la família, els amics i la defensa, la persona interna pot comunicar amb determinades **autoritats i professionals** que vetllen pels seus drets o intervenen en la seva situació (art. 49 RP). Entre d'altres:

- **Autoritats judicials** i el **Ministeri Fiscal**.
- El **Defensor del Poble** i el **Síndic de Greuges** (i institucions autonòmiques anàlogues).

- **Professionals acreditats** que, per raó de la seva activitat (sanitària, social, religiosa...), hi tinguin relació.

Aquestes comunicacions:

- Es fan, com a regla, de manera que es **garanteixi la confidencialitat** pròpia de la matèria.
- No es poden suspendre ni restringir amb caràcter general, perquè estan vinculades a la **tutela de drets** de l'intern.
- Quan ho exigeixi la naturalesa de la comunicació (per exemple, amb el Síndic o el Defensor del Poble), es desenvolupen en condicions de **reserva** semblants a les de l'advocat.

7. La intervenció, la suspensió i la restricció de les comunicacions

Aquest és el cor del control. Cal distingir bé tres conceptes que sovint es barregen:

- **Restricció** - limitar la freqüència o les condicions (per exemple, reduir el mínim per raons del centre).
- **Suspensió** - deixar sense efecte, temporalment, una comunicació concreta.
- **Intervenció** - sotmetre la comunicació a **control del contingut** (escoltar-la, llegir-la, gravar-la).

Regles bàsiques (art. 51 LOGP i art. 41 a 44 RP):

- La intervenció de les comunicacions **orals i escrites** la pot acordar **motivadament el director** del centre per raons de **seguretat, d'interès del tractament o del bon ordre** de l'establiment.
- Aquest acord ha de ser **motivats**, s'ha de **notificar a l'intern** i s'ha de **comunicar a l'autoritat judicial** competent.
- La intervenció és **temporal**: no pot mantenir-se indefinidament i s'ha de revisar.
- Les comunicacions amb l'**advocat defensor** queden **fora** d'aquesta facultat del director (només ordre judicial + terrorisme).
- La **suspensió** d'una comunicació concreta es pot acordar quan hi hagi raons que ho justifiquin (per exemple, conducta violenta del comunicant).

Compte amb el parany. Qui pot acordar la **intervenció ordinària** de comunicacions orals i escrites és el **director** (de forma motivada i comunicant-ho a l'autoritat judicial). Però per intervenir les de l'**advocat** cal **ordre judicial** i que es tracti de **terrorisme**. No barregis les dues coses.

8. Les comunicacions telefòniques

Les trucades estan regulades a l'**article 47 del RP** i tenen unes regles pròpies:

- Es poden autoritzar **comunicacions telefòniques** en els casos i amb les garanties que estableix el Reglament.
- El nombre màxim amb caràcter general és de **cinc trucades setmanals**.
- Es fan amb el **control** que en cada cas determini el director i, normalment, amb una **durada limitada** per cada trucada.
- L'intern abona, si escau, el **cost** de la comunicació, llevat de supòsits d'urgència o necessitat valorats pel centre.
- Es poden autoritzar, en particular, quan els familiars **resideixin en localitats allunyades** o no puguin desplaçar-se al centre, o per **motius urgents** degudament justificats.

Xifra clau. El màxim general de comunicacions telefòniques és de **cinc per setmana** (art. 47 RP). És una de les dades numèriques que més es pregunten.

9. Les comunicacions escrites (correspondència)

La correspondència és una manifestació del dret a comunicar i del **secret de les comunicacions** (art. 18.3 CE). Regles bàsiques (art. 46 RP):

- No hi ha **límit** en el nombre de cartes que es poden rebre o enviar, llevat que se n'hagi acordat la **intervenció**.
- La correspondència pot ser **registrada** per motius de seguretat (per detectar objectes prohibits), però aquest registre **no autoritza a llegir-ne el contingut** si no s'ha acordat la intervenció.
- Quan s'acorda la **intervenció de la correspondència**, es fa mitjançant **resolució motivada del director**, que es **notifica a l'intern** i es **comunica a l'autoritat judicial**.
- La correspondència amb **autoritats judicials, Ministeri Fiscal, Defensor del Poble** i institucions anàlogues gaudeix d'una **protecció reforçada** i no es pot intervenir per decisió del centre.

10. Les visites i la relació amb les comunicacions

Quan parlem de **visites** ens referim, en sentit ampli, a les comunicacions presencials (orals ordinàries i especials) que hem vist. Algunes idees per ordenar-ho:

- S'organitzen segons **horaris i calendaris** que fixa cada centre, respectant sempre els **mínims legals**.
- Cal **identificació prèvia** dels visitants i compliment de les normes de **seguretat** (registres, objectes autoritzats).
- En **règim tancat** o amb mesures reforçades, les visites poden tenir condicions especials, però **mai per sota dels mínims** que garanteixen el dret.

Glossari de termes clau

- **Comunicació ordinària**: comunicació oral (al locutori) o escrita amb familiars, amics i representants acreditats.
- **Comunicació íntima**: trobada sense vigilància directa amb el cònjuge o parella, en local adient.
- **Comunicació familiar**: trobada sense vigilància directa amb familiars que no poden accedir a la íntima.
- **Comunicació de convivència**: trobada més perllongada amb la parella i els fills per afavorir la convivència familiar.
- **Locutori**: espai del centre destinat a les comunicacions orals ordinàries.
- **Intervenció**: control del contingut d'una comunicació (escoltar-la, llegir-la), acordat de forma motivada.
- **Suspensió**: deixar sense efecte, de manera puntual, una comunicació.
- **Restricció**: limitació de la freqüència o les condicions d'una comunicació.
- **LOGP**: Llei orgànica general penitenciària (regula els arts. 51 a 53 sobre comunicacions).
- **RP**: Reglament penitenciari (RD 190/1996), arts. 41 i següents.

A l'examen (els punts que més cauen)

- Comunicacions orals ordinàries: mínim **dues setmanals**, de **vint minuts** com a mínim.
- Comunicacions **telefòniques**: màxim general de **cinc setmanals** (art. 47 RP).
- Comunicacions **íntimes i familiars**: com a mínim **una al mes**, durada mínima **una hora**.
- Comunicacions **de convivència**: fins a **sis hores**, una cada **tres mesos**.
- **No es poden acumular** les modalitats especials, **excepte** la de convivència amb les íntimes i familiars.
- Les comunicacions amb **advocats/procuradors** només es poden suspendre o intervenir per **ordre judicial** i

en supòsits de **terrorisme**.

- La **intervenció** ordinària (orals/escrites) l'acorda el **director**, de forma **motivada**, i es **comunica a l'autoritat judicial**.

- El registre per identificar els comunicants **no pot menyscar la intimitat ni el secret** del contingut, llevat d'intervenció acordada.

Resum exprés (per repassar en un minut)

- Comunicar amb l'exterior és un **dret** (art. 51 LOGP); les restriccions només per **seguretat, ordre o tractament**.

- **Ordinàries**: orals al locutori (2/setmana, 20 min) i escrites (correspondència).

- **Especials**: íntimes i familiars (1/mes, 1 h mínim) i de convivència (1 cada 3 mesos, fins a 6 h).

- **Telefòniques**: màxim **5 setmanals**.

- **Advocats**: inintervenibles, llevat d'**ordre judicial + terrorisme**.

- **Autoritats** (jutge, fiscal, Síndic, Defensor del Poble): comunicació reservada i protegida.

- **Intervenció/suspensió/restricció**: la intervenció ordinària l'acorda el **director**, motivada i notificada al jutge.

Posa't a prova

Abans de fer el test, intenta respondre mentalment:

- Quantes comunicacions orals ordinàries té dret a tenir un intern cada setmana, i de quina durada mínima?

- Quina és la durada màxima d'una comunicació de convivència i amb quina freqüència es concedeix?

- Quines modalitats de comunicacions especials es poden acumular i quines no?

- Qui pot intervenir una comunicació oral o escrita ordinària, i quins requisits ha de complir?

- En quin únic supòsit es pot intervenir una comunicació amb l'advocat defensor? Qui ho ha d'ordenar?

- Quantes comunicacions telefòniques setmanals es poden autoritzar com a màxim amb caràcter general?

- Per què el registre dels comunicants no permet, per ell mateix, llegir el contingut de la comunicació?

Si pots respondre-les sense mirar, domines el tema. A sota tens la **normativa oficial completa** (LOGP i Reglament penitenciar) per consultar-la quan vulguis aprofundir.

17**TEMA**

El règim disciplinari dels interns: faltes, sancions i procediment. Les recompenses. Els beneficis penitenciaris.

Introducció: per què aquest tema és clau

Quan moltes persones conviuen tancades en un mateix espai, cal un **conjunt de regles** que garanteixi la **seguretat** i una **convivència ordenada**. Aquest tema explica com s'organitza aquest sistema de regles dins de la presó: què passa quan un intern incompleix les normes (**règim disciplinari**), però també com es reconeix qui es comporta bé (**recompenses**) i quins instruments premien l'esforç de reinserció (**beneficis penitenciaris**).

És un tema molt "d'examen": cau sovint la **classificació de les faltes** (molt greus, greus i lleus), el **catàleg de sancions**, els **terminis del procediment** i les **garanties** de l'intern. La idea de fons que has de tenir clara és que la potestat disciplinària **mai no és arbitrària**: respecta sempre la dignitat de la persona i no pot privar de drets fonamentals.

Aquesta guia està dividida en **seccions plegables**: obre la que vulguis estudiar i deixa tancades les altres. Al final tens un **glossari**, els **punts que cauen a l'examen**, un **resum exprés** i una **autoavaluació**.

1. Conceptes previs: què és el règim disciplinari

El **règim disciplinari** és el conjunt de normes que permeten **corregir les conductes** dels interns que alteren la seguretat o la convivència del centre. No té una finalitat de càstig per si mateix, sinó de **garantir l'ordre** i d'**estimular el sentit de la responsabilitat** i la capacitat d'autocontrol de la persona interna.

- Es regula als **articles 41 a 45 de la Llei orgànica general penitenciària (LOGP)**, Llei orgànica 1/1979.
- El desplegament reglamentari del **procediment sancionador i les recompenses** es manté vigent als **articles 231 i següents del Reglament penitenciari** (RD 190/1996).
- La **tipificació concreta** de les faltes prové del reglament penitenciari anterior (RD 1201/1981, articles 108 a 111), que continua aplicant-se en aquest punt.

Idea base. Disciplina no vol dir venjança. Tota sanció busca **corregir i protegir la convivència**, i s'imposa amb totes les garanties.

Principis que regeixen la potestat disciplinària

L'exercici del poder sancionador a la presó s'ha de subjectar a uns principis irrenunciables:

- **Legalitat i tipicitat**: només són sancionables les conductes prèviament previstes com a falta en una norma.
- **Proporcionalitat**: la sanció ha de ser adequada a la gravetat dels fets.
- **Presumpció d'innocència**: l'intern és innocent mentre no es provi el contrari.
- **Dret de defensa**: dret a ser informat, a al·legar, a proposar proves i a assessorar-se.
- **Respecte a la dignitat**: en cap cas la sanció pot implicar **privació de drets fonamentals** ni tractes

inhumans o degradants.

- **Non bis in idem**: no es pot sancionar dues vegades el mateix fet.

2. Les faltes disciplinàries: classificació

Les faltes que pot cometre un intern es classifiquen, segons la seva gravetat, en **tres grups: molt greus, greus i lleus**. Aquesta classificació és una de les preguntes més recurrents a l'examen.

Faltes molt greus

Són les conductes que afecten més greument la seguretat o la integritat de les persones. En són exemples típics:

- **Participar en motins, plantes o desordres col·lectius**, o instigar-los si no s'han produït.
- **Agredir o fer violència** sobre altres persones (interns, funcionaris o terceres persones).
- **Intentar, facilitar o consumir l'evasió** (la fuga).
- **Inutilitzar deliberadament les instal·lacions** o causar danys que posin en perill la seguretat.
- **Resistir-se activament i greument** al compliment d'ordres legítimes.
- **Introduir, fabricar o posseir armes** o objectes especialment perillosos.

Faltes greus

Tenen una intensitat intermèdia. Per exemple:

- **Desobeir les ordres** rebudes del personal en l'exercici de les seves funcions.
- **Resistir-se passivament** a complir aquestes ordres.
- **Insultar o faltar greument al respecte** a altres persones.
- **Instigar altres interns** a alterar l'ordre (quan no arribi a falta molt greu).
- **Introduir o posseir objectes prohibits** no recollits com a molt greus.
- **Causar danys** de cert valor a les dependències o béns del centre.

Faltes lleus

Són els incompliments de menor entitat:

- **Faltar lleument al respecte** a altres persones.
- **No tenir cura de la higiene** personal o de les dependències sense causa justificada.
- **Causar danys lleus** per descurança.
- **Qualsevol altra acció** que pertorbi lleument la convivència i no constitueixi falta més greu.

Truc. Pensa en una escala de **risc per a les persones**: motins, agressions i fugues són molt greus; desobeir i faltar al respecte de manera seriosa són greus; els descuits i les faltes de respecte lleus són lleus.

3. Les sancions

A cada tipus de falta li correspon un ventall de sancions possibles. La **LOGP (art. 42)** preveu, entre d'altres:

- **Aïllament en cel·la** (la sanció més greu): no pot superar els **14 dies**. Només per a faltes molt greus o, en cas de reiteració, greus. Si la falta s'ha comès amb violència sobre persones o coses, o té gravetat especial, el límit pot arribar als **42 dies** com a màxim quan se sancionin acumuladament diverses faltes.
- **Privació de permisos** de sortida per un temps que no pot excedir els **dos mesos**.

- **Limitació de comunicacions orals** al mínim que reconeix la normativa, fins a un mes.
- **Privació de passejos i actes recreatius comuns**, des de tres dies fins a un mes.
- **Amonestació** (la sanció més lleu).

Límits i garanties de la sanció d'aïllament

L'aïllament en cel·la és la més restrictiva i té cauteles especials:

- Es compleix en una cel·la d'**iguals condicions** que la resta i l'intern **gaudeix de dues hores diàries de pati**.
- Requereix **informe mèdic previ** i el metge ha de **visitar diàriament** l'intern, podent suspendre la sanció si en perilla la salut.
- **No s'aplica** a dones embarassades, fins a sis mesos després del part, mares lactants ni a dones amb fills al centre.

Important. La LOGP prohibeix sempre els **càstigs corporals**, la privació d'alimentació o aigua i qualsevol **tracte inhumà o degradant**. Aquestes mesures **no es poden imposar en cap cas**.

Prescripció

Les faltes i les sancions **prescriuen**. A títol orientatiu, les faltes molt greus prescriuen als **3 anys**, les greus als **2 anys** i les lleus al cap de **6 mesos** (terminis equivalents per a les sancions). La prescripció evita que un fet antic pugui ser sancionat indefinidament.

4. El procediment sancionador i les garanties

Cap sanció es pot imposar **sense un procediment previ**. El procediment garanteix que l'intern conegui què se li imputa i pugui defensar-se. Els passos essencials són:

- **Inici:** l'òrgan competent acorda incoar l'expedient i nomena un **instructor**, que no pot ser qui hagi de resoldre.
- **Plec de càrrecs:** es redacta i es **notifica a l'intern**, indicant els fets imputats, la qualificació provisional i la sanció que es podria imposar.
- **Al·legacions:** notificat el plec, l'intern disposa d'un termini de **3 dies hàbils** per formular al·legacions, **proposar proves** i assessorar-se.
- **Pràctica de la prova:** l'instructor practica les proves admeses pertinents.
- **Proposta de resolució:** a la vista de l'expedient, l'instructor formula la seva proposta.
- **Resolució:** l'òrgan competent (la Comissió Disciplinària) dicta la **resolució motivada**, que es notifica a l'intern amb indicació dels **recursos**.

Drets de l'intern durant el procediment

- A ser **informat** dels fets que se li imputen.
- A **assessorar-se** i a **proposar les proves** que estimi convenients.
- A **formular al·legacions** en el termini concedit.
- A què la resolució estigui **motivada**.
- A **recórrer** la sanció davant el **jutge de vigilància penitenciària**.

Procediment abreujat

Per a les **faltes lleus** es preveu un **procediment abreujat** o sumari, més àgil, que respecta igualment el dret d'audiència de l'intern abans d'imposar la sanció.

A recordar. El **jutge de vigilància penitenciària** és la garantia judicial: controla el compliment de les sancions i resol els recursos dels interns. La presó proposa i sanciona, però el jutge supervisa.

5. La Comissió Disciplinària

L'òrgan col·legiat que **imposa les sancions** dins del centre penitenciaris és la **Comissió Disciplinària**. És un dels òrgans col·legiats del centre i la seva funció principal és **valorar els expedients** i **resoldre** sobre la imposició o no de sancions.

- Està formada per diversos membres del centre (entre els quals hi sol haver el **director o un subdirector**, juristes i altres professionals designats segons la normativa d'organització).
- Actua a partir de la **proposta de l'instructor** de l'expedient.
- Les seves resolucions han de ser **motivades** i són **recurribles** davant el jutge de vigilància penitenciària.

D'aquesta manera es **separa** qui instrueix (recull proves i fa la proposta) de qui resol (la Comissió), una garantia bàsica d'imparcialitat.

6. Les recompenses

El sistema penitenciaris no només corregeix; també **estimula les conductes positives**. Les **recompenses** premien la **bona conducta**, l'esperit de treball, el sentit de la responsabilitat i la participació en activitats.

Les recompenses previstes a la normativa són, entre d'altres:

- **Comunicacions especials i extraordinàries addicionals.**
- **Beques d'estudi**, donació de llibres i material.
- Increment de la quantitat de **diners de butxaca**.
- **Premis en metàl·lic.**
- **Notes meritòries.**
- Qualsevol **altra recompensa** de caràcter anàleg que s'estimi convenient.

Compte, pregunta trampa. La **concessió anticipada de la llibertat condicional NO és una recompensa**: és un **benefici penitenciaris** (vegeu la secció següent). Tampoc no ho són els permisos ordinaris de sortida.

7. Els beneficis penitenciaris

Els **beneficis penitenciaris** són mesures que permeten **escurçar la durada efectiva de la condemna** o avançar la llibertat condicional, com a **estímul de la reinserció social**. Es diferencien de les recompenses perquè incideixen directament sobre el **temps de compliment** o sobre la **llibertat** de la persona.

El Reglament penitenciaris reconeix essencialment **dos beneficis penitenciaris**:

L'avançament de la llibertat condicional

Permet que l'intern accedeixi a la **llibertat condicional abans** del moment ordinari, quan concorren circumstàncies favorables:

- Que hagi observat **bona conducta**.
- Que hagi participat de manera **continuada i favorable** en activitats laborals, culturals i ocupacionals.
- Que es donin les condicions legals d'antiguitat en el compliment que la norma exigeix.

L'indult particular

És la **proposta** que la Junta de Tractament pot elevar perquè s'atorgui un **indult** (total o parcial de la pena) a un intern concret, en consideració a:

- La **bona conducta** continuada.
- L'**esforç i el rendiment** en el treball i les activitats de tractament.
- La **participació efectiva** en programes de reinserció.

L'indult particular és una proposta excepcional, vinculada a un esforç **especialment destacat** de reinserció, i la seva concessió final correspon als òrgans competents de l'Estat.

Distinció clau. Recompensa = premi a la bona conducta dins el centre (llibres, comunicacions, premis...).
Benefici penitenciaris = escurça la condemna o avança la llibertat (avançament de la condicional, indult particular).

Glossari de termes clau

- **Règim disciplinari:** conjunt de normes per corregir les conductes que alteren la seguretat i la convivència al centre.
- **Falta:** conducta de l'intern tipificada com a sancionable; pot ser molt greu, greu o lleu.
- **Sanció:** conseqüència imposada per la comissió d'una falta (aïllament, privació de permisos, amonestació...).
- **Aïllament en cel·la:** sanció més greu; màxim 14 dies (excepcionalment fins a 42 dies acumulant faltes).
- **Comissió Disciplinària:** òrgan col·legiat del centre que imposa les sancions.
- **Instructor:** persona que tramita l'expedient i fa la proposta de resolució; no pot ser qui resol.
- **Plec de càrrecs:** document que notifica a l'intern els fets que se li imputen.
- **Jutge de vigilància penitenciària:** òrgan judicial que controla les sancions i resol els recursos dels interns.
- **Recompensa:** premi a la bona conducta (comunicacions extra, beques, premis, notes meritòries).
- **Benefici penitenciaris:** mesura que escurça la condemna o avança la llibertat (avançament de la condicional, indult particular).
- **Prescripció:** extinció de la responsabilitat pel transcurs del temps.

A l'examen (els punts que més cauen)

- Les faltes es classifiquen en **molt greus, greus i lleus**.
- El règim disciplinari es regula als **art. 41-45 de la LOGP** i 231 i ss. del Reglament.
- L'**aïllament en cel·la** té un màxim de **14 dies** (fins a 42 acumulant faltes).
- Plec de càrrecs: l'intern té **3 dies hàbils** per al·legar i proposar proves.
- Durant el procediment, l'intern pot **assessorar-se i proposar proves**.
- **No es poden imposar mai** càstigs corporals ni tractes inhumans o degradants.
- La potestat disciplinària respecta sempre la **dignitat** i no priva de **drets fonamentals**.
- La **concessió anticipada de la llibertat condicional NO és una recompensa**, és un **benefici penitenciaris**.
- Els beneficis penitenciaris són: **avançament de la llibertat condicional** i **indult particular**.
- L'òrgan que sanciona és la **Comissió Disciplinària**; el **jutge de vigilància** resol els recursos.

Resum exprés (per repassar en un minut)

- Finalitat de la disciplina: **seguretat i convivència ordenada**, no càstig.
- Principis: legalitat, tipicitat, proporcionalitat, presumpció d'innocència, defensa, dignitat.
- Faltes: **molt greus** (motins, agressions, fugues), **greus** (desobeir, faltar al respecte), **lleus** (descuits).
- Sancions: aïllament (màx. 14 dies), privació de permisos (màx. 2 mesos), limitació de comunicacions, privació de passejos, amonestació.
- Procediment: incoació -> instructor -> **plec de càrrecs** -> **3 dies** d'al·legacions -> prova -> proposta -> **resolució** de la Comissió Disciplinària -> recurs al **jutge de vigilància**.
- Recompenses: comunicacions extra, beques, premis, notes meritòries.
- Beneficis penitenciaris: **avançament de la llibertat condicional i indult particular**.

Posa't a prova

Abans de fer el test, intenta respondre mentalment:

- Com es classifiquen les faltes disciplinàries dels interns?
- Quants dies, com a màxim, pot durar la sanció d'aïllament en cel·la?
- De quants dies disposa l'intern per al·legar després de rebre el plec de càrrecs?
- Quins drets té l'intern durant la tramitació del procediment sancionador?
- Quina sanció no es pot imposar **en cap cas** segons la LOGP?
- És una recompensa la concessió anticipada de la llibertat condicional? Per què?
- Digues els dos beneficis penitenciaris previstos al reglament.
- Quin òrgan imposa les sancions i quin resol els recursos de l'intern?

Si pots respondre-les sense mirar, domines el tema. A sota tens les **normes oficials completes** (LOGP i Reglament penitenciar) per consultar-les quan vulguis aprofundir.

18**TEMA**

El treball penitenciar, la formació, l'educació i l'activitat cultural i esportiva. L'assistència social i sanitària. L'assistència postpenitenciària.

Introducció: treballar, formar-se i tornar a la societat

La pena privativa de llibertat no busca només **custodiar** una persona, sinó **preparar-la per viure en llibertat sense delinquir**. Aquest mandat surt directament de la Constitució (art. 25.2: les penes han d'orientar-se a la **reeduació i la reinserció social**) i la Llei orgànica general penitenciària (LOGP) el desplega amb un seguit d'eines: el **treball**, la **formació**, l'**educació**, la **cultura**, l'**esport** i l'**assistència** (sanitària, social i, en sortir, postpenitenciària).

Tot aquest conjunt forma part del **tractament penitenciar**: són activitats que ajuden l'intern a adquirir hàbits, coneixements i recursos per reincorporar-se a la vida en societat. A Catalunya, on la Generalitat té la competència executiva en matèria penitenciària, una peça central és el **CIRE** (Centre d'Iniciatives per a la Reinserció), que gestiona el treball productiu i la formació ocupacional.

Aquesta guia està dividida en **seccions plegables**: obre la que vulguis estudiar i deixa tancades les altres. Al final trobaràs un **glossari**, els **punts que cauen a l'examen**, un **resum exprés** i una **autoavaluació**.

1. El treball penitenciar: un dret i un deure

El treball és, alhora, un **dret** i un **deure** de l'intern, i un **element fonamental del tractament**. Es regula als **articles 26 a 35 de la LOGP**, als articles 132 i següents del Reglament penitenciar (RP) i, per al treball productiu remunerat, al **Reial decret 782/2001**, que crea una **relació laboral especial**.

Característiques i finalitats (art. 26 LOGP)

La LOGP estableix unes notes que defineixen com ha de ser el treball penitenciar:

- **No té caràcter aflictiu** ni s'aplica mai com a **càstig**.
- **No atempta contra la dignitat** de l'intern.
- Té **caràcter formatiu, creador o conservador d'hàbits laborals**, productiu o terapèutic, per preparar l'intern per a les condicions normals del **treball lliure**.
- **No se supedita a l'obtenció d'interessos econòmics** per part de l'Administració.
- Es **garanteix** la formació i la protecció de la legislació vigent en matèria de Seguretat Social.
- **No es té caràcter de relació laboral** quan és ocupacional o no productiu; el productiu sí que genera una relació laboral especial.
- Gaudeix de la **protecció de la Seguretat Social**.

Per fixar la idea. El treball penitenciar **mai no és un càstig**. La seva raó de ser és preparar la persona per al món laboral de fora i ajudar-la a guanyar autonomia.

Classes de treball

L'article 27 de la LOGP enumera les modalitats:

- **Formació professional** (l'Administració n'utilitza els mètodes més recomanables).
- **L'estudi i la formació acadèmica.**
- Les **ocupacions** que conformen una activitat industrial, agrícola o artesanal.
- Les activitats **artístiques i intel·lectuals.**
 - Les prestacions **personals en serveis auxiliars** comuns de l'establiment (com el rebost, la cuina, l'economat...).
- Les activitats **ocupacionals** que formin part d'un tractament.

La relació laboral especial (RD 782/2001)

El **treball productiu per compte d'altri** dins dels tallers penitenciaris és una **relació laboral de caràcter especial**. Les seves notes principals:

- El **treballador** és l'intern; l'**ocupador** és l'entitat gestora (a l'Estat, Trabajo Penitenciario y Formación para el Empleo; a Catalunya, el **CIRE**).
- És **remunerat**: el salari es fixa en funció del rendiment i de la jornada.
- Hi ha **alta a la Seguretat Social** amb cobertures adaptades (contingències comunes, accidents, atur en determinats casos).
- La **relació s'extingeix** amb l'excarceració, el trasllat que impedeixi continuar o les causes generals.
- No s'hi apliquen alguns drets col·lectius del règim laboral ordinari (com la negociació col·lectiva o la vaga).

El CIRE a Catalunya

El **Centre d'Iniciatives per a la Reinserció (CIRE)** és una **empresa pública** adscrita al departament competent en matèria penitenciària. Les seves funcions:

- **Gestionar el treball productiu** als tallers dels centres penitenciaris catalans.
- Organitzar la **formació professional i ocupacional** dels interns.
- Promoure la **inserció laboral** dins i fora de la presó (orientació, intermediació, programes d'inserció en sortir).
- Comercialitzar els productes i serveis fets als tallers.

2. La formació professional i l'educació

La LOGP (art. 55 a 58) i el Reglament penitenciarí estableixen que cada establiment ha de disposar d'una **escola** i que l'Administració ha de fomentar l'**accés a la cultura i el desenvolupament integral** de la persona.

L'ensenyament obligatori

- L'**ensenyament bàsic** (l'equivalent a l'educació obligatòria) és **obligatori** per als interns que no tinguin la formació corresponent i estiguin en condicions de seguir-lo.
- Els centres col·laboren amb l'**administració educativa** (a Catalunya, el Departament d'Educació) perquè els ensenyaments tinguin **validesa oficial**.
- Es presta **atenció especial** als interns amb dificultats per llegir i escriure i als estrangers (alfabetització, llengua).

Altres nivells i la formació professional

- Es facilita l'accés a l'**educació secundària, el batxillerat i la formació professional reglada**.

- Els estudis **universitaris** es poden cursar a través de la **UNED** i, en l'àmbit català, d'universitats com la UOC, mitjançant programes específics.
- La **formació professional i ocupacional** (sovint gestionada pel CIRE) busca dotar l'intern de qualificacions útils per al mercat de treball.

Per fixar la idea. L'ensenyament **bàsic** és obligatori; la resta de nivells (secundària, FP, universitat) són voluntaris però l'Administració els ha de **facilitar**.

3. L'activitat cultural i esportiva

La cultura i l'esport són part del tractament i un dret de l'intern al **desenvolupament integral de la personalitat**.

Activitat cultural

- Cada centre disposa d'una **biblioteca** amb fons adequat i accessible.
- Es programen activitats com **conferències, tallers, cursos, certàmens, teatre, música i lectura**.
- Es fomenta la **participació dels interns** en l'organització d'aquestes activitats, sovint a través de **comissions** o de l'ajuda d'entitats i voluntariat.

Activitat esportiva

- L'esport té una funció **educativa, de salut i de convivència**.
- Els centres han de disposar d'**instal·lacions esportives** i programar competicions i activitats físiques.
- Es valora la pràctica esportiva com a eina per generar **hàbits saludables** i canalitzar la convivència.

4. L'assistència sanitària als centres

L'assistència sanitària és un **dret** de l'intern i una **obligació** de l'Administració (art. 36 a 40 LOGP).

Organització

- Cada establiment compta amb un **equip sanitari** (medicina general, infermeria) i amb accés a **atenció especialitzada i hospitalària** a través del sistema públic de salut.
- A Catalunya, l'assistència sanitària penitenciària està **integrada en el sistema sanitari públic català (CatSalut / Servei Català de la Salut)**, de manera que els interns reben atenció en igualtat de condicions amb la resta de ciutadans.
- A l'ingrés es fa un **reconeixement mèdic**.

Principis i situacions especials

- L'intern té dret a una **assistència equivalent** a la de la població general.
- Pot demanar, **al seu càrrec**, els serveis de **professionals aliens** (en determinats supòsits).
- Hi ha previsions específiques per a **dones embarassades, mares amb fills** a la presó (fins als 3 anys), **persones grans, discapacitats i drogodependents** (programes de tractament i deshabitació).
- En cas de **vaga de fam**, l'Administració pot intervenir per protegir la vida quan hi hagi risc, conforme a la doctrina constitucional.

5. L'assistència social

L'assistència social acompanya l'intern i el seu **entorn familiar** durant tot el compliment de la pena.

- La duen a terme els **treballadors socials** i els equips d'intervenció dels centres.
- Atén **necessitats personals, familiars i materials**: documentació, prestacions, contacte amb la família, gestió de recursos socials.
- Manté la **vinculació amb l'exterior** (família, serveis socials del municipi, entitats).
- Prepara, juntament amb la resta de l'equip de tractament, la **sortida** de l'intern.

6. L'assistència postpenitenciària i la reinserció

L'objectiu final de tot el sistema és que la persona pugui **viure en llibertat sense reincidir**. Per això la LOGP (art. 73 a 75) i el Reglament regulen la **preparació de la sortida** i l'**assistència postpenitenciària**.

La preparació de la vida en llibertat

- Cap a la part final de la condemna s'intensifiquen els programes orientats a la **incorporació progressiva** a la societat (sortides, permisos, règim obert, tercer grau).
- Es treballa l'**habitatge, la feina, la documentació i el suport familiar** per al moment de l'excarceració.

L'assistència en sortir

- En el moment de l'**excarceració**, l'alliberat ha de **gaudir plenament dels seus drets** com a ciutadà; ningú no pot ser **discriminat** per haver estat a la presó.
- L'assistència postpenitenciària la presten l'**Administració**, en col·laboració amb **entitats i organitzacions** (sovint del tercer sector) i amb els **serveis socials** ordinaris.
- A l'àmbit estatal hi col·labora l'organisme autònom de treball i prestacions penitenciàries; a Catalunya hi té un paper destacat el **CIRE** (inserció laboral) i la xarxa d'entitats col·laboradores.
- L'objectiu és evitar que la sortida es visqui com un **desempament** que afavoreixi la reincidència.

Per fixar la idea. Tractament i assistència són un **continu**: comencen a l'ingrés, segueixen durant la condemna i no acaben amb l'excarceració, sinó amb la **reinserció efectiva**.

Glossari de termes clau

- **Tractament penitenciari**: conjunt d'activitats orientades a la reeducació i la reinserció de l'intern.
- **Relació laboral especial**: vincle laboral propi del treball productiu remunerat dins la presó, regulat pel RD 782/2001.
- **CIRE**: Centre d'Iniciatives per a la Reinserció; empresa pública catalana que gestiona el treball productiu i la formació ocupacional.
- **Treball productiu**: el remunerat als tallers, que genera relació laboral especial i alta a la Seguretat Social.
- **Treball ocupacional**: activitat no remunerada amb finalitat terapèutica o de tractament, sense relació laboral.
- **Ensenyament bàsic**: educació obligatòria per als interns que no la tenen i estan en condicions de seguir-la.
- **Assistència postpenitenciària**: ajuda a la persona alliberada per facilitar-ne la reinserció.
- **Reinserció social**: reincorporació de la persona a la vida en societat sense delinquir (art. 25.2 CE).
- **CatSalut**: Servei Català de la Salut, que integra l'assistència sanitària penitenciària a Catalunya.

A l'examen (els punts que més cauen)

- El treball penitenciarí és un **dret i un deure** de l'intern i **element fonamental del tractament** (art. 26-35 LOGP).
- **No és aflictiu, no és càstig, no atempta la dignitat i no se supedita a interessos econòmics** de l'Administració (art. 26).
- Finalitat: preparar l'intern per a les condicions normals del **treball lliure**.
- El treball productiu remunerat és una **relació laboral especial (RD 782/2001)** amb **protecció de la Seguretat Social**.
- A Catalunya el gestiona el **CIRE**; a l'Estat, Trabajo Penitenciario y Formación para el Empleo.
- L'**ensenyament bàsic** és **obligatori** per a qui no el té.
- L'assistència sanitària a Catalunya està **integrada al sistema públic (CatSalut)**.
- La **preparació de la sortida** i l'**assistència postpenitenciària** busquen evitar la reincidència; ningú no pot ser **discriminat** per haver estat pres.

Resum exprés (per repassar en un minut)

- Base constitucional: penes orientades a **reeduació i reinserció** (art. 25.2 CE).
- Treball: **dret i deure**, no aflictiu, formatiu, remunerat (productiu), amb Seguretat Social.
- Normes clau: **art. 26-35 LOGP** i **RD 782/2001** (relació laboral especial).
- **CIRE** = treball productiu + formació ocupacional + inserció laboral a Catalunya.
- Educació: **ensenyament bàsic obligatori**; secundària, FP i universitat (UNED) facilitades.
- Cultura i esport: biblioteca, activitats, instal·lacions esportives; desenvolupament integral.
- Sanitat: dret a atenció **equivalent**, integrada al **CatSalut**.
- Assistència social i postpenitenciària: acompanyament, preparació de la sortida i suport en sortir.

Posa't a prova

Abans de fer el test, intenta respondre mentalment:

- Per què diem que el treball penitenciarí és un dret i un deure alhora?
- Quines quatre notes defineixen el treball penitenciarí segons l'article 26 de la LOGP?
- Quina és la finalitat primordial del treball, segons la LOGP?
- Quina norma regula la relació laboral especial del treball productiu? Quin organisme el gestiona a Catalunya?
- Quin nivell d'ensenyament és obligatori dins la presó?
- A Catalunya, dins de quin sistema està integrada l'assistència sanitària dels centres?
- Què busca l'assistència postpenitenciària i per què és important per evitar la reincidència?

Si pots respondre-les sense mirar, domines el tema. A sota tens les **normes oficials completes** (LOGP, Reglament penitenciarí i RD 782/2001) per consultar-les quan vulguis aprofundir.

19**TEMA**

La seguretat als centres penitenciaris: seguretat exterior i interior. Mitjans coercitius. Els escorcolls, recomptes i requisos.

Introducció: per què la seguretat és la columna vertebral del centre

Un centre penitenciar només pot complir la seva missió -**retenir i custodiar** les persones internes i, alhora, **reeducar-les i reinserir-les**- si dins seu hi ha **ordre, convivència i seguretat**. Sense seguretat no hi ha tractament possible: ningú no estudia, treballa ni es prepara per sortir si l'establiment és un lloc on regna el desordre o la por. Per això la seguretat no és un fi en si mateixa, sinó **l'instrument que fa possible tota la resta**.

Com a **tècnic/a especialista de serveis penitenciaris**, la seguretat serà el nucli de la teva feina diària: vigilar, comptar, escorcollar, requisar i, quan calgui, fer servir mitjans coercitius. Aquest tema t'explica **com s'organitza la seguretat** (exterior i interior), **quins mitjans coercitius existeixen i amb quins límits**, i **què són i com es fan els escorcolls, els recomptes i les requisos**. Tot plegat regit per una idea: **la seguretat s'exerceix sempre respectant la dignitat de la persona**.

Aquesta guia està dividida en **seccions plegables**: obre la que vulguis estudiar i deixa tancades les altres. Al final tens un **glossari**, els **punts que cauen a l'examen**, un **resum exprés** i una **autoavaluació**.

1. Conceptes previs: què és la seguretat penitenciària

La **seguretat penitenciària** és el conjunt de mesures destinades a garantir:

- La **retenció i custòdia** de les persones internes (evitar evasions i fugues).
- L'**ordre i la convivència** ordenada dins l'establiment.
- La **protecció** de les persones (interns, personal i visitants) i de les **instal·lacions**.

El fonament legal és la **Llei orgànica 1/1979, general penitenciària (LOGP)** -sobretot els articles 23 i 45- i el **Reglament penitenciar (Reial decret 190/1996, RP)**, especialment els articles 65 i següents.

Una idea clau: la seguretat **no pot anul·lar els drets dels interns**. L'article 23 de la LOGP estableix que els registres, escorcolls, recomptes i requisos s'han de fer **respectant en tot cas la dignitat de la persona**.

Per fixar la idea. La seguretat és el mitjà, no el fi. El fi últim del sistema és la **reeducació i la reinserció** (art. 25.2 de la Constitució). La seguretat existeix per fer-la possible, no per substituir-la.

2. Seguretat exterior i seguretat interior

La normativa distingeix dos grans àmbits de seguretat. Entendre la diferència és essencial perquè a l'examen hi cauen sovint.

La seguretat exterior

És la que es refereix al **perímetre i a l'entorn** de l'establiment. El seu objectiu és **evitar evasions des de**

fora cap a dins o de dins cap a fora i controlar qui accedeix al centre. Comprèn:

- La **vigilància del mur perimetral** i de les torres de control.
- El **control d'accessos** (persones, vehicles i objectes que entren i surten).
- La **prevenció d'evasions** i d'introducció de substàncies o objectes prohibits des de l'exterior.

A **Catalunya**, la seguretat exterior dels centres penitenciaris correspon, amb caràcter general, al **cos de Mossos d'Esquadra** (la policia de la Generalitat). En l'àmbit de l'Administració General de l'Estat aquesta funció recau, segons el cas, en les **Forces i Cossos de Seguretat de l'Estat** (Guàrdia Civil o Policia Nacional).

La seguretat interior

És la que es desenvolupa **dins** de l'establiment. Recau principalment en el **personal penitenciari** (els tècnics especialistes i els seus comandaments). Comprèn:

- La **vigilància dels mòduls, departaments i dependències**.
- El **control dels desplaçaments** dels interns dins el centre.
- La **supervisió de les activitats** (patis, tallers, escola, comunicacions).
- L'execució dels **recomptes, escorcolls i requisos**.

Segons l'**article 65 del RP**, l'adopció de mesures de seguretat interior s'ha de regir pels principis d'**adequació, necessitat i proporcionalitat**: cal triar la mesura **menys restrictiva** que sigui suficient per a la finalitat de seguretat.

Compte amb el parany. L'examen barreja sovint qui fa cada cosa. Recorda: **exterior = Mossos d'Esquadra** (a Catalunya); **interior = personal penitenciari**. No els confonguis.

3. Els mitjans coercitius (art. 45 LOGP i 72 RP)

Els **mitjans coercitius** són els instruments que el personal pot fer servir, com a **últim recurs**, per restablir l'ordre o evitar un mal greu. Es regulen a l'**article 45 de la LOGP** i a l'**article 72 del Reglament penitenciari**.

Quins són els mitjans coercitius admesos

La normativa preveu, amb caràcter taxat (és a dir, només aquests):

- L'**aïllament provisional** de l'intern.
- La **força física personal**.
- Les **defenses de goma**.
- Els **esprais d'agents químics** (gas de defensa).
- L'**emmanillament** (subjecció amb manilles).

Cap altre mitjà no està permès. En **cap cas** es poden fer servir **armes de foc** dins el recinte penitenciari per part del personal d'interior, ni s'admeten **càstigs corporals**, tractes inhumans o degradants, ni l'administració de medicació com a sanció.

Quan i com es poden fer servir

L'article 45.1 de la LOGP només permet l'ús de mitjans coercitius en situacions taxades:

- Per **impedir actes d'evasió** o de violència.
- Per evitar **dany**s dels interns a si mateixos, a altres persones o a les coses.

- Per **vèncer la resistència activa o passiva** a les ordres del personal en l'exercici legítim del seu càrrec.

L'ús sempre l'autoritza, **amb caràcter previ**, el **director o directora** del centre (o qui en faci les funcions), tret que la **urgència** de la situació no ho permeti; en aquest cas s'ha de comunicar **immediatament**. A més, s'ha de **donar compte al jutge de vigilància penitenciària**.

Els principis d'ús dels mitjans coercitius

L'ús de qualsevol mitjà coercitiu es regeix per uns principis que has de tenir gravats:

- **Necessitat**: només quan no hi ha cap altra manera menys lesiva de resoldre la situació. És l'últim recurs.
- **Proporcionalitat**: la força emprada ha de ser proporcionada al risc o a la resistència; ni més ni menys de la imprescindible.
- **Oportunitat**: s'aplica en el moment adequat i durant el **temps estrictament necessari** per restablir la normalitat.

L'article 45.2 de la LOGP és taxatiu: l'ús dels mitjans coercitius **estarà dirigit exclusivament al restabliment de la normalitat** i només es podrà mantenir **el temps estrictament necessari**. No poden tenir mai caràcter de **sanció** ni de càstig encobert.

Recorda. L'aïllament provisional com a **mitjà coercitiu** (art. 45 LOGP) NO és el mateix que la sanció d'aïllament en cel·la (règim disciplinari, tema 17). El primer és una mesura preventiva i urgent; el segon és una sanció imposada després d'un procediment.

4. Els escorcolls de persones

L'**escorcoll** (en castellà, cacheo o registro) és l'examen de la persona interna i de les seves pertinences per **detectar objectes prohibits o no autoritzats** (drogues, armes, telèfons, diners...). Es fonamenta a l'**article 23 de la LOGP** i als articles **68 i 69 del Reglament penitenciari**.

Tipus d'escorcoll personal

- **Escorcoll superficial o per palpament**: és el més habitual; s'examina la roba i la superfície del cos amb les mans, o amb mitjans tècnics com l'arc detector de metalls o el detector manual.
- **Escorcoll amb despulament integral** (registre integral): l'intern s'ha de despullar. És una mesura **excepcional**, que requereix **motivació**, autorització del **cap de serveis** i comunicació al director; s'ha de fer en un lloc tancat, **respectant al màxim la intimitat** i la dignitat, i mai en presència d'altres interns.

Quan hi ha sospita fundada que l'intern amaga un objecte **a l'interior del cos**, no es pot actuar pel propi compte: cal **comunicar-ho als comandaments i al servei mèdic** i, si escau, sol·licitar autorització judicial. Si l'intern manifesta que vol **ingerir o ocultar un objecte perillós**, el funcionari ha d'actuar amb els **mitjans coercitius proporcionats** per evitar el risc i avisar **el servei mèdic** immediatament.

Garanties dels escorcolls de persones

- Es fan **respectant en tot cas la dignitat** de la persona (art. 23 LOGP).
- L'escorcoll integral és **subsidiari** i proporcionat: només quan els mitjans menys invasius no són suficients.
- Sempre que sigui possible, l'escorcoll el practica personal del **mateix sexe** que la persona escorcollada.

- Cal **deixar constància** dels escorcolls amb despullament integral i comunicar-los a qui correspongui.

5. Els escorcolls de cel·les i dependències: les requises

La **requisa** és el **registre de les cel·les, mòduls, dependències i instal·lacions** del centre, així com dels objectes i pertinences que s'hi troben. El seu objecte és **localitzar objectes prohibits o no autoritzats i prevenir riscos** per a la seguretat (per exemple, estris per a una fuga, armes artesanals, substàncies tòxiques o objectes perillosos).

Característiques de les requises:

- Es poden fer de manera **ordinària i periòdica** o de manera **extraordinària** quan hi ha indicis o sospites.
- S'han de practicar **respectant les pertinences** de l'intern i deixant la cel·la en condicions raonables.
- Cal **respectar la dignitat** de la persona i els seus béns; no es poden destruir ni deteriorar les pertinences sense causa.
- Es deixa **constància** del resultat i, si es troben objectes prohibits, es retiren i es tramita el que correspongui (sanció disciplinària, posada a disposició judicial, etc.).

A la pràctica, **escorcoll de persones i requisa de dependències** sovint es combinen en una mateixa actuació, però conceptualment són diferents: l'escorcoll recau sobre la **persona**; la requisa, sobre l'**espai i els objectes**.

6. Els recomptes

El **recompte** és el **control numèric** de la població reclusa per **verificar la presència de tots els interns** i detectar de manera immediata qualsevol absència, evasió o incidència. És una de les mesures de seguretat interior més bàsiques i constants.

Característiques dels recomptes:

- Es fan **diverses vegades al dia**, en hores establertes (típicament a primera hora del matí, al migdia, a la tarda i a la nit), i sempre que les circumstàncies ho aconsellin (per exemple, després d'un trasllat o d'un incident).
- Hi ha **recomptes ordinaris** (els programats) i **recomptes extraordinaris** (quan se sospita una absència o per ordre del comandament).
- S'han de fer **respectant la dignitat** i amb la mínima molèstia possible per als interns.
- Qualsevol **descquadrament** en el recompte (un intern que falta o que sobra) s'ha de **comunicar immediatament** als comandaments i activar els protocols corresponents.

Els tres pilars del control de la població reclusa que esmenta l'**article 23 de la LOGP** són, precisament, els **registres/escorcolls, els recomptes i les requises**. Memoritza aquest trio: és una pregunta clàssica.

Truc de memòria. Associa cada paraula amb el seu objecte: **escorcoll -> persona; requisa -> cel·la/dependència; recompte -> número (comptar)**. Tres mots, tres funcions.

7. Els principis generals de l'actuació en seguretat

Tota actuació de seguretat -sigui un escorcoll, una requisa, un recompte o l'ús d'un mitjà coercitiu- ha de respectar uns **principis comuns** que l'examen valora molt:

- **Legalitat:** només es pot fer allò que la norma empara (LOGP i RP).
- **Necessitat:** s'actua només quan cal i amb la mesura imprescindible.
- **Proporcionalitat:** la intensitat de la mesura s'ajusta al risc real (art. 65 RP).
- **Oportunitat:** s'aplica en el moment adequat i el temps just.
- **Respecte a la dignitat:** límit infranquejable de qualsevol actuació (art. 23 LOGP).
- **Mínima intervenció:** sempre el mitjà **menys lesiu** possible.
 - **Comunicació i constància:** les actuacions rellevants es documenten i es comuniquen als comandaments i, quan escau, al jutge de vigilància penitenciària.

Glossari de termes clau

- **Seguretat exterior:** vigilància del perímetre i de l'entorn del centre i control d'accessos; a Catalunya, a càrrec dels **Mossos d'Esquadra**.
- **Seguretat interior:** vigilància dins l'establiment; a càrrec del **personal penitenciari**.
- **Mitjans coercitius:** instruments d'ús excepcional per restablir l'ordre (aïllament provisional, força física, defenses de goma, esprais i emmanillament).
 - **Escorcoll (cacheo/registre):** examen de la persona interna i de les seves pertinences per detectar objectes prohibits.
 - **Despullament integral:** escorcoll excepcional en què l'intern es despulla; requereix motivació i garanties reforçades.
 - **Requisa:** registre de cel·les, dependències i instal·lacions del centre.
 - **Recompte:** control numèric periòdic de la població reclusa per verificar-ne la presència.
 - **Aïllament provisional:** mitjà coercitiu preventiu i urgent (art. 45 LOGP), diferent de la sanció d'aïllament en cel·la.
 - **Proporcionalitat:** principi pel qual la mesura de seguretat ha de ser adequada al risc (art. 65 RP).
 - **Jutge de vigilància penitenciària:** òrgan judicial que controla l'execució i a qui s'ha de donar compte de l'ús de mitjans coercitius.

A l'examen (els punts que més cauen)

- Els **mitjans coercitius** estan a l'**art. 45 LOGP** i **art. 72 RP**: aïllament provisional, força física, defenses de goma, esprais i emmanillament. **No** hi ha armes de foc ni medicació com a càstig.
- L'ús de mitjans coercitius es dirigeix **exclusivament al restabliment de la normalitat** i dura **el temps estrictament necessari** (art. 45.2 LOGP).
- Els autoritza el **director** prèviament (o comunicació immediata si hi ha urgència) i se'n dona compte al **jutge de vigilància**.
- L'**art. 23 LOGP**: escorcolls, recomptes i requisas **respectant en tot cas la dignitat** de la persona.
- Els **tres pilars** del control de la població reclusa: **escorcolls/registres, recomptes i requisas**.
- **Seguretat exterior a Catalunya = Mossos d'Esquadra; seguretat interior = personal penitenciari**.
- L'**art. 65 RP** regeix la seguretat interior pel principi de **proporcionalitat** (i adequació i necessitat).
- **Escorcoll = persona; requisa = cel·la/dependència; recompte = número**.

Resum exprés (per repassar en un minut)

- Seguretat penitenciària = retenció i custòdia + ordre + protecció, sempre respectant la **dignitat**.
- **Exterior:** perímetre i accessos -> **Mossos d'Esquadra** (Catalunya). **Interior:** dins el centre -> **personal penitenciari**.
- **Mitjans coercitius** (art. 45 LOGP / 72 RP): aïllament provisional, força física, defenses de goma, esprais,

emmanillament.

- Principis d'ús: **necessitat, proporcionalitat i oportunitat**; últim recurs, temps mínim, mai com a sanció.
- **Escorcoll** (persona): superficial o, excepcionalment, amb despullament integral motivat.
- **Requisa** (cel·la/dependència): localitzar objectes prohibits i prevenir riscos.
- **Recompte**: control numèric periòdic; qualsevol descquadrament es comunica immediatament.
- Tot regit per la **proporcionalitat** (art. 65 RP) i el **respecte a la dignitat** (art. 23 LOGP).

Posa't a prova

Abans de fer el test, intenta respondre mentalment:

- Quina diferència hi ha entre seguretat exterior i seguretat interior? Qui s'encarrega de cadascuna a Catalunya?
- Enumera els cinc mitjans coercitius previstos a l'article 45 de la LOGP.
- Quins són els tres principis que regeixen l'ús dels mitjans coercitius?
- Durant quant de temps es pot mantenir un mitjà coercitiu i amb quina finalitat exclusiva?
- Quina diferència hi ha entre un escorcoll i una requisa?
- Què són els recomptes i què cal fer si en surt un descquadrament?
- Quins són els tres elements bàsics del control de la població reclusa segons l'article 23 de la LOGP?
- Qui autoritza l'ús de mitjans coercitius i a qui se n'ha de donar compte?

Si pots respondre-les sense mirar, domines el tema. A sota tens les **normes oficials completes** (LOGP i Reglament penitenciar) per consultar-les quan vulguis aprofundir.

20**TEMA**

Els incidents regimentals: evasions, motins, aldarulls, autolesions i agressions. Plans d'emergència, protocols d'actuació i prevenció de suïcidis.

Introducció: per què aquest tema és clau

Una presó és, per definició, un espai de **convivència forçada** de persones privades de llibertat, sovint en situació de tensió, vulnerabilitat o conflicte. Per això, tard o d'hora, hi passen coses: algú intenta fugir, un grup d'interns es revolta, esclata una baralla, una persona es talla els braços per cridar l'atenció o, en el pitjor dels casos, intenta llevar-se la vida. A tot això en diem **incidents regimentals**: situacions que alteren l'ordre, la seguretat o la convivència del centre i que exigeixen una actuació **immediata i protocol·litzada** del personal.

Com a futur funcionari o funcionària de serveis penitenciaris, la teva feina no és només "vigilar": és **prevenir** que aquests incidents passin i **saber reaccionar** quan passen, sempre dins la llei i amb la vida i la integritat de les persones com a primera prioritat. Aquest tema te'n dóna el mapa: quins incidents hi ha, com s'hi respon, quins plans i protocols existeixen i com es preveuen els suïcidis.

Aquesta guia està dividida en **seccions plegables**: obre la que vulguis estudiar i deixa tancades les altres. Al final tens un **glossari**, els **punts que cauen a l'examen**, un **resum exprés** i una **autoavaluació**.

1. Conceptes previs: què és un incident regimental

Abans d'entrar en cada tipus, fixem tres idees que ho ordenen tot:

- **Incident regimental**: qualsevol fet que trenca l'ordre regimental, la seguretat o la convivència ordenada del centre (una fuga, un motí, una agressió, un incendi, una autolesió, un intent de suïcidis...).
- **Règim penitenciari**: el conjunt de normes que regulen la vida ordenada dins el centre. L'incident és, precisament, una **ruptura** d'aquest ordre.
- **Actuació protocol·litzada**: davant un incident no s'improvisa. Hi ha **protocols** escrits que diuen qui fa què, en quin ordre i amb quins mitjans.

Tota l'actuació davant incidents es regeix per uns **principis rectors** que has de tenir gravats:

- **Prevenció**: val més evitar l'incident que haver-lo de resoldre.
- **Gradació i proporcionalitat de la resposta**: s'usa sempre el **mitjà menys lesiu** que sigui eficaç; primer el diàleg i la persuasió, i només si cal, la força.
- **Protecció de la vida i la integritat**: per sobre de l'ordre i la disciplina hi ha la salut i la vida de les persones (interns i personal).
- **Comunicació immediata**: tot incident s'ha de comunicar de seguida als comandaments i deixar-ne **constància documental**.
- **Respecte als drets**: l'intern, fins i tot quan provoca l'incident, conserva drets que no es poden vulnerar.

Per fixar la idea. Davant qualsevol incident, recorda l'ordre mental: **protegir la vida -> comunicar -> respondre amb proporcionalitat -> documentar**. Aquesta seqüència és la resposta "comodí" a moltes

preguntes de l'examen.

2. Les evasions i els intents de fuga

L'**evasió** és la fuga d'un intern del centre o del control dels funcionaris (per exemple, durant un trasllat o una sortida). El Reglament penitenciari (RD 190/1996) la considera un fet d'extrema gravetat: és una **falta molt greu** i un incident que s'ha de **comunicar immediatament**.

Tipus de situacions relacionades:

- **Evasió consumada**: l'intern aconsegueix fugir.
- **Intent d'evasió**: comença la fuga però no s'arriba a consumir.
- **Preparació d'evasió**: es detecten indicis (túnels, estris, cordes, plànols, complicitats). Encara no hi ha fuga, però cal actuar **preventivament**.

Què ha de fer el funcionari davant indicis de preparació (túnels, estris...):

- **Comunicar-ho immediatament** als superiors.
- Adoptar **mesures preventives de seguretat** (reforçar vigilància, recompte, escorcoll si escau).
- **No** actuar pel seu compte ni amagar la informació.

La prevenció de les evasions descansa en mesures de **seguretat física** (murs, reixes, panys), **seguretat electrònica** (càmeres, detectors, alarmes) i **seguretat dinàmica** (recomptes, observació del comportament, bona relació professional que permet detectar plans). Els **recomptes** periòdics són l'eina bàsica per detectar a temps una absència.

3. Els motins i els aldarulls col·lectius

Un **motí** és una alteració col·lectiva i greu de l'ordre en què un grup d'interns es nega a obeir, pot prendre el control d'un espai, retenir personal o destruir instal·lacions. Un **aldarull** és un desordre col·lectiu de menor abast (crits, plantades, negativa a entrar a cel·les), però que també requereix resposta.

El principi rector davant un motí o aldarull és la **proporcionalitat**: utilitzar els **mitjans menys lesius possibles** per restablir l'ordre. La seqüència habitual d'actuació és:

- **Contenció i aïllament** de la zona afectada, per evitar que l'incident s'estengui.
- **Negociació i diàleg**: intentar reconduir la situació parlant abans d'usar la força.
- **Restabliment graduat de l'ordre**: si el diàleg fracassa i hi ha risc per a les persones, s'empren mitjans coercitius de forma proporcionada.
- **Identificació de responsables i assistència sanitària** als ferits.
- **Comunicació** a la direcció, a l'autoritat judicial i, si cal, a forces de seguretat externes.

Els **mitjans coercitius** legalment previstos (art. 45 de la LOGP i art. 72 del Reglament penitenciari) són taxats: l'**aïllament provisional**, la **força física personal**, les **defenses de goma**, els **esprais o aerosols autoritzats** i la **subjecció mecànica** (contenció). S'usen només quan no hi ha altre mitjà, durant el temps imprescindible i mai com a **càstig**. Per exemple, l'**administració de medicació forçosa com a càstig NO és un mitjà coercitiu legal**.

4. Les agressions: entre interns i al personal

Les **agressions** són un dels incidents més freqüents. Poden ser:

- **Entre interns:** baralles, extorsions, agressions sexuals, ajustos de comptes. Sovint reflecteixen jerarquies internes, deutes o conflictes de mòdul.
- **Contra el personal** (funcionaris, sanitaris, educadors): agressions físiques o amenaces a qui exerceix la seva funció.

Davant una agressió en curs, l'actuació passa per:

- **Interposar-se i separar** els implicats amb la força mínima necessària, protegint la pròpia integritat.
- **Demandar suport** als companys (avís per emissora, polsador d'alarma).
- **Prestar o requerir assistència sanitària** als ferits de manera immediata.
- **Aïllar** preventivament l'agressor si cal i **documentar** el fet (comunicat d'incidència, possible part de lesions).

La prevenció de les agressions inclou una bona **classificació i separació** dels interns conflictius, l'observació de tensions emergents i el treball educatiu sobre la convivència. Tota agressió pot tenir, a més de conseqüències disciplinàries, conseqüències **penals**.

5. Les autolesions i les vagues de fam

No tots els incidents són violència cap als altres: alguns són **autodirigits**.

- **Autolesions:** talls, cremades, ingesta de cossos estranys o objectes, cops autoinfligits. Poden respondre a patiment psíquic real, a una demanda d'atenció o a una forma de **pressió** sobre l'Administració. Sigui quina sigui la causa, exigeixen **assistència sanitària** i valoració del risc.
- **Vaga de fam:** l'intern es nega a ingerir aliments com a forma de protesta. És una situació delicada perquè col·lisionen el **dret a la salut/vida** i l'**autonomia** de la persona. L'actuació es basa en el **seguiment mèdic continuat**; quan hi ha risc vital i l'intern no pot decidir lliurement, pot intervenir l'Administració per protegir la vida, sempre amb cobertura jurídica i, si escau, judicial.

La **contenció mecànica** (subjecció) d'un intern, ja sigui per motius regimentals o sanitaris, no és una decisió banal: exigeix **constància documental**, **control i supervisió**, i **seguiment i comunicació** segons el protocol. No pot ser mai un càstig encobert ni prolongar-se més del necessari.

6. Els plans d'emergència i els protocols d'actuació

Els centres penitenciaris disposen de **plans d'emergència** i d'**autoprotecció**: documents que preveuen com actuar davant situacions crítiques (incendis, evacuacions, fugues, catàstrofes, incidents col·lectius). La seva finalitat és que, arribat el moment, **tothom sàpiga el seu paper** sense haver d'improvisar.

Elements típics d'un pla d'emergència:

- **Identificació de riscos** del centre (incendi, inundació, motí, fuga...).
- **Mitjans disponibles** (humans i materials: extintors, sortides, equips).
- **Cadena de comandament i comunicació:** qui dirigeix, a qui s'avisa i en quin ordre.
- **Procediments d'evacuació o confinament** segons el tipus d'emergència.
- **Coordinació amb serveis externs:** bombers, emergències mèdiques (SEM), policia, jutjat.
- **Simulacres i formació** periòdics perquè el pla funcioni de debò.

Els **protocols d'actuació** són les instruccions concretes per a cada tipus d'incident. Tots comparteixen una lògica comuna: **detectar -> comunicar -> contenir -> resoldre amb proporcionalitat -> assistir -> documentar -> avaluar**. La **finalitat última** de qualsevol protocol davant incidents regimentals és

restablir l'ordre i la seguretat preservant la integritat i els drets de les persones.

Truc de memòria. Un pla d'emergència respon a "què faig si passa una catàstrofe al centre". Un protocol respon a "com actuo davant aquest incident concret". El primer és el **marc**; el segon, el **detall**.

7. El programa de prevenció de suïcidis

El suïcidi és la principal causa de mort no natural a les presons, i la seva prevenció és una **prioritat institucional**. Per això existeix un **Programa de prevenció de suïcidis (PPS)**, amb actuacions específiques.

Idees clau del programa:

- **Detecció del risc:** identificar les persones en situació de vulnerabilitat. Els **moments crítics** són especialment perillosos: l'ingrés, els primers dies, després d'una notícia judicial dolenta (condemna, denegació de permís), una pèrdua familiar, l'aïllament o un canvi brusc d'estat d'ànim.
- **Indicadors d'alerta:** antecedents d'intents, verbalitzacions ("no aguento més"), regalar pertinences, aïllament sobtat, trastorn mental, consum de tòxics.
- **Mesures de protecció:** increment de l'observació i els recomptes, **acompanyament** (interns de suport o "interns acompanyants"), reubicació, retirada d'objectes perillosos i seguiment per part de l'equip multidisciplinari (sanitat, psicòlegs, educadors, vigilància).
- **Treball en equip i comunicació:** la prevenció no és cosa d'una sola persona; tota observació rellevant del funcionari de vigilància s'ha de **comunicar** a l'equip.

Davant un **intent de suïcidi en curs** (per exemple, un intern penjat), l'actuació prioritària del funcionari és inequívoca: **despenjar-lo i alliberar-lo immediatament, iniciar les maniobres de suport vital (reanimació) i avisar sanitat amb caràcter urgent**. Primer es **salva la vida**; després ja vindrà la documentació i la investigació.

8. La intervenció en situacions de crisi

Una **crisi** és un moment de màxima tensió en què la situació pot desembocar en violència o tragèdia (un intern atrinxerat, un brot psicòtic, una amenaça de suïcidi imminent, una presa de control). La **intervenció en crisi** busca **rebaixar la tensió** i guanyar temps fins a resoldre-la sense danys.

Pautes bàsiques d'intervenció:

- **Mantenir la calma** i transmetre serenor; no respondre a la provocació.
- **Escolta activa i diàleg:** parlar, deixar parlar, no jutjar, mostrar que s'escolta.
- **No fer promeses** que no es poden complir ni mentir.
- **Guanyar temps** i mantenir la distància de seguretat.
- **Avisar** comandaments i equip especialitzat; no actuar en solitari si es pot evitar.
- **Ús de la força com a últim recurs**, sempre proporcional.

La clau és que la **persuasió i la desescalada** són, gairebé sempre, més eficaces i menys perilloses que la força. La força és l'última carta, no la primera.

Glossari de termes clau

- **Incident regimental:** fet que altera l'ordre, la seguretat o la convivència del centre i exigeix actuació

immediata.

- **Evasió:** fuga d'un intern del centre o del control dels funcionaris; falta molt greu.
- **Motí:** alteració col·lectiva i greu de l'ordre per part d'un grup d'interns.
- **Aldarull:** desordre col·lectiu de menor gravetat que el motí.
- **Mitjans coercitius:** mesures de força taxades per llei (aïllament provisional, força física, defenses de goma, esprais autoritzats, subjecció mecànica).
- **Subjecció (contenció) mecànica:** immobilització d'un intern; requereix constància documental, control i seguiment.
- **Vaga de fam:** negativa voluntària a ingerir aliments com a protesta; exigeix seguiment mèdic.
- **Pla d'emergència / autoprotecció:** document que preveu l'actuació davant situacions crítiques (incendis, evacuacions, etc.).
- **Protocol d'actuació:** instruccions concretes per respondre a un tipus determinat d'incident.
- **PPS (Programa de prevenció de suïcidis):** conjunt d'actuacions per detectar i prevenir el risc de suïcidis.
- **Desescalada:** tècnica de reducció de la tensió mitjançant diàleg i escolta activa.
- **Proporcionalitat:** ús del mitjà menys lesiu i eficaç per restablir l'ordre.

A l'examen. Recorda: l'**evasió** és falta molt greu i s'ha de **comunicar immediatament**. Els **mitjans coercitius** estan taxats (art. 45 LOGP i 72 RP) i mai són un càstig: la medicació forçosa com a càstig **no** és un mitjà legal. Davant un **intent de suïcidis en curs**, primer **despenjar, reanimar i avisar sanitat**. El principi rector davant un **motí** és la **proporcionalitat** (mitjà menys lesiu). La **contenció mecànica** exigeix **constància documental, control i seguiment**. La **finalitat** de tot protocol és **restablir l'ordre preservant la integritat i els drets** de les persones.

Resum exprés. Els incidents regimentals (evasions, motins, aldarulls, agressions, autolesions, vagues de fam, intents de suïcidis) trenquen l'ordre del centre i exigeixen una resposta **immediata, proporcional i protocol·litzada**, amb la **vida i la integritat** com a prioritat. Els **plans d'emergència** preparen el centre per a catàstrofes; els **protocols** detallen com actuar en cada incident. El **Programa de prevenció de suïcidis** detecta el risc en els moments crítics i activa mesures de protecció i acompanyament. En tota **crisi**, primer el **diàleg i la desescalada**; la **força**, sempre l'últim recurs i proporcional.

Posa't a prova

- Es detecten estris i un possible túnel en una cel·la. Què ha de fer el funcionari? **Comunicar-ho immediatament als superiors i adoptar mesures preventives de seguretat**, sense actuar pel seu compte.
- La contenció mecànica (subjecció) d'un intern, ¿què exigeix? **Constància documental, control i supervisió, amb seguiment i comunicació segons el protocol**.
- Quina és la finalitat última de qualsevol protocol davant incidents regimentals? **Restablir l'ordre i la seguretat preservant la integritat i els drets de les persones**.
- Quin d'aquests **NO** és un mitjà coercitiu legal (art. 45 LOGP / 72 RP)? **L'administració de medicació forçosa com a càstig**.
- Davant un intent de suïcidis en curs (intern penjat), què prioritizes? **Despenjar-lo, iniciar maniobres de suport vital i avisar sanitat urgentment**.
- Segons el Reglament penitenciari (RD 190/1996), com es considera l'evasió d'un intern? **Una falta molt greu i un incident que ha de comunicar-se immediatament**.

- Davant un motí o aldarull col·lectiu greu, quin és el principi rector de l'actuació? **La proporcionalitat: utilitzar els mitjans menys lesius possibles per restablir l'ordre.**
- Què preval davant un intern en vaga de fam amb risc vital que no pot decidir lliurement? La **protecció de la vida**, amb seguiment mèdic i cobertura jurídica (i judicial si escau).
- En una situació de crisi (intern atrinxerat), quina és la primera eina? El **diàleg i la desescalada** (escolta activa, calma, guanyar temps); la força és l'últim recurs.

21**TEMA**

El jutge de vigilància penitenciària: funcions i competències. La relació amb l'Administració penitenciària. El control judicial de l'execució.

Introducció: qui controla el que passa dins la presó

Imagina que una persona compleix condemna i, un dia, l'Administració penitenciària li imposa una sanció, li denega un permís de sortida o el manté en primer grau de classificació. Qui decideix si tot això és **legal i ajustat a dret**? Aquí entra la figura central d'aquest tema: el **jutge de vigilància penitenciària (JVP)**. És el **jutge** que vetlla perquè l'execució de la pena respecti la llei i els **drets dels interns**, i perquè l'Administració no s'extralimiti.

La idea de fons és senzilla i molt important per a l'examen: una cosa és **complir** la pena (això ho gestiona l'Administració penitenciària, que a Catalunya depèn de la Generalitat) i una altra és **controlar** que aquest compliment es faci bé (això ho fa un jutge). La pena la imposa un tribunal, però **qui en garanteix l'execució correcta és el poder judicial**, a través del JVP.

Aquesta guia està dividida en **seccions plegables**: obre la que vulguis estudiar i deixa tancades les altres per no perdre't. Treballarem l'**origen i la naturalesa** del JVP, les seves **funcions i competències** (permisos, recursos, classificació, llibertat condicional, sancions d'aïllament), la seva **relació amb l'Administració penitenciària**, el **control judicial de l'execució** i els **recursos** contra les seves resolucions. Al final tens un **glossari**, els **punts que cauen a l'examen**, un **resum exprés** i una **autoavaluació**.

1. Conceptes previs: execució de la pena i garantia judicial

Abans d'entrar en la figura del jutge, fixem tres idees que ho fan tot més fàcil:

- **Execució de la pena**: el conjunt d'actuacions per fer complir una condemna ja dictada (per exemple, una pena de presó). No és el judici, sinó el que ve **després**.
- **Administració penitenciària**: l'organització que **gestiona** materialment les presons (centres, vigilància, tractament, classificació...). A Catalunya és competència de la **Generalitat**.
- **Garantia judicial**: el principi que **cap pena no s'executa al marge dels jutges**. L'Administració gestiona, però un jutge controla que ho faci respectant la llei i els drets.

El fonament constitucional és clau: l'**article 25.2 de la Constitució** estableix que les penes privatives de llibertat estaran **orientades a la reeducació i la reinserció social**, i que la persona condemnada **conserva tots els drets fonamentals** llevat dels expressament limitats per la condemna. D'aquí neix la necessitat d'un jutge que vetlli per aquests drets durant tot el compliment.

Per fixar la idea. La pena la imposa el tribunal sentenciador; la presó la gestiona l'Administració penitenciària; i el **control que tot es faci legalment** correspon al **jutge de vigilància penitenciària**. Tres papers diferents que no s'han de confondre.

2. El jutge de vigilància penitenciària: origen i naturalesa

D'on surt aquesta figura

El JVP és una figura **introduïda per la Llei orgànica general penitenciària (LOGP), Llei orgànica 1/1979, de 26 de setembre**, concretament als **articles 76 a 78**. Va ser una novetat important: per primera vegada es creava un òrgan judicial **especialitzat** a controlar la vida dins les presons i a protegir els drets de les persones internes.

La seva existència desenvolupa el principi que **l'execució de les penes correspon en última instància als jutges i tribunals**. Si la Constitució diu que la justícia emana del poble i l'administren els jutges, té sentit que també sigui un jutge qui controli com es compleixen les penes.

Quina naturalesa té

- És un **òrgan judicial unipersonal** (un sol jutge, no un tribunal col·legiat).
- S'integra dins l'**ordre jurisdiccional penal** del poder judicial.
- És un jutge **independent** de l'Administració penitenciària: no en forma part ni en rep ordres.
- Té una doble funció: **vigilància i control** (fiscalitzar l'activitat penitenciària) i de **garantia** (protegir els drets dels interns i resoldre les seves queixes).

Compte amb el parany. El JVP **no** és un funcionari de presons ni un càrrec de l'Administració penitenciària: és un **jutge** del poder judicial. L'examen de vegades suggereix que depèn de l'Administració per fer-te caure.

3. Les funcions i competències (article 76 LOGP)

L'article 76.1 de la LOGP atribueix al JVP les funcions de **fer complir la pena imposada, resoldre els recursos** referents a les modificacions que pugui experimentar conforme a la llei, **salvaguardar els drets dels interns i corregir els abusos i desviacions** que es puguin produir en l'aplicació dels preceptes del règim penitenciar. Aquesta és la idea general; ara veiem les competències concretes.

Aprovar i resoldre en matèria de classificació i llibertat

- **Resoldre sobre les propostes de llibertat condicional** dels interns i acordar-ne les revocacions que escaiguin.
- **Aprovar les propostes de classificació o desclassificació en primer grau.** El primer grau és el règim més restrictiu (tancat) i, per la seva duresa, l'aprovació del JVP actua com a garantia. La classificació ordinària en segon o tercer grau la fa l'Administració, però es pot recórrer davant el JVP.
- **Aprovar les sancions d'aïllament en cel·la de duració superior a catorze dies.** Si la sanció d'aïllament supera els 14 dies, no n'hi ha prou amb la decisió administrativa: cal l'**aprovació del jutge**.

Permisos de sortida

- **Autoritzar els permisos de sortida** de durada superior a dos dies, **excepte** els dels interns classificats en tercer grau. Els del tercer grau, amb caràcter general, els autoritza l'**Administració penitenciària**, perquè queden exclosos de l'autorització judicial de l'article 76.2.i).

Garantia dels drets i control de sancions

- **Resoldre els recursos** que els interns interposin sobre **sancions disciplinàries**.
- **Resoldre les peticions o queixes** que els interns formulin en relació amb el règim i el tractament

penitenciaris quan afectin els seus drets i beneficis penitenciaris fonamentals.

- **Acordar el que escaigui sobre les peticions** dels interns en relació amb el règim i el tractament penitenciaris quan no estiguin reservats a altres òrgans.

Funcions de vigilància i visita

- **Realitzar les visites als establiments penitenciaris** que preveu la Llei d'enjudiciament criminal, per comprovar de primera mà les condicions dels centres.

Important per a oposicions. Memoritza els quatre verbs clau de l'article 76.1: **fer complir** la pena, **resoldre** recursos, **salvaguardar** drets i **corregir** abusos. Resumeixen tota la seva missió.

4. La classificació en primer grau i les sancions d'aïllament

Dos punts mereixen una atenció especial perquè cauen sovint i és fàcil confondre's.

Classificació en primer grau

- La **classificació en graus** determina el règim de vida de l'intern (primer grau = règim tancat i més restrictiu; segon = règim ordinari; tercer = règim obert o semillibertat).
- La proposta de classificació o desclassificació **en primer grau** requereix l'**aprovació del JVP**, justament perquè és el règim més dur i convé un control judicial reforçat.
- La classificació ordinària (segon o tercer grau) la **resol l'Administració penitenciària**; ara bé, l'intern pot **recórrer** la decisió davant el JVP.

Sancions d'aïllament en cel·la

- L'aïllament en cel·la és una de les sancions disciplinàries més greus.
- Quan la seva durada **supera els catorze dies**, la sanció necessita l'**aprovació del jutge de vigilància penitenciària** abans de ser efectiva.
- Per sota d'aquest llindar, la sanció la pot imposar l'Administració, però sempre **recurrible** davant el JVP.

Truc de memòria. El número clau de l'aïllament és **14 dies**: per sobre, hi ha d'haver vist-i-plau judicial. I el grau que sempre passa pel jutge és el **primer**.

5. La relació amb l'Administració penitenciària

Aquest és un dels nuclis del tema. La relació entre el JVP i l'Administració penitenciària **no és de jerarquia ni de dependència**, sinó de **control jurisdiccional**.

- L'**Administració penitenciària** (a Catalunya, la **Generalitat**) **gestiona** els centres: classifica, organitza el tractament, aplica el règim, proposa permisos i imposa sancions.
- El **JVP controla la legalitat** d'aquesta actuació administrativa: aprova determinades decisions, resol recursos i corregeix abusos.

Característiques d'aquesta relació:

- És una relació de **control**, no de col·laboració subordinada: el jutge no dóna ordres de gestió ni administra el centre, però **fiscalitza** que el que fa l'Administració s'ajusti a dret.
- L'Administració **executa** materialment; el jutge **garanteix** la legalitat i els drets.
- El repartiment competencial penitenciaris (en el cas de Catalunya, traspassat a la **Generalitat**) **no**

afecta la naturalesa judicial del JVP: el control judicial és **estatal i unitari**, perquè el poder judicial és únic per a tot l'Estat.

Compte amb el parany. Encara que a Catalunya les presons depenguin de la Generalitat, el **jutge de vigilància penitenciària forma part del poder judicial** (que no està transferit). Gestió autonòmica, control judicial: dues coses diferents.

6. El control judicial de l'execució de la pena

El JVP és la peça que fa efectiu el principi que **l'execució de les penes està sotmesa al control dels jutges**. Aquest control es manifesta en diverses garanties:

- **Principi de legalitat en l'execució:** cap intern no pot ser sotmès a **mesures o sancions sense la cobertura legal corresponent** ni patir vulneracions dels seus drets. El JVP n'és el garant.
- **Protecció dels drets fonamentals:** recordem l'article 25.2 CE: la persona presa conserva tots els drets llevat dels limitats per la condemna. El JVP vetlla perquè això es respecti.
- **Control de l'activitat penitenciària:** resol queixes, aprova decisions sensibles i corregeix desviacions.

I les mesures de seguretat?

El control judicial del JVP **no es limita a les penes**: també s'estén a **l'execució de les mesures de seguretat privatives de llibertat** (per exemple, l'internament en un centre adequat). El JVP en controla igualment el compliment, com fa amb les penes de presó.

Per fixar la idea. El JVP controla tant l'execució de les **penes** privatives de llibertat com la de les **mesures de seguretat** privatives de llibertat. No barregis: en tots dos casos hi ha control judicial penitenciari.

7. Els recursos contra les resolucions del JVP

Les decisions del jutge de vigilància penitenciària **no són la darrera paraula**: es poden recórrer, cosa que reforça les garanties.

- Contra les resolucions del JVP es poden interposar els **recursos** que preveu la legislació (amb caràcter general, recursos de **reforma** i d'**apel·lació**), segons la matèria de què es tracti.
- La **disposició addicional cinquena de la Llei orgànica del poder judicial (LOPJ)** regula el règim de recursos contra les resolucions dels JVP, i estableix, segons els casos, la competència de l'**Audiència Provincial** corresponent (i, en matèries determinades de criteri unificat, de la Sala Penal de l'Audiència Nacional).
- Aquest sistema de recursos garanteix que les decisions del JVP **també estiguin sotmeses a revisió** per un òrgan judicial superior, completant així la cadena de garanties.

Important per a oposicions. Reté la idea general: les resolucions del JVP són **recurribles** i, en molts casos, qui resol el recurs és l'**Audiència Provincial**. Així es tanca el cercle del control judicial.

8. Síntesi: el JVP en el sistema penitenciari

Posem-ho tot junt amb una imatge:

- El **tribunal sentenciador** imposa la pena.

- L'**Administració penitenciària** (Generalitat, a Catalunya) **executa** materialment la condemna: classifica, tracta, aplica el règim i proposa.

- El **JVP controla** que tot es faci segons la llei, aprova decisions sensibles (primer grau, aïllament de més de 14 dies, llibertat condicional, permisos de més de dos dies excepte tercer grau), resol recursos i protegeix els drets.

- Els **òrgans superiors** (sobretot l'**Audiència Provincial**) resolen els recursos contra el JVP.

Aquesta cadena assegura que, des de la sentència fins a la sortida en llibertat, **cap decisió quedi fora del control judicial**, en compliment de l'article 25.2 de la Constitució.

Glossari de termes clau

- **Jutge de vigilància penitenciària (JVP)**: òrgan judicial unipersonal de l'ordre penal que controla l'execució de les penes i garanteix els drets dels interns (arts. 76-78 LOGP).

- **LOGP**: Llei orgànica general penitenciària (LO 1/1979), norma bàsica del sistema penitenciar que crea el JVP.

- **Execució de la pena**: actuacions per fer complir una condemna ja dictada.

- **Classificació en graus**: assignació de l'intern a primer (tancat), segon (ordinari) o tercer grau (obert), segons el règim de vida.

- **Llibertat condicional**: últim tram del compliment, en què l'intern surt a la comunitat sota condicions; el JVP n'aprova la concessió i la revocació.

- **Aïllament en cel·la**: sanció disciplinària greu; si supera els **14 dies** necessita aprovació del JVP.

- **Permís de sortida**: autorització per sortir temporalment; els de més de dos dies els aprova el JVP (excepte tercer grau).

- **Mesura de seguretat**: resposta penal no punitiva (p. ex. internament); el JVP també en controla l'execució.

- **Control jurisdiccional**: fiscalització de la legalitat de l'actuació administrativa per part d'un jutge.

A l'examen (els punts que més cauen)

- El JVP el crea la **LOGP (LO 1/1979)**, arts. **76 a 78**.

- És un òrgan **judicial unipersonal** de l'ordre **penal** (no és Administració penitenciària).

- Fonament constitucional: **article 25.2 CE** (reeduació, reinserció i conservació de drets).

- Funcions clau (art. 76.1): **fer complir** la pena, **resoldre** recursos, **salvaguardar** drets, **corregir** abusos.

- Necessiten aprovació del JVP: **primer grau, llibertat condicional, aïllament de més de 14 dies, permisos de més de 2 dies** (excepte tercer grau).

- El **tercer grau**: els permisos els autoritza, amb caràcter general, l'**Administració penitenciària**.

- Relació amb l'Administració: de **control jurisdiccional**, no de dependència.

- El JVP controla també l'execució de les **mesures de seguretat** privatives de llibertat.

- Les resolucions del JVP són **recurribles**, normalment davant l'**Audiència Provincial** (DA 5a LOPJ).

Resum exprés (per repassar en un minut)

- **JVP**: jutge del poder judicial que controla l'execució de les penes i protegeix els drets dels interns. Creat per la **LOGP (arts. 76-78)**.

- **Fonament**: art. **25.2 CE** (reeduació, reinserció, conservació de drets).

- **Aprova**: primer grau, llibertat condicional, aïllament >14 dies, permisos >2 dies (no tercer grau).

- **Resol**: recursos contra sancions i decisions, queixes i peticions dels interns.

- **Relació amb l'Administració**: control jurisdiccional (gestió autonòmica a Catalunya, control judicial estatal).

- **Abast:** penes i mesures de seguretat privatives de llibertat.
- **Recursos:** davant l'Audiència Provincial (DA 5a LOPJ).

Posa't a prova

Abans de fer el test, intenta respondre mentalment:

- Quina llei crea el jutge de vigilància penitenciària i en quins articles?
- Quin article de la Constitució fonamenta el control judicial de l'execució de les penes?
- A partir de quants dies d'aïllament en cel·la cal l'aprovació del JVP?
- Qui autoritza, amb caràcter general, els permisos de sortida dels interns en tercer grau?
- Com es defineix la relació entre el JVP i l'Administració penitenciària?
- El JVP només controla les penes de presó o també les mesures de seguretat?
- Quin òrgan resol habitualment els recursos contra les resolucions del JVP?

Si pots respondre-les sense mirar, domines el tema. A sota tens les **normes oficials completes** (LOGP i LOPJ) per consultar-les quan vulguis aprofundir.

Les mesures penals alternatives i l'execució penal a la comunitat. La mediació penal. L'atenció a la víctima.

Introducció: per què aquest tema és clau

La presó no és l'única resposta que té el sistema penal. De fet, un dels principis que orienten el dret penal modern és que la **privació de llibertat ha de ser l'últim recurs**: només quan cap altra mesura no és suficient. D'aquí neixen les **mesures penals alternatives**, respostes penals que **eviten o substitueixen l'ingrés a la presó** i que es compleixen **a la comunitat**, és a dir, sense tancar la persona en un centre penitenciari.

A Catalunya, l'execució d'aquestes mesures correspon a la **Direcció General competent en matèria d'execució penal** (la mateixa que gestiona les presons), a través dels **serveis de mesures penals alternatives** i dels **equips de medi obert**. Aquest tema també tracta dos àmbits que hi estan molt lligats: la **mediació penal** (i, en general, la **justícia restaurativa**) i l'**atenció a les víctimes del delict**e, regulada per la **Llei 4/2015, de l'Estatut de la víctima**.

Aquesta guia està dividida en **seccions plegables**: obre la que vulguis estudiar i deixa tancades les altres. Al final tens un **glossari**, els **punts que cauen a l'examen**, un **resum exprés** i una **autoavaluació**.

1. Conceptes previs: alternatives a la presó

Tres idees senzilles abans d'entrar en detall:

- **Mesura penal alternativa**: resposta penal que **substitueix o evita** la pena de presó i es compleix fora del centre, dins la comunitat.
- **Execució penal a la comunitat**: tot el conjunt d'actuacions per fer complir aquestes mesures en el medi obert (seguiment, control, programes).
- **Reinserció**: objectiu de fons. La Constitució (art. 25.2) diu que les penes privatives de llibertat s'han d'orientar a la **reeduació i reinserció social**. Les mesures alternatives encaixen perfectament amb aquesta finalitat, perquè eviten el desarrelament que provoca l'empresonament.

Per fixar la idea. No totes les penes són presó. Hi ha tot un ventall de respostes -treballs, suspensió, regles de conducta- pensades perquè la persona compleixi la pena **sense perdre la feina, la família ni l'arrelament**.

2. Els treballs en benefici de la comunitat (TBC)

Els **treballs en benefici de la comunitat** són una pena que consisteix a fer **activitats d'utilitat pública no retribuïdes**, en favor de la col·lectivitat. Estan regulats a l'**article 49 del Codi penal**.

Característiques essencials:

- **No es poden imposar sense el consentiment del penat**. La persona ha d'acceptar-los; és un requisit ineludible.
- No són retribuïts: la persona **no cobra** per fer-los.
- Es presten en serveis d'utilitat pública (entitats públiques, ONG, tasques de reparació del dany...).

- L'Administració n'ha de garantir la **dignitat**: no poden atemptar contra la dignitat del penat.
- Cada **jornada** de treball no pot excedir les **vuit hores** diàries.
- Durant l'execució, la persona gaudeix de **protecció en matèria de Seguretat Social** i de prevenció de riscos laborals.

L'**execució** dels TBC està regulada pel **Reial decret 840/2011**, que també desenvolupa la **localització permanent** en centre penitenciar i altres mesures. A Catalunya, els equips fan la **valoració**, busquen la plaça adequada, fan el **seguiment** i informen el jutge de vigilància penitenciària del compliment o dels incompliments.

3. La suspensió de l'execució de la pena

La **suspensió** és una de les figures més importants. Consisteix a **deixar en suspens el compliment d'una pena de presó** durant un termini, de manera que, si la persona no torna a delinquir i compleix les condicions imposades, la pena **no s'arriba a executar**.

Requisits generals (Codi penal, arts. 80 i següents):

- Que es tracti de penes privatives de llibertat **no superiors a dos anys** (amb regles especials).
- Que el penat hagi **delinquit per primera vegada** (no ser reincident, amb matisos).
- Que s'hagin **satisfet les responsabilitats civils** (la reparació a la víctima), sempre que sigui possible.

El jutge fixa un **termini de suspensió** (habitualment entre dos i cinc anys per a les penes de presó). Si durant aquest temps la persona **comet un nou delicte** o **incompleix greument** les condicions, es pot **revocar** la suspensió i ordenar el compliment efectiu de la pena.

Atenció. Després de la reforma de 2015, la **substitució** de penes que existia abans s'integra dins la suspensió: el jutge pot suspendre condicionada al **pagament d'una multa** o a la **realització de TBC**.

4. Les regles de conducta

Quan es concedeix una suspensió, el jutge pot acompanyar-la de **regles de conducta**: obligacions o prohibicions que la persona ha de respectar durant el termini. Estan previstes a l'**article 83 del Codi penal**. Algunes de les més habituals:

- **Prohibició d'acostar-se** a la víctima o a determinades persones, o de comunicar-s'hi.
- **Prohibició de residir** en un lloc o d'acudir a determinats llocs.
- Obligació de **participar en programes** formatius, laborals, de educació viària, sexual, de violència de gènere, o de tractament de **deshabilitació** (alcohol, drogues).
- Obligació de **comparèixer** periòdicament davant el jutjat o el servei encarregat del seguiment.

A Catalunya, el **seguiment** d'aquestes regles i dels programes el fan els professionals dels serveis de mesures penals alternatives, que **informen el jutge** sobre l'evolució i el compliment.

5. L'execució penal a la comunitat i els equips de medi obert

L'**execució penal a la comunitat** és el conjunt d'actuacions que permeten complir les penes i mesures fora de la presó. A Catalunya, la gestiona la Direcció General competent mitjançant:

- Els **serveis de mesures penals alternatives**, que executen TBC, fan el seguiment de les suspensions amb regles de conducta i intervenen en la mediació penal.

- Els **equips de medi obert**, vinculats als centres penitenciaris, que fan el seguiment de les persones en **règim obert** (tercer grau) i en **llibertat condicional**.

Funcions típiques d'aquests equips:

- **Valoració** inicial de la persona i de la seva situació.
- **Disseny i seguiment** d'un pla d'intervenció individualitzat.
- **Control** del compliment de les obligacions.
- **Coordinació** amb el jutjat, amb les entitats on es presten els treballs i amb els recursos comunitaris (serveis socials, salut, formació).
- **Informe** periòdic al jutge de vigilància penitenciària o a l'òrgan judicial competent.

Recorda. L'objectiu del medi obert no és només controlar, sinó **acompanyar** la persona cap a la reinserció, aprofitant que continua vivint en el seu entorn.

6. La mediació penal i la justícia restaurativa

La **justícia restaurativa** és un model que, en lloc de centrar-se només en castigar, busca **reparar el dany** causat pel delictes i **restablir** la relació entre les parts i amb la comunitat. La seva eina principal és la **mediació penal**.

La **mediació penal** és un procés en què la **víctima** i la **persona infractora**, amb l'ajuda d'una persona medidora imparcial, dialoguen **voluntàriament** per:

- Que l'infractor **entengui i assumeixi** les conseqüències del seu acte.
- Que la víctima pugui **expressar** com l'ha afectat el delictes i sentir-se escoltada.
- Arribar, si és possible, a un **acord de reparació** (econòmica, simbòlica, mitjançant disculpes o compromisos).

Principis fonamentals de la mediació:

- **Voluntarietat**: cap de les parts no hi pot ser obligada; poden retirar-se en qualsevol moment.
- **Confidencialitat**: el que es diu en la mediació no es pot fer servir després en contra.
- **Imparcialitat i neutralitat** de la persona medidora.
- **Gratuïtat** per a les parts.

A Catalunya, la mediació penal la impulsa l'Administració de justícia amb el suport dels serveis especialitzats. Cal distingir la **mediació penal d'adults** de la prevista en l'àmbit de la **justícia juvenil**, on té un paper molt rellevant. Un bon resultat de la mediació pot tenir efectes en el procés (per exemple, una atenuant per reparació del dany o el sobreseïment en delictes lleus).

7. L'atenció a la víctima del delictes

Durant molt de temps el sistema penal es va centrar en l'infractor i deixava la víctima en un segon pla. Avui es reconeix que la víctima ha de tenir un **paper actiu** i una **protecció reforçada**. Dues normes són clau:

- La **Llei 35/1995**, d'ajudes i assistència a les **víctimes de delictes violents i contra la llibertat sexual**: regula **ajudes econòmiques** públiques per a aquestes víctimes.
- La **Llei 4/2015**, de l'Estatut de la víctima del delictes, que recull de manera sistemàtica els **drets de totes les víctimes**.

L'Estatut de la víctima (Llei 4/2015)

L'Estatut reconeix a la víctima un catàleg ampli de drets, agrupats en quatre grans blocs:

- **Dret a la informació:** ser informada, des del primer contacte, dels seus drets, de l'estat del procés i de les resolucions.
- **Dret a la protecció:** evitar el contacte amb l'infractor, protecció de la intimitat i de la seguretat, i mesures per evitar la **victimització secundària** (el patiment afegit que provoca el mateix procés).
- **Dret al suport:** assistència i acompanyament durant tot el procés.
- **Dret a la participació:** poder intervenir en el procés penal, fins i tot en l'execució de la pena en determinats supòsits.

Les Oficines d'Assistència a les Víctimes (OAV)

El servei central que preveu l'Estatut són les **Oficines d'Assistència a les Víctimes**, que són **gratuïtes i públiques**. Ofereixen:

- **Acolliment i orientació** inicial.
- **Informació** jurídica i sobre els drets de la víctima.
- **Suport emocional** i, si cal, derivació a recursos especialitzats.
- **Acompanyament** durant el procés judicial.

L'Estatut també preveu una **avaluació individualitzada** de cada víctima per detectar les seves necessitats de protecció, amb especial atenció a les **víctimes especialment vulnerables** (menors, víctimes de violència de gènere, de terrorisme, de tràfic de persones, etc.).

Glossari de termes clau

- **Mesura penal alternativa:** resposta penal que substitueix o evita la presó i es compleix a la comunitat.
- **TBC (treballs en benefici de la comunitat):** pena d'activitats d'utilitat pública no retribuïdes; requereix el consentiment del penat (art. 49 CP).
- **Suspensió de la pena:** deixar en suspens el compliment d'una pena de presó durant un termini, amb condicions.
- **Regles de conducta:** obligacions o prohibicions que acompanyen la suspensió (art. 83 CP).
- **Medi obert:** àmbit d'execució de penes fora del centre tancat (règim obert, llibertat condicional).
- **Justícia restaurativa:** model orientat a reparar el dany i restablir relacions, no només a castigar.
- **Mediació penal:** diàleg voluntari entre víctima i infractor amb una persona mediadora imparcial.
- **Victimització secundària:** patiment afegit que el mateix procés judicial provoca a la víctima.
- **OAV:** Oficines d'Assistència a les Víctimes, serveis gratuïts i públics.

A l'examen (els punts que més cauen)

- Els **TBC** estan a l'**article 49 del Codi penal** i **no es poden imposar sense el consentiment** del penat.
- L'**execució** dels TBC i la localització permanent es regulen al **Reial decret 840/2011**.
- La **substitució** de la pena per **expulsió** d'estrangers és a l'**article 89 del Codi penal**.
- La **Llei 35/1995** regula les **ajudes** a víctimes de delictes **violents i contra la llibertat sexual**.
- L'**Estatut de la víctima** és la **Llei 4/2015**; preveu les **OAV, gratuïtes i públiques**.
- Drets de la víctima: **informació, protecció, suport i participació**.
- Principi bàsic de la mediació penal: la **voluntarietat** (també confidencialitat i imparcialitat).

Resum exprés (per repassar en un minut)

- La presó ha de ser l'**últim recurs**; les mesures alternatives es compleixen **a la comunitat**.

- **TBC** (art. 49 CP): no retribuïts, amb consentiment, màxim 8 h/dia; execució pel **RD 840/2011**.
- **Suspensió** (arts. 80 i ss. CP): penes fins a 2 anys, primer delictes, responsabilitat civil satisfeta; pot dur **regles de conducta** (art. 83).
- **Substitució per expulsió** d'estrangers: **art. 89 CP**.
- A Catalunya executen les mesures els **serveis de mesures penals alternatives** i els **equips de medi obert**.
- **Mediació penal / justícia restaurativa**: voluntària, confidencial, imparcial, gratuïta; busca **reparar el dany**.
- **Víctimes**: **Llei 35/1995** (ajudes) i **Llei 4/2015** (Estatut); drets a informació, protecció, suport i participació; **OAV** gratuïtes i públiques.

Posa't a prova

Abans de fer el test, intenta respondre mentalment:

- Es poden imposar treballs en benefici de la comunitat sense que el penat hi estigui d'acord? En quin article del Codi penal estan regulats?
- Quina norma regula l'execució dels TBC i la localització permanent?
- En quin article del Codi penal es preveu la substitució de la pena per l'expulsió d'un estranger?
- Quins són els quatre grans drets que l'Estatut de la víctima reconeix a les víctimes?
- Com es diuen els serveis gratuïts i públics d'assistència a les víctimes que preveu l'Estatut?
- Quin és el principi fonamental de la mediació penal?
- Quina diferència hi ha entre la Llei 35/1995 i la Llei 4/2015?

Si pots respondre-les sense mirar, domines el tema. A sota tens les **normes oficials completes** per consultar-les quan vulguis aprofundir.

23**TEMA**

La prevenció de riscos laborals i la seguretat i salut en el treball penitenciar. La protecció de dades de caràcter personal en l'àmbit penitenciar.

Introducció: per què aquest tema és important

Treballar en un centre penitenciar significa fer-ho en un **entorn de risc elevat**: contacte amb persones privades de llibertat, possibilitat d'agressions, tensió emocional, torns de nit i exposició a malalties. Per això l'Administració té el **deure** de protegir-te i tu tens **drets** que cal conèixer. Aquest és el primer gran bloc del tema: la **prevenció de riscos laborals (PRL)**, regulada per la **Llei 31/1995**.

El segon bloc tracta una qüestió diferent però igual de quotidiana: cada intern genera molta informació (salut, antecedents, situació penal, dades familiars...). Manejar aquesta informació amb cura no és una opció, és una **obligació legal**. És la **protecció de dades de caràcter personal**, regulada pel **Reglament (UE) 2016/679 (RGPD)** i la **Llei orgànica 3/2018 (LOPDGDD)**.

Aquesta guia està dividida en **seccions**: la prevenció de riscos (conceptes, drets i deures, principis, riscos del medi penitenciar) i la protecció de dades (dades especialment protegides, confidencialitat, expedient penitenciar). Al final tens un **glossari**, els **punts que cauen a l'examen**, un **resum exprés** i una **autoavaluació**.

1. La prevenció de riscos laborals: la Llei 31/1995

La norma bàsica en matèria de seguretat i salut a l'Estat espanyol és la **Llei 31/1995, de 8 de novembre, de prevenció de riscos laborals (LPRL)**. Transposa una directiva europea (la **Directiva marc 89/391/CEE**) i s'aplica tant a l'empresa privada com a les **administracions públiques**, incloent-hi els centres penitenciaris.

El seu **objecte** és **promoure la seguretat i la salut dels treballadors** mitjançant l'aplicació de mesures i el desenvolupament d'activitats per prevenir els riscos derivats de la feina.

Conceptes clau (article 4)

- **Prevenció**: el conjunt d'activitats o mesures adoptades o previstes en totes les fases de l'activitat de l'empresa amb la finalitat d'**evitar o disminuir** els riscos derivats del treball.
- **Risc laboral**: la **possibilitat** que un treballador pateixi un determinat dany derivat del treball.
- **Dany derivat del treball**: les **malalties, patologies o lesions** patides amb motiu o ocasió de la feina.
- **Risc laboral greu i imminent**: aquell que resulti probable racionalment que es materialitzi en un futur immediat i pugui suposar un dany greu per a la salut.

Per fixar la idea. No confonguis **risc** (la possibilitat que passi un dany) amb **dany** (el dany que ja s'ha produït). La prevenció actua abans: vol que el risc no arribi a convertir-se mai en dany.

2. Drets i deures: l'eix de la llei

La idea central de la llei és senzilla i cau molt a l'examen:

Frase clau (article 14). Els treballadors tenen **dret a una protecció eficaç** en matèria de seguretat i salut en el treball. Aquest dret suposa, **correlativament**, un **deure de l'empresari** (en el nostre cas, l'Administració) de protecció dels treballadors enfront dels riscos laborals.

Drets dels treballadors

- Dret a una **protecció eficaç** de la seva seguretat i salut.
- Dret a la **informació** sobre els riscos i les mesures de protecció (art. 18).
- Dret a la **formació** teòrica i pràctica en matèria preventiva (art. 19).
- Dret a ser **consultats i a participar** en les qüestions de prevenció (art. 18 i 33), normalment a través dels **delegats de prevenció**.
- Dret a la **vigilància periòdica de la salut** (art. 22).
- Dret a **interrompre la feina i abandonar el lloc** en cas de risc greu i imminent (art. 21), sense poder ser sancionats per això.

Deures dels treballadors (article 29)

El treballador **també** té obligacions. Ha de **vetllar per la seva pròpia seguretat i la dels altres** i, en particular:

- **Usar correctament** les màquines, equips, eines i **mitjans de protecció**.
- Utilitzar i mantenir correctament els **equips de protecció individual (EPI)**.
- **No posar fora de funcionament** els dispositius de seguretat.
- **Informar immediatament** el superior de qualsevol situació de risc.
- **Cooperar** amb l'empresari perquè es puguin garantir unes condicions segures.

Compte. L'incompliment dels deures de prevenció pel treballador té la consideració d'**incompliment laboral** i pot comportar **responsabilitat disciplinària**.

3. Els principis de l'acció preventiva (article 15)

Quan l'empresari aplica mesures de prevenció, ha de seguir un **ordre de prioritats** establert per l'article 15. Cauen amb molta freqüència:

- **Evitar els riscos** (el principi número u: el millor risc és el que no existeix).
- **Avaluar els riscos** que no es puguin evitar.
- **Combatre els riscos a l'origen**.
- **Adaptar la feina a la persona** (i no la persona a la feina): llocs de treball, equips, mètodes.
- Tenir en compte l'**evolució de la tècnica**.
- **Substituir** allò que és perillós pel que comporti poc o cap perill.
- **Planificar la prevenció** integrant-hi tècnica, organització i condicions de treball.
- Anteposar la **protecció col·lectiva a la individual**.
- Donar les **instruccions** degudes als treballadors.

A partir d'aquests principis, l'empresari ha de fer dues coses fonamentals:

- L'**avaluació de riscos**: identificar i valorar els riscos de cada lloc de treball.
- La **planificació de l'activitat preventiva**: decidir quines mesures s'adopten, amb quins recursos i en quins terminis.

L'organització de la prevenció

L'empresari pot organitzar la prevenció mitjançant un **servei de prevenció**, propi o aliè, o designant treballadors. El **Reglament dels serveis de prevenció (Reial decret 39/1997)** classifica les funcions preventives en tres nivells segons la formació:

- **Nivell bàsic.**
- **Nivell intermedi.**
- **Nivell superior:** el que requereix **formació universitària** i especialització en una de les disciplines preventives (seguretat, higiene, ergonomia i psicosociologia, medicina del treball).

Per fixar la idea. Recorda la parella: **Llei 31/1995** (la llei marc) i **RD 39/1997** (el reglament que la desplega i regula els serveis i nivells de prevenció).

4. Els riscos específics del treball penitenciar

El medi penitenciar té una **sinistralitat i una càrrega de risc particulars**. L'avaluació de riscos d'un centre penitenciar ha de tenir en compte factors que no apareixen en altres llocs de treball:

Risc d'agressions i violència

És potser el risc més característic. El personal pot patir **agressions físiques o verbals** per part d'interns. Les mesures preventives inclouen **protocols d'actuació davant d'incidents**, sistemes de comunicació i alarma, formació en **contenció i gestió de conflictes**, i el suport de mitjans tècnics de seguretat.

Riscos biològics

El contacte amb la població reclusa comporta exposició a **agents biològics** i a malalties infeccioses (tuberculosi, hepatitis, VIH, etc.). Les mesures preventives passen per la **vigilància de la salut**, les **vacunacions**, l'ús d'**EPI** (guants, mascaretes) i protocols davant de contactes accidentals amb fluids.

Riscos psicosocials

Són dels més rellevants en aquest entorn. Deriven de la **tensió contínua**, l'**estrès**, la responsabilitat, el contacte amb situacions humanes dures (autolesions, conflictes, emergències) i poden conduir al **desgast professional o "burnout"**. La prevenció inclou el suport psicològic, la rotació, una bona organització i la formació.

Treball a torns i nocturn

El règim de **torns i de treball nocturn**, propi d'un servei que funciona 24 hores, altera els ritmes biològics (el son, l'alimentació) i pot afectar la salut. La llei preveu mesures específiques i **vigilància de la salut** per a aquests treballadors.

A més, cal afegir-hi la **càrrega física i postural**, els **riscos d'incendi i evacuació** en un entorn tancat amb portes de seguretat, i la **càrrega mental** per la necessitat d'atenció constant.

Compte. En el medi penitenciar, el risc **psicosocial** i el d'**agressions** són els grans protagonistes. Si una pregunta demana "risc típic del treball penitenciar", pensa abans en aquests dos que en un risc industrial clàssic.

5. La protecció de dades de caràcter personal: marc normatiu

Canviem de bloc. Tota la informació que l'Administració penitenciària maneja sobre les persones està protegida per dues normes que treballen juntes:

- El **Reglament (UE) 2016/679, de 27 d'abril de 2016 (RGPD)**: la norma europea, d'aplicació directa a tots els estats membres.
- La **Llei orgànica 3/2018, de 5 de desembre, de protecció de dades personals i garantia dels drets digitals (LOPDGDD)**: la llei espanyola que adapta i complementa el RGPD.

El **dret fonamental a la protecció de dades** té rang constitucional (article 18.4 de la Constitució).

Conceptes bàsics (RGPD, article 4)

- **Dada personal**: tota informació sobre una **persona física identificada o identificable**.
- **Tractament**: qualsevol operació feta sobre dades personals (recollir, conservar, consultar, comunicar, suprimir...).
- **Responsable del tractament**: qui decideix les finalitats i els mitjans del tractament (l'òrgan de l'Administració).

Principis del tractament (RGPD, article 5)

- **Licitud, lleialtat i transparència**.
- **Limitació de la finalitat**: les dades es recullen per a fins determinats i no es poden fer servir per a d'altres incompatibles.
- **Minimització de dades**: només les dades adequades i necessàries.
- **Exactitud**: les dades han de ser exactes i actualitzades.
- **Limitació del termini de conservació**.
- **Integritat i confidencialitat**: seguretat de les dades.
- **Responsabilitat proactiva** (accountability).

Frase clau. L'autoritat de control independent en matèria de protecció de dades a l'Estat espanyol és l'Agència Espanyola de Protecció de Dades (AEPD). (A Catalunya, en l'àmbit de la Generalitat, hi ha l'Autoritat Catalana de Protecció de Dades, APDCAT.)

6. Dades especialment protegides i confidencialitat al medi penitenciari

Les categories especials de dades (RGPD, article 9)

Hi ha dades que mereixen una **protecció reforçada** perquè poden generar discriminació. Són les **categories especials de dades**, i el seu tractament està prohibit amb caràcter general, llevat d'excepcions taxades:

- Origen **ètnic o racial**.
- Opinió **polítiques**.
- Conviccions **religioses o filosòfiques**.
- Afiliació **sindical**.
- Dades **genètiques i biomètriques** dirigides a identificar una persona.
- Dades relatives a la **salut**.
- Dades sobre la **vida sexual** o l'orientació sexual.

En l'àmbit penitenciari, aquest tipus de dades **abunden**: l'estat de salut de l'intern, possibles addiccions, dades genètiques, conviccions religioses (per a l'assistència religiosa), etc. A més, les **dades relatives a**

condemnes i infraccions penals tenen també un règim especial de protecció (article 10 del RGPD).

El deure de confidencialitat i secret

El personal penitenciar està subjecte a un **deure de confidencialitat (deure de secret)**: no pot revelar ni utilitzar per a fins aliens la informació personal a la qual accedeix per raó del seu càrrec. Aquest deure:

- **Es manté fins i tot després** d'haver cessat en la relació de servei.
- És independent de l'obligació general de **sigil i discreció** del personal al servei de l'Administració.
- El seu incompliment pot comportar **responsabilitat disciplinària** i, si escau, **penal**.

Compte. Comentar fora del centre dades d'un intern, fotografiar documents amb el mòbil o accedir a expedients sense necessitat per a la feina són **infraccions greus**. La regla d'or: accedeix només a allò que necessites per a la teva funció.

7. L'expedient penitenciar i el tractament de dades

Cada intern té un **expedient personal i un protocol** on consta tota la informació rellevant: dades d'identificació, situació penal i processal, classificació, salut, incidències, etc.

El tractament d'aquesta informació ha de respectar els principis del RGPD i, en especial:

- La **finalitat**: les dades es fan servir per a la **finalitat penitenciària** (custòdia, classificació, tractament, reinserció), no per a d'altres.
- La **minimització i l'exactitud**.
- La **seguretat i confidencialitat**: mesures tècniques i organitzatives per evitar accessos no autoritzats.

Els drets de les persones (drets ARSULIPO)

El RGPD reconeix una sèrie de **drets** a les persones titulars de les dades, que poden exercir davant del responsable:

- **Accés**: saber quines dades es tracten.
- **Rectificació**: corregir dades inexactes.
- **Supressió** ("dret a l'oblit").
- **Limitació del tractament (LI)**.
- **Portabilitat**.
- **Oposició al tractament**.

Aquests drets poden estar **modulats o limitats** en l'àmbit penitenciar quan calgui per a la seguretat pública, la prevenció d'infraccions o l'execució de penes, sempre amb cobertura legal.

Per fixar la idea. Memoritza l'acrònim **ARSULIPO** (Accés, Rectificació, Supressió, Limitació, Portabilitat, Oposició): és una manera ràpida de recordar tots els drets del RGPD.

Glossari de termes clau

- **PRL**: prevenció de riscos laborals.
- **LPRL**: Llei 31/1995, de prevenció de riscos laborals.
- **Risc laboral**: possibilitat que un treballador pateixi un dany derivat de la feina.
- **Dany derivat del treball**: malaltia, patologia o lesió per causa de la feina.
- **EPI**: equip de protecció individual.

- **Avaluació de riscos:** procés d'identificar i valorar els riscos de cada lloc de treball.
- **Servei de prevenció:** estructura encarregada de la prevenció a l'empresa (RD 39/1997).
- **Delegat de prevenció:** representant dels treballadors en matèria preventiva.
- **Vigilància de la salut:** control periòdic de l'estat de salut dels treballadors.
- **Risc psicosocial:** risc derivat de l'organització, l'estrès i les relacions a la feina.
- **RGPD:** Reglament (UE) 2016/679 de protecció de dades.
- **LOPDGDD:** Llei orgànica 3/2018, de protecció de dades i garantia dels drets digitals.
- **Dada personal:** informació sobre una persona física identificada o identificable.
- **Categories especials de dades:** dades especialment protegides (salut, ideologia, ètnia, etc.).
- **Responsable del tractament:** qui decideix la finalitat i els mitjans del tractament.
- **AEPD:** Agència Espanyola de Protecció de Dades (autoritat de control).
- **APDCAT:** Autoritat Catalana de Protecció de Dades.
- **Deure de confidencialitat:** obligació de no revelar les dades a què s'accedeix per la feina.

A l'examen. Recorda aquests imprescindibles:

- La norma bàsica de PRL és la **Llei 31/1995, de 8 de novembre**; el seu reglament de serveis és el **RD 39/1997**.
- El **dret** del treballador a la protecció eficaç (art. 14) comporta el **deure** correlatiu de l'empresari de protegir-lo.
- Els **principis de l'acció preventiva** (art. 15) comencen per **evitar els riscos** i prioritzen la **protecció col·lectiva** sobre la individual.
- La **formació** preventiva (art. 19) ha de ser **teòrica i pràctica, suficient i adequada**, en contractar i en canviar funcions o tecnologia.
- El **nivell superior** de funcions preventives requereix **formació universitària**.
- Riscos típics del medi penitenciar: **agressions, biològics, psicosocials i treball a torns**.
- La protecció de dades es regula pel **RGPD (UE 2016/679)** i la **LO 3/2018**.
- Una **dada personal** és tota informació sobre una persona física **identificada o identificable**.
- Salut, ètnia, religió, ideologia o vida sexual són **categories especials de dades** (règim reforçat).
- L'autoritat de control és l'**AEPD** (a Catalunya, l'**APDCAT**).

Resum exprés. La **Llei 31/1995** garanteix als treballadors una **protecció eficaç** de la seva seguretat i salut, amb el **deure correlatiu** de l'Administració de prevenir els riscos seguint l'ordre de l'**article 15** (evitar, avaluar, combatre a l'origen, protecció col·lectiva). Al medi penitenciar els riscos clau són les **agressions**, els **biològics**, els **psicosocials** i el **treball a torns**. En matèria de dades, el **RGPD** i la **LO 3/2018** obliguen a tractar la informació amb **licitud, finalitat, minimització i confidencialitat**; les dades de **salut, ideologia o ètnia** són **categories especials** amb protecció reforçada, i tot el personal té un estricte **deure de secret** sobre l'expedient penitenciar. L'autoritat de control és l'**AEPD**.

Posa't a prova

- Quina és la norma bàsica en matèria de prevenció de riscos laborals a l'Estat espanyol i de quin any és?
- Segons l'article 14 de la Llei 31/1995, quin deure comporta el dret del treballador a una protecció eficaç?
- Esmenta els tres primers principis de l'acció preventiva de l'article 15.
- Quina diferència hi ha entre "risc laboral" i "dany derivat del treball"?
- Quin reial decret regula els serveis de prevenció i quin nivell de funcions exigeix formació universitària?

- Quins són els riscos més característics del treball en un centre penitenciari?
- Com ha de ser la formació preventiva segons l'article 19 de la Llei 31/1995?
- Quines dues normes regulen la protecció de dades de caràcter personal?
- Què és una "dada personal" segons el RGPD?
- Per què les dades de salut o d'ideologia es consideren categories especials i quin règim tenen?
- Quina és l'autoritat de control en matèria de protecció de dades a Espanya? I a Catalunya?
- Què significa el deure de confidencialitat del personal penitenciari i fins quan es manté?